

MEDEDELING

Referentienummer:	MLER_051
Datum:	2014-02-05
Gewijzigd:	2021-11-09
Contact:	Dienst Lerenden info.lerenden@katholiekonderwijs.vlaanderen Dienst Bestuur & organisatie franky.wauters@katholiekonderwijs.vlaanderen - 02 507 07 99

Leerlingen verrichten arbeid - Een juridische leidraad voor de school

Inleiding

Terecht exploreren scholen voortdurend nieuwe, hedendaagse werkvormen om hun leerlingen op doeltreffende wijze voor te bereiden op de latere beroepsbeoefening. De wijze waarop deze werkvormen ingevuld worden, is zeer verscheiden. Op pedagogisch vlak kan deze verscheidenheid een weldaad genoemd worden.

Op arbeidsrechtelijk vlak zijn deze werkvormen echter niet onder één noemer te vatten. Bij de scholen leven dan ook vele vragen inzake de verplichtingen, de verantwoordelijkheden en de aansprakelijkheden van het schoolbestuur, de directie, de betrokken personeelsleden, de betrokken leerlingen en hun ouders.

In onderhavige mededeling willen we op de belangrijkste juridische vragen met betrekking tot leerlingen die arbeid verrichten, een antwoord bieden.

We reiken de scholen 18 fiches aan waarmee ze gelijk welke werkvorm tegen het licht kunnen houden. Elke fiche belicht één arbeidsrechtelijk of juridisch aspect van de werkvorm. Op die manier beschikt de school over een doeltreffende leidraad om deze werkvormen op correcte wijze te organiseren.

De lezer is wellicht geneigd snel in te zoomen op de praktische aspecten van een bepaalde werkvorm. Toch pleiten we er voor om voldoende aandacht op te brengen voor de fundamentele concepten die in de eerste drie fiches toegelicht worden.

Hoe deze leidraad gebruiken?

Bij het gebruik van deze leidraad gaat u in twee stappen te werk:

- Vooreerst bakent u aan de hand van de criteria die in de eerste drie fiches toegelicht worden, de wettelijke context af:
 - criterium 1: verricht de leerling al dan niet arbeid?
 - criterium 2: als de leerling arbeid verricht, gebeurt dit dan op school of buiten de school?
 - criterium 3: als de leerling arbeid verricht buiten de school, gebeurt dit al dan niet in gelijke gelijkaardige omstandigheden als de werknemers van het bedrijf waar de leerling zijn arbeid verricht?
- Met de antwoorden op deze drie vragen in het achterhoofd, kunt u de informatie van de andere fiches raadplegen.

De drie criteria in een notendop

Criterion 1 Verricht de leerling arbeid?			
<i>Neen</i>		<i>Ja</i>	
Bedrijfsbezoek Observatieactiviteit	Criterion 2 Verricht de leerling deze arbeid binnen of buiten de school?		
	<i>Binnen de school</i>		<i>Buiten de school</i>
	Praktijkles Geïntegreerde proef School als bedrijfsomgeving Vrijwilligerswerk	Criterion 3 Verricht de leerling deze arbeid in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers van een bedrijf?	
		<i>Neen</i>	<i>Ja</i>
		Praktijkles op verplaatsing Externe praktijkopleiding	Leerlingenstage

De 18 fiches

Inleiding	1
1 Criterium 1 - Verricht de leerling al dan niet arbeid?.....	5
2 Criterium 2 - Als de leerling arbeid verricht, gebeurt dit dan in de school of buiten de school?9	
3 Criterium 3 - Als de leerling arbeid verricht buiten de school, gebeurt dit dan in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers van dat bedrijf?.....	11
4 Wie is de werkgever van de arbeidende leerling?	20
5 Wie houdt toezicht op de arbeidende leerling?	24
6 Wie is strafrechtelijk aansprakelijk?	31
7 Wie is burgerlijk aansprakelijk?	36
8 Wie sluit welke verzekeringen af?	44
9 Wie staat in voor de arbeidsmiddelen van de leerling?	46
10 Wie staat in voor de persoonlijke uitrusting van de leerling?.....	51
11 Is de arbeidende leerling onderworpen aan het gezondheidstoezicht?.....	55
12 Mogen zwangere leerlingen arbeid verrichten?	58
13 Is de arbeidende leerling onderworpen aan de regelgeving voor arbeidsongevallen?.....	60
14 Vanaf welke leeftijd mag de leerling arbeid verrichten?.....	65
15 Op welke tijdstippen mag de leerling arbeid verrichten?	69
16 Op welke dagen mag de leerling arbeid verrichten?	72
17 Ontvangt de arbeidende leerling een bezoldiging of een kostenvergoeding?.....	75
18 Wat met producten of diensten die de leerling tijdens zijn arbeid realiseert?	77
Lexicon	86

Randvoorwaarden

Deze leidraad is in eerste instantie ontwikkeld voor leerlingen van het gewoon voltijds secundair onderwijs die in het kader van hun schoolactiviteiten arbeid verrichten. Daarnaast worden enkele typische werkvormen voor leerlingen van het buitengewoon secundair onderwijs (buso) behandeld.

Voor leerlingen van het deeltijds beroepssecundair onderwijs (dbso) en voor cursisten van het volwassenenonderwijs (CVO) is deze leidraad niet in alle aspecten van toepassing.

Ter vereenvoudiging zullen we uitsluitend de term *arbeid* hanteren. We maken dus abstractie van het juridische onderscheid tussen *arbeid* (die door werknemers in een productieve context wordt verricht) en *een vorm van arbeid* (die door leerlingen in een pedagogische context wordt verricht).

Voorts behandelen we het begrip *werkplekieren* niet als een afzonderlijke werkvorm. Werkplekieren is immers een pedagogische vlag die vele ladingen dekt. De arbeidsrechtelijke context wordt niet bepaald door het feit dat de leerling “aan het werkplekieren is”, maar wel door wat de leerling tijdens het werkplekieren precies aan het doen is. Zo kan de leerling tijdens het werkplekieren bijvoorbeeld een observatieactiviteit uitvoeren of stage lopen. Alhoewel het in beide gevallen om werkplekieren gaat, is de arbeidsrechtelijke context van deze werkzaamheden zeer verschillend.

Ten slotte worden in deze leidraad alle belangrijke reglementaire aspecten aangehaald, maar worden ze niet steeds exhaustief besproken, omdat de materie te uitgebreid is. In zulke gevallen zullen we doorverwijzen naar mededelingen of ministeriële rondzendbrieven waar de materie meer in detail toegelicht wordt.

1 Criterium 1 - Verricht de leerling al dan niet arbeid?

Verreweg het belangrijkste criterium om de arbeidsrechtelijke situatie van een leerling te bepalen is het antwoord op de vraag of de leerling al dan niet arbeid verricht. Dit criterium bepaalt immers of de leerling al dan niet aan de wet welzijn op het werk, de Codex **over het welzijn op het werk**, het ARAB en sommige aspecten van de arbeidswet onderworpen is.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Wat is arbeid?
- Wat zijn observatieactiviteiten? (inclusief werkplekleren)
- Wat zijn triviale vormen van arbeid?

1.1 Wat is arbeid?

Enkele voorbeelden van werkvormen waarbij leerlingen arbeid verrichten:

- Leerlingen maken op school in het kader van het leerprogramma praktijkoefeningen, bijvoorbeeld een gerecht voor derden bereiden, een basishaarsnit uitvoeren op een oefenhoofd, planten verpotten, een elektro-pneumatische schakeling realiseren, een freesmachine bedienen, een steiger bouwen ...
- Leerlingen realiseren op school in het kader van de geïntegreerde proef (GIP) buiten de schooluren (bijvoorbeeld op woensdagnamiddag) zelfstandig of onder toezicht van een personeelslid een werkstuk (meubel, machine, installatie, etalage, beeldhouwwerk ...)
- Leerlingen verrichten werkzaamheden binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school (dus niet in de praktijklokalen), bijvoorbeeld een muur schilderen, een gevel voegen, de elektrische installatie uitbreiden, de sanitaire installatie moderniseren, zelf vervaardigd meubilair in het directielokaal installeren ...
- Leerlingen verrichten op school als vrijwilliger¹ buiten de schooluren² (bijvoorbeeld 's avonds, tijdens het weekend of tijdens de schoolvakanties) werkzaamheden onder het gezag van de school, bijvoorbeeld op het personeelsfeest gasten bedienen, tijdens een receptie hapjes bereiden, tijdens de opendeurdag voertuigen van bezoekers op de parking begeleiden ...
- Leerlingen maken buiten de school in het kader van het leerprogramma praktijkoefeningen onder leiding van een praktijkleraar van de school, bijvoorbeeld lasoefeningen in een atelier van een assemblagebedrijf, metseloefeningen in de marge van een bestaande werf, geveldecoratie aan een bestaand winkelpand, tuinonderhoud bij een meubelzaak, podiumopbouw voor een jeugdvereniging ...
- Leerlingen volgen bij een externe instantie (VDAB, RTC, Syntra ...) een praktijkopleiding onder leiding van een personeelslid van die externe instantie, bijvoorbeeld veilig werken op hoogte, kunststoffen herstellen, fotovoltaïsche zonnepanelen installeren, een heftruck besturen ...
- Leerlingen lopen buiten de school stage in een bedrijf of een instelling.

¹ [Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers](#) (Belgisch Staatsblad, 29 augustus 2005).

² Vrijwilligerswerk van leerlingen **tijdens** de schooluren is niet in overeenstemming met de wet betreffende de rechten van vrijwilligers, vermits leerlingen in een gezagsrelatie staan tegenover de personeelsleden en de directie van de school. Vanuit juridisch oogpunt kan de leerling daarom niet vrij en onverplicht toestemmen om vrijwilligerswerk te verrichten binnen de schooltijd (vrijwilligerswet, art. 3, 1°, a).

Het feit dat deze leerlingen arbeid verrichten, heeft verregaande juridische gevolgen. De [wet welzijn op het werk](#) stelt deze leerlingen immers gelijk met werknemers. Het schoolbestuur of de externe partner wordt hun gelijkgestelde werkgever. De wet welzijn op het werk, de [Codex over het welzijn op het werk](#) en het [ARAB](#) zijn van toepassing op de werkzaamheden van de leerlingen. Ook sommige bepalingen van de arbeidswet en de arbeidsongevallenwet kunnen van toepassing zijn.

Een schending van de bepalingen van de wet welzijn op het werk, de Codex of het ARAB kan strafrechtelijke gevolgen hebben voor het schoolbestuur en voor zijn personeelsleden (zie fiche 6). Dat geldt eventueel ook voor een bedrijf dat bij de organisatie van de arbeid betrokken is, en voor diens werknemers.

Het is dus zeer belangrijk dat de school zich er steeds van vergewist of leerlingen arbeid verrichten en als dat zo is, nagaat welke regelgeving van toepassing is.

1.2 Observatieactiviteiten en bedrijfsbezoeken zijn geen vorm van arbeid

1.2.1 Klassieke observatieactiviteiten

Tijdens observatieactiviteiten, bedrijfsbezoeken e.d. participeren de leerlingen niet effectief aan het arbeidsproces, maar worden ze enkel geconfronteerd met de activiteiten van een reële arbeidspost. Voor de leerlingen houden deze activiteiten geen vorm van arbeid in.

De leerlingen worden beschouwd als bezoekers van het bedrijf. In die hoedanigheid leven ze het bezoekersreglement van het bedrijf na. Dit kan impliceren dat ze tijdens het bezoek een veiligheidshelm of een veiligheidsbril dragen, zich aan de toegangscontrole onderwerpen, de instructies van de begeleider naleven, hun aanwezigheid beperken tot de toegelaten zones ...

Uiteraard dient de school er over te waken dat de leerlingen zich tijdens observatieactiviteiten effectief onthouden van elke vorm van arbeid. Leerlingen (evenals hun begeleidende leerkrachten) worden dus niet geacht tijdens een bezoek aan een bedrijf of een instelling de gewone werknemers van dat bedrijf een handje toe te steken. Doen ze dat wel, dan bestaat de mogelijkheid dat ze gevat worden door een burgerlijke aansprakelijkheid waarvoor de school niet verzekerd is.

Wat de onderwijsregelgeving betreft, worden deze activiteiten zowel in het gewoon als het buitengewoon³ secundair onderwijs beschouwd als extra-murosactiviteiten. Meer gedetailleerde informatie vindt u op de [PRO.-pagina "Extra-murosactiviteiten"](#) en de [ministeriële rondzendbrief betreffende extra-murosactiviteiten](#).

Aangezien observatieactiviteiten en bedrijfsbezoeken geen arbeid inhouden, worden ze in deze leidraad verder niet meer behandeld.

Als bijlage bij deze mededeling is wel een [model van overeenkomst voor een observatieactiviteit](#) (MLER_051_B01) te vinden.

³ [Rondzendbrief SO/2011/03 \(BuSO\) van 15 augustus 2011](#) betreffende structuur en organisatie van het buitengewoon secundair onderwijs, punt 8.1.

1.2.2 Observatieactiviteiten als een vorm van werkplekieren

Werkplekieren wordt door het ministerie van onderwijs en vorming omschreven als het aanleren van algemene én beroepscompetenties in een werksituatie die ook een leersituatie is. Werkplekieren vindt steeds in een operationele bedrijfscontext plaats, waarbij de leerlingen op één of andere wijze interfereren met werknemers van het bedrijf.

Observatieactiviteiten en bedrijfsbezoeken zijn dus een vorm van werkplekieren. Het etiket “werkplekieren” heeft hier echter een louter pedagogische draagwijdte en brengt geen nieuwe arbeidsrechtelijke implicaties met zich mee. Met andere woorden, observatieactiviteiten als een vorm van werkplekieren vallen in niets te onderscheiden van de klassieke observatieactiviteiten zoals toegelicht in fiche 1.2.1.

1.3 Triviale vormen van arbeid worden niet als arbeid beschouwd

Sommige vormen van arbeid zijn eerder triviaal en kunnen uitgesloten worden van de strikte toepassing van de arbeidswetgeving en de welzijnswetgeving. Het gaat dan om werkzaamheden die in hoofde van de leerlingen eerder occasioneel voorkomen, beperkt zijn in de tijd en geen grote veiligheidsrisico's impliceren.

Enkele voorbeelden van leerlingactiviteiten die niet als arbeid beschouwd worden:

- Een eenvoudige leerlingenproef tijdens de lessen AV Fysica, AV Chemie of AV Biologie.
- De bereiding van een maaltijd voor eigen consumptie of eerder uitzonderlijk voor een beperkte groep van derden in het kader van het studiegebied Verzorging - Voeding.
- Eenvoudige werkzaamheden in het kader van de lessen TV Techniek in het eerste leerjaar.
- Projectmatige werkzaamheden, zoals sociale stages, inleefdagen, gemeenschapsdienst, ... waarbij leerlingen zich gedurende een korte periode belangeloos inzetten voor bepaalde doelgroepen (bejaarden, andersvaliden, armen, asielzoekers, ...) en geen risicovolle activiteiten ontplooiën. Dergelijke activiteiten vallen onder de regelgeving van de extra-murosactiviteiten.
- Een karwei (bijvoorbeeld zwerfvuil ruimen) die bij wijze van ordemaatregel aan een leerling opgelegd wordt.

Ook al gaat het hier om triviale vormen van arbeid, toch dient de school de nodige voorzichtigheid aan de dag te leggen bij het organiseren van deze werkvormen. Daarom zal de school:

- de uit te voeren werkzaamheden zo mogelijk in de tijd beperken;
- de leerlingen niet confronteren met risicovolle of zware werkzaamheden;
- naar gelang van de aard van de werkzaamheden, toepasselijke preventiemaatregelen doen naleven zoals het dragen van handschoenen, een schort, een haarnetje, een veiligheidsbril ...; het wassen van de handen na toiletbezoek; het beschikken over een medisch attest
- in voldoende begeleiding door ervaren werknemers voorzien.

Aangezien triviale vormen van arbeid geen arbeid inhouden, worden ze in deze leidraad verder niet meer behandeld.

1.4 Besluit - De toepassing van het eerste criterium

De toepassing van het eerste criterium leidt tot de volgende opdeling van de werkvormen:

Criterium 1 Verricht de leerling arbeid?	
<i>Neen</i>	<i>Ja</i>
Bedrijfsbezoek Observatieactiviteit	Praktijkles Geïntegreerde proef School als bedrijfsomgeving Vrijwilligerswerk Praktijkles op verplaatsing Externe praktijkopleiding Leerlingenstage

2 Criterium 2 - Als de leerling arbeid verricht, gebeurt dit dan in de school of buiten de school?

Het antwoord op de vraag of de leerling zijn arbeid binnen of buiten de school verricht, is van belang om vast te stellen wie de werkgever is van de leerling. Ook de mate waarin de welzijnswetgeving en de arbeidswetgeving op de leerling van toepassing zijn, wordt mede bepaald door het antwoord op deze vraag.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Leerlingen verrichten arbeid op school.
- Leerlingen verrichten arbeid buiten de school.

2.1 Leerlingen verrichten arbeid OP SCHOOL

Enkele voorbeelden van activiteiten waarbij leerlingen op school arbeid verrichten:

- praktijkoefeningen op school in het kader van het leerprogramma;
- werkzaamheden op school in het kader van de geïntegreerde proef (GIP);
- werkzaamheden binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school (dus niet in specifieke didactische ruimten waar de praktijkoefeningen normaal plaatsvinden);
- werkzaamheden als vrijwilliger op school buiten de schooluren.

Bij elk van deze werkvormen worden de leerlingen gelijkgesteld met werknemers⁴. Ze zijn dus steeds onderworpen aan de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB.

De school (i.c. het schoolbestuur) is de gelijkgestelde werkgever van deze leerlingen, houdt toezicht op de arbeid van de leerlingen, kan burgerlijk of strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor schade of misdrijven, dient in te staan voor de arbeidsmiddelen, voor de verzekering, voor de naleving van de toepasselijke regelgeving ...

Alle relevante aspecten van deze werkvormen komen in deze leidraad aan bod. Toch willen we nu reeds de aandacht vestigen op enkele bijzondere aspecten.

2.1.1 Praktijkoefeningen op school

Niet alle aspecten van de arbeidswetgeving zijn van toepassing tijdens de praktijkoefeningen op school:

- Praktijkleerlingen zijn niet onderworpen aan het voorafgaand en het periodiek gezondheidsonderzoek⁵. Dit behandelen we in detail in fiche 11.3.1.
- Voor praktijkleerlingen is wettelijk niet vastgelegd wie de kosten van de persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM) moet dragen⁶. Dit behandelen we in detail in fiche 10.1.4.
- Praktijkleerlingen vallen niet onder het toepassingsgebied van de arbeidsongevallenwet. Ze zijn dus niet verzekerd voor arbeidsongevallen. Bij een arbeidsongeval van een leerling dient het

⁴ [Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk](#) (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 2, § 1, tweede lid, 1°, e) (voor de eerste drie werkvormen) en a) (voor de laatste werkvorm). Zie.

⁵ Codex over het welzijn op het werk, art. X.3-12, §3

⁶ Codex over het welzijn op het werk, art. IX.2-3
Codex over het welzijn op het werk, art. I.2-14

schoolbestuur wel de verplichtingen van de wet welzijn op het werk na te leven. Dit behandelen we in detail in fiche 13.

2.1.2 Werkzaamheden voor de geïntegreerde proef op school

In het kader van een geïntegreerde proef (GIP) wordt vaak een werkstuk of een machine gereali-seerd. De burgerlijke aansprakelijkheid voor deze producten berust bij het schoolbestuur, zelfs in-dien de leerling dit product op het einde van het schooljaar mee naar huis neemt voor eigen ge-bruik. Dit behandelen we in detail in fiche 18.

Voorts moet er op gewezen worden dat ook indien de leerling op school zelfstandig - dus zonder toezicht - aan zijn geïntegreerde proef werkt, de school verantwoordelijk is voor het naleven van de veiligheidsvoorschriften en aansprakelijk gesteld kan worden voor gebeurlijke ongevallen en schade. Dit behandelen we in detail in fiche 5.2.2.

2.1.3 Werkzaamheden binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school

Indien leerlingen bij wijze van praktijkoefening belast worden met werkzaamheden binnen de ope-rationele bedrijfsomgeving van de school (dus niet in de specifieke didactische lokalen waar de praktijkoefeningen normaal plaatsvinden), doet de school er goed aan er zorgvuldig over te waken dat deze werkzaamheden steeds passen binnen het leerprogramma van de betrokken leerlingen en geen buitensporige omvang aannemen.

2.2 Leerlingen verrichten arbeid BUITEN DE SCHOOL

Enkele voorbeelden van activiteiten waarbij leerlingen buiten de school arbeid verrichten:

- leerlingenstages;
- externe praktijkopleidingen;
- praktijklessen op verplaatsing.

Op deze werkvormen wordt in fiche 3 ingegaan.

2.3 Besluit - De toepassing van het tweede criterium

De toepassing van het tweede criterium leidt tot de volgende opdeling van de werkvormen:

Criterium 2 Verricht de leerling deze arbeid binnen of buiten de school?	
<i>Binnen de school</i>	<i>Buiten de school</i>
Praktijkles Geïntegreerde proef School als bedrijfsomgeving Vrijwilligerswerk	Praktijkles op verplaatsing Externe praktijkopleiding Leerlingenstage

3 Criterium 3 - Als de leerling arbeid verricht buiten de school, gebeurt dit dan in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers van dat bedrijf?

Indien leerlingen arbeid verrichten in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers van een bedrijf, dan worden deze werkzaamheden als stage beschouwd. Is dat niet het geval, dan gaat het om een externe praktijkopleiding of een praktijkles op verplaatsing. Dit onderscheid heeft belangrijke arbeidsrechtelijke consequenties.

Concreet behandelen we in dit hoofdstuk de volgende onderwerpen:

- Wat zijn leerlingenstages? (inclusief werkplekleren)
- Wat zijn externe praktijkopleidingen?
- Wat zijn praktijklessen op verplaatsing?
- Wat is sociaal-maatschappelijke training?
- Wat is time-out (naadloos aansluitend flexibel traject)?

3.1 Wat zijn leerlingenstages?

3.1.1 Klassieke leerlingenstages

Opdat de werkzaamheden van een leerling aan de federale definitie van leerlingenstage voldoen, dienen vijf criteria vervuld te zijn. Met name moet de leerling:

- in het kader van een leerprogramma georganiseerd door een school;
- met het oog op het opdoen van beroepservaring;
- daadwerkelijk arbeid verrichten;
- bij een werkgever;
- in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers in dienst van die werkgever.

Het is vooral dit laatste criterium dat de leerlingenstage onderscheidt van alle andere buitenschoolse vormen van arbeid. De bepaling “*in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers in dienst van die werkgever*” houdt immers in dat de leerling effectief ingeschakeld wordt in het productieproces van de stagegever, met alle gevolgen van dien.

Voor leerlingenstages is een uitgebreid regelgevend kader beschikbaar, zowel in de federale regelgeving als in de rondzendbrieven van het Vlaams ministerie van onderwijs:

- Stagiairs zijn gelijkgestelde werknemers⁷, waardoor de wet welzijn op het werk, de Codex over het welzijn op het werk en het ARAB op hen van toepassing zijn.
- De Codex over het welzijn op het werk geeft een specifieke invulling aan de arbeidsbescherming van stagiairs⁸.
- De Codex Secundair Onderwijs omschrijft het begrip stage en legt enkele modaliteiten vast⁹.
- De ministeriële rondzendbrieven [SO/2015/01](#) en [SO/2016/01](#) (buso) gaan uitgebreid in op alle voorschriften inzake de organisatie van stages.

⁷ [Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk](#) (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 2, § 1, tweede lid, 1°, d.

⁸ Codex over het welzijn op het werk, Boek X, titel 4. Stagiairs.

⁹ [Codex Secundair Onderwijs van 17 december 2010](#) (Belgisch Staatsblad, 24 juni 2006), art. 3, 17° /2 en art. 157, 6°.

- Voor elke stage dient een *stageovereenkomst* afgesloten te worden tussen de stagegever, de school en de stagiair. Als bijlage bij de mededeling “[Reglementaire aspecten van de organisatie van leerlingenstages in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs \(OV4\)](#)” (MLER_072) over de organisatie van stages zijn enkele modellen van stageovereenkomst voor het gewoon secundair onderwijs en buso OV4 gevoegd, waarin afspraken vastgelegd worden inzake stageplaatsen, stageactiviteiten, risicoanalyse, werkpostfiche, gezondheidstoezicht, verzekeringen, kosten ... De school kan kiezen tussen een individuele overeenkomst tussen de drie partijen, of een raamovereenkomst tussen de school en **de stagegever**, aangevuld met deellovereenkomsten tussen de school en elke stagiair.
- Als bijlage bij deze mededeling zijn enkele modellen van stageovereenkomst gevoegd voor buso OV1-2-3.
- Als bijlage bij de ministeriële rondzendbrieven [SO/2015/01](#) en [SO/2016/01](#) (buso) wordt ook een model van stageovereenkomst ter beschikking gesteld. Het gaat om een tripartite overeenkomst waarbij de stagiairs afzonderlijk tekenen in een gepersonaliseerde bijdrage. Het gebruik van dit model is niet verplicht. Scholen zijn vrij in hun keuze van welk model ze gebruik maken.

Het bestaan van een uitgebreid wettelijk kader voor stages heeft tot gevolg dat de school bij de organisatie van een stage weliswaar met nogal wat administratieve verplichtingen geconfronteerd wordt, maar dat ze anderzijds met een gerust gemoed stages kan organiseren.

Met ingang van 1 september 2014 moet in een aantal structuuronderdelen een stage van minimaal 18 halve dagen per schooljaar, alternerend of in blok, ingericht worden. De lijst met de betrokken structuuronderdelen is als bijlage 2¹⁰ toegevoegd aan rondzendbrief [SO/2015/01](#).

Voorlopig geldt deze verplichting enkel voor structuuronderdelen waar stages al grotendeels aan bod komen. Op termijn wordt de verplichting om stages in te richten echter geleidelijk uitgebreid naar alle overige structuuronderdelen van de derde graad bso en tso.

3.1.2 *Leerlingenstages als een vorm van werkplekieren*

Werkplekieren wordt omschreven als het aanleren van algemene én beroepscompetenties in een werksituatie die ook een leersituatie is. Werkplekieren vindt dus steeds in een operationele bedrijfscontext plaats, waarbij de leerlingen op één of andere wijze interfereren met werknemers van het bedrijf.

Leerlingenstages zijn daarom een vorm van werkplekieren. Het etiket “werkplekieren” heeft hier echter een louter pedagogische draagwijdte en brengt geen nieuwe arbeidsrechtelijke implicaties met zich mee. Met andere woorden, stages als een vorm van werkplekieren vallen in niets te onderscheiden van de klassieke leerlingenstages zoals toegelicht in fiche 3.1.1.

3.1.3 *Leerlingenstages in het buitenland*

3.1.3.1 Zijn buitenlandse stages mogelijk?

Ook in het secundair onderwijs zijn buitenlandse stages mogelijk. Of een school stages organiseert in het binnenland en/of het buitenland, is afhankelijk van haar visie op stages¹¹.

¹⁰ Rondzendbrief SO/2015/01, Bijlage 2, Lijst met structuuronderdelen (idem).

¹¹ [Rondzendbrief SO/2015/01 van 31 augustus 2015](#) “Leerlingenstages, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het voltijds gewoon secundair onderwijs en buso OV4”, punt 3.2.1.

Voor buitenlandse stages gelden dezelfde voorwaarden als voor binnenlandse stages. De overheid eist een voldoende stagebegeleiding door de school op de stageplaats zelf. Ze aanvaardt niet dat stages van op een afstand gevolgd worden. Bij buitenlandse stages kan dat praktische problemen geven.

Strikt genomen zou het dus niet conform de reglementering zijn dat er vanuit de school geen enkele begeleiding ter plaatse wordt georganiseerd. Omdat stagebezoeken naar het buitenland duur kunnen uitvallen, rijst wel meer en meer de vraag of het reglementair mogelijk is om stagiairs te “bezoeken” en te begeleiden via de moderne communicatietechnieken.

Om zinvolle buitenlandse stages alle kansen te geven, stelt Katholiek Onderwijs Vlaanderen zich hier eerder flexibel op. Dit impliceert dat het van mening is dat een dergelijke stage, mits er goede afspraken worden gemaakt, toch doorgang kan vinden. Hierbij kan worden gedacht aan:

- Een degelijke begeleiding door de stagementor van de stagegever.
- Een contactpersoon die telefonisch stand-by is in geval van nood.
- Een terugkoppeling op regelmatige basis vanuit de stagementor én de leerling-stagiair naar de stagebegeleider van de school. Dit kan mondeling (telefoon, Skype ...), schriftelijk (bv. e-mail) alsook via een webcam, waardoor het gesprek persoonlijker wordt en er ev. rekening kan worden gehouden met de lichaamstaal van de leerling.

3.1.3.2 Toepasselijke regelgeving

Men dient rekening te houden met het gegeven dat de regelgeving rond arbeids- en welzijnsaspecten in het buitenland anders kan zijn dan in België.

Op de stagiair zijn de arbeidsrechtelijke en welzijnsrechtelijke bepalingen van toepassing die gelden in het land waar de stage plaatsvindt.

Hiervan kunnen de betrokken partijen desgewenst afwijken door in de stageovereenkomst het principe van de rechtskeuze op te nemen, bijvoorbeeld: *“De partijen komen overeen dat met betrekking tot deze stage de Belgische regelgeving van toepassing is.”* In dat geval is de Belgische arbeidswet en -regelgeving van toepassing. Dit is wenselijk indien de buitenlandse regelgeving minder bescherming biedt dan de Belgische. Dit impliceert dat men vooraf nagaat welke regelgeving voor de stagiair de meest gunstige zou zijn.

Volgens de Belgische regelgeving moet de school voor haar stagiairs alleszins een arbeidsongevallenverzekering afsluiten (zie fiche 13.1.1). Het is raadzaam om na te gaan of de arbeidsongevallenverzekering ook voor stagiairs in het buitenland dekking verleent.

3.1.3.3 Taal waarin de stageovereenkomst is opgesteld

Het is op zich geen probleem als op de stageplaats een andere taal wordt gesproken, zolang de leerlingen de onderwezen materie voldoende kunnen begrijpen.

Dat kan op verschillende manieren worden geregeld, bijvoorbeeld via afspraken met de stagegever omtrent de aanwezigheid van een Nederlandstalig aanspreekpunt, een goede voorbereiding in het Nederlands vóór de stage, een goede inschatting vooraf van de taalvaardigheid van de leerlingen ... In het bijzonder wat veiligheidsaspecten betreft, is het van groot belang dat de leerlingen duidelijke instructies krijgen die ze begrijpen en kunnen toepassen (zie fiche 6.3).

Het [Vlaams taaldecreet van 19 juli 1973](#) legt het Nederlands als taal op voor de sociale betrekkingen voor ondernemingen met exploitatiezetel in het Nederlands taalgebied. Op basis hiervan moet een arbeidsovereenkomst in het Nederlands worden opgesteld, indien de exploitatiezetel, waar de werknemer werkzaam is, in het Nederlandse taalgebied is gevestigd. Het taaldecreet werd wel aangevochten voor het Hof van Justitie als strijdig met het vrij verkeer van werknemers. Het Hof van Justitie heeft in die zin geoordeeld in zijn arrest van 13 april 2003 (Anton Plas vs. PSA Antwerp NV). Het taaldecreet is vervolgens beperkt gewijzigd. Sinds 2 mei 2014 kan bijkomend een rechtsgeldige versie van de individuele arbeidsovereenkomst worden opgemaakt in een officiële taal van de Europese Unie of van de Europese Economische Ruimte (art. 5).

Voor Vlaamse leerlingen die in het buitenland stage lopen, zal het taaldecreet dus niet van toepassing zijn, aangezien de stageplaats niet in het Nederlands taalgebied gevestigd is. Het verdient aanbeveling om bij de buitenlandse stagegever te informeren welke verplichtingen in verband met het taalgebruik van toepassing zijn.

[De onderwijstaalwet](#) schrijft voor dat het Nederlands de onderwijstaal is in het Nederlandse taalgebied. Voor Vlaamse leerlingen die in het buitenland stage lopen, zal de onderwijstaalwet dus evenmin van toepassing zijn, aangezien de stageplaats niet in het Nederlands taalgebied gevestigd is.

Alleszins is het essentieel dat de stagiairs op de hoogte zijn van alle bepalingen van de stageovereenkomst en deze begrijpen. Een Nederlandse vertaling lijkt derhalve noodzakelijk indien de oorspronkelijke stageovereenkomst in een vreemde taal opgesteld is.

3.2 Wat zijn externe praktijkopleidingen?

Leerlingen volgen een externe opleiding met praktijkoefeningen, bijvoorbeeld bij of in samenwerking met de VDAB, een RTC, de demonstratiewerkplaatsen van de FOD WASO¹², een bedrijf, een instelling ... Als lesgever treedt een externe opleider op, terwijl de eigen praktijkleraar doorgaans aanwezig is. Vaak gaat het om opleidingen waarvoor de school zelf niet over geschikte infrastructuur, arbeidsmiddelen en/of opleiders beschikt.

De betrokken leerlingen worden gelijkgesteld met werknemers, aangezien ze een beroepsopleiding volgen waarvan het studieprogramma voorziet in een vorm van arbeid die al dan niet in de opleidingsinstelling wordt verricht¹³. Hieruit volgt dat de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB op hen van toepassing zijn.

We voegen hier nog aan toe dat externe praktijkopleidingen, wat de onderwijswetgeving betreft, onder de extra-murosactiviteiten vallen. Voor de school heeft deze vaststelling geen arbeidsrechtelijke, maar louter organisatorische gevolgen. Meer gedetailleerde informatie vindt u op de PRO-pagina "[Extra-murosactiviteiten](#)" en [de ministeriële rondzendbrief SO/2004/06](#) betreffende extra-murosactiviteiten.

[De ministeriële rondzendbrief SO/2015/01 van 31 augustus 2015](#) "Leerlingenstages, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het voltijds gewoon secundair onderwijs en buso OV4" en [de ministeriële rondzendbrief SO/2016/01 \(buso\) van 24 februari 2016](#) inzake leerlingenstages, soci-

¹² Federale Overheidsdienst voor Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (het voormalige ministerie van arbeid en tewerkstelling).

¹³ [Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk](#) (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 2, § 1, tweede lid, 1°, b.

aal-maatschappelijke trainingen, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het buitengewoon secundair onderwijs van opleidingsvorm 1, 2 en 3 maken geen onderscheid tussen externe praktijkopleidingen en praktijklessen op verplaatsing (in strikte zin) maar spreekt overkoepelend over praktijklessen op verplaatsing (in ruime zin) die beide werkvormen beslaat.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen blijft een onderscheid maken tussen beide omdat de juridische consequenties ervan verschillen (zie fiches 4 en volgende van deze mededeling).

In de fiche 3.3.2 van deze mededeling wordt het onderscheid tussen externe praktijkopleidingen en praktijklessen op verplaatsing (in strikte zin) schematisch weergegeven.

Een praktijkopleiding die niet doorgaat in een opleidingsinstelling of een bedrijf maar in een andere school en waar bij de leraar van die andere school les geeft, is volgens de ministeriële rondzendingen [SO/2015/01](#) en [SO/2016/01](#) (buso) te beschouwen als een “lesbijwoning in een andere school”¹⁴. Dit neemt volgens Katholiek Onderwijs Vlaanderen niet weg dat de welzijnsrechtelijke gevolgen ervan dezelfde zijn als voor een ‘gewone’ externe praktijkopleiding.

Voor leerlingen van het gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs OV1, OV2, OV3 en OV4 kan lesbijwoning in een andere school voor gewoon secundair onderwijs.¹⁵

De lesbijwoning in een andere school voor gewoon secundair onderwijs wordt wel qua volume begrensd en is niet combineerbaar met de lesbijwoning in een andere buitengewone secundaire school.

Voor leerlingen van het buitengewoon secundair onderwijs OV1, OV2, OV3 en OV4 kan lesbijwoning in een andere school voor buitengewoon secundair onderwijs in dezelfde opleidingsvorm en administratieve groep.¹⁶ De lesbijwoning kan niet opleidingsvorm doorbrekend zijn.

3.3 Wat zijn praktijklessen op verplaatsing?

3.3.1 Omschrijving van praktijklessen op verplaatsing

Leerlingen maken onder leiding van de leraar en in het kader van het leerprogramma praktijkoefeningen buiten de school, bijvoorbeeld in een bedrijf, een instelling of een opleidingscentrum.

Een praktijkles wordt hoofdzakelijk om twee redenen op verplaatsing ingericht:

- **De school beschikt zelf niet over voldoende oefenmateriaal**
Voorbeelden daarvan zijn leerlingen *Bouw* die de bouwvallige muur van de gemeentelijke begraafplaats herstellen, leerlingen *Land- en tuinbouw* die de aanplantingen in de tuin van een meubelzaak snoeien, leerlingen *Podiumtechnieken* die voor een vzw een podium bouwen op een festivalweide, leerlingen *Decoratieve technieken* die de gevel van een bestaand winkelpand opfrissen - telkens buiten de school en onder het exclusief toezicht van de praktijkleraar van de school.

¹⁴ [Besluit van de Vlaamse regering van 17 december 2010](#) houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs (Codex Secundair Onderwijs.), art. 136/1
[Ministeriële rondzending SO 64 van 25 juni 1999](#) “Structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs, punt 3.13.

¹⁵ Ministeriële rondzending SO/2015/01, punt 3.1.3
[Ministeriële rondzending SO/2011/03/BuSO van 15 augustus 2011](#) “Structuur en organisatie van het buitengewoon secundair onderwijs”, punt 10.3.1.

¹⁶ [Ministeriële rondzending SO/2011/03/BuSO van 15 augustus 2011](#) “Structuur en organisatie van het buitengewoon secundair onderwijs”, punt 10.3.2

- **De school beschikt zelf niet over geschikte, hedendaagse arbeidsmiddelen of een realistische werkomgeving**

Een voorbeeld daarvan zijn leerlingen *Lassen-constructie* die met geavanceerde apparatuur in een atelier van een assemblagebedrijf leren lassen, of leerlingen *Bouw* die in de marge van een actieve werf een oefenmuur metselen - telkens buiten de school en onder het exclusief toezicht van de praktijkleraar van de school.

Ook al lijken beide situaties op elkaar, toch is er een belangrijk verschil. In het eerste geval werken de leerlingen doorgaans met arbeidsmiddelen van de school, in het tweede geval werken ze doorgaans met arbeidsmiddelen, machines of installaties van de externe partner. Dat heeft gevolgen voor de aansprakelijkheden van het schoolbestuur en de externe partner.

In elk van deze gevallen gaat het om praktijklessen die niet op school, maar buiten de school ingericht worden. Daarom spreken we van praktijklessen op verplaatsing.

[De ministeriële rondzendbrief SO/2015/01 van 31 augustus 2015](#) “Leerlingenstages, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het voltijds gewoon secundair onderwijs en buso OV4” maakt geen onderscheid tussen externe praktijkopleidingen en praktijklessen op verplaatsing (in strikte zin) maar spreekt overkoepelend over praktijklessen op verplaatsing (in ruime zin) die beide werkvormen beslaat.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen blijft een onderscheid maken tussen beide omdat de juridische consequenties ervan verschillen (zie punten 4 t.e.m. 8 van onderhavige mededeling).

Indien de praktijklessen niet doorgaat in een opleidingsinstelling of een bedrijf maar in een andere school en de eigen praktijkleraar les geeft, wordt de locatie van de andere school volgens de ministeriële rondzendbrieven [SO/2015/01](#) en [SO/2016/01](#) (buso) als een vestigingsplaats van de eigen school beschouwd en is een melding van de ingebruikname van een nieuwe vestigingsplaats noodzakelijk.¹⁷

Dit neemt niet weg dat volgens Katholiek Onderwijs Vlaanderen de welzijnsrechtelijke gevolgen ervan dezelfde zijn als voor een ‘gewone’ praktijklessen op verplaatsing (in strikte zin).

3.3.2 Het onderscheid tussen praktijklessen op verplaatsing en externe praktijkopleidingen

We kunnen het onderscheid tussen praktijklessen op verplaatsing en externe praktijkopleidingen als volgt in een schema weergeven:

	Bij praktijklessen op verplaatsing	Bij externe praktijkopleidingen
Wie geeft de opleiding?	Uitsluitend de praktijkleraar van de school	Een werknemer van de externe partner <i>(doorgaans in aanwezigheid van de praktijkleraar van de school)</i>
Wie zorgt voor de arbeidsmiddelen?	De school en/of de externe partner	De externe partner

¹⁷ [Ministeriële rondzendbrief SO/2015/01 van 31 augustus 2015](#) “Leerlingenstages, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het voltijds gewoon secundair onderwijs en buso OV4”, punt 3.1.3. [Ministeriële rondzendbrief SO 42 van 21 juni 1995](#) “Scholen voltijds gewoon secundair onderwijs”.

	Bij praktijkles op verplaatsing	Bij externe praktijkopleidingen
Wie zorgt voor het oefenmateriaal?	De externe partner	De externe partner

Een model van overeenkomst voor een [praktijkles op verplaatsing](#) en [externe praktijkopleiding](#) is als bijlage bij deze mededeling gevoegd.

3.3.3 Het onderscheid tussen praktijklessen op verplaatsing en leerlingenstages

Het onderscheid tussen praktijklessen op verplaatsing en leerlingenstages is niet bijkomstig.

Bij stages werken de leerlingen in een bedrijf of een instelling in gelijkaardige omstandigheden als de gewone werknemers van dat bedrijf of die instelling. Ze worden ingeschakeld in de operationele bedrijfscontext en streven een aanvaardbaar arbeidsritme na. Er ontstaat een beperkte vorm van prestatiedruk. Niet hun eigen, vertrouwde praktijkleraar, maar een werknemer van het stagegever (met name de stagementor) ziet toe op hun arbeid, geeft aanwijzingen en wijst hen op hun fouten. Als ze een fout maken, is dat niet gratis - de fout kan het productieproces vertragen of andere economische gevolgen hebben voor het bedrijf.

Bij praktijkles op verplaatsing werken de leerlingen in een bedrijf of een instelling, maar niet in dezelfde omstandigheden als de gewone werknemers van dat bedrijf of die instelling. Ze werken in een min of meer afgeschermd omgeving, hoofdzakelijk of uitsluitend onder de leiding van hun praktijkleraar, zonder interferentie met werknemers van het bedrijf of de instelling. Ze zijn niet ingeschakeld in de operationele bedrijfscontext en er is minder druk om snel en foutloos te presteren. Eventuele fouten hebben geen economische gevolgen.

3.3.4 Het arbeidsrechtelijk kader voor praktijklessen op verplaatsing

Tijdens praktijklessen op verplaatsing is het arbeidsrechtelijk kader voor de betrokken leerlingen hetzelfde als voor leerlingen die praktijklessen op school volgen. Dit betekent dat deze leerlingen gelijkgesteld worden met werknemers¹⁸ en dat het schoolbestuur optreedt als hun gelijkgestelde werkgever.

Deze interpretatie wordt door de FOD WASO als volgt gemotiveerd¹⁹. Voor de toepassing van de welzijnswet kan onder het begrip *onderwijsinstelling* elke activiteit ondergebracht worden die kadert in het onderwijsgebeuren. Als lokalen van een bedrijf of een instelling - al dan niet tijdelijk - bestemd worden voor het geven van praktijkles door de praktijkleraar van de school aan zijn leerlingen, dan kunnen deze lokalen voor de duur van deze lessen beschouwd worden als deel uitmakend van de school. Dus niet alleen de fysieke delen van het schoolgebouw zelf moeten voor de toepassing van de welzijnswet als leslokalen van de school beschouwd worden, maar ook lokalen die buiten de school gelegen zijn, maar wegens de aard van de daarin uitgeoefende activiteiten een toepassing of een bestemming gekregen hebben die kadert binnen de onderwijsopdracht van de school.

¹⁸ [Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk](#) (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 2, § 1, tweede lid, 1°, e).

¹⁹ Brief d.d. 21 juni 2011 van de heer Christian Deneve, directeur-generaal van de Algemene Directie Humanisering van de Arbeid (AD HUA) van de FOD WASO aan het Katholiek Onderwijs Vlaanderen betreffende "Werkplekieren - Toepassing van de Wet Welzijn" (ref. HUA/19440/N/A/NG).

Tijdens praktijklessen op verplaatsing vallen de leerlingen derhalve onder het toepassingsgebied van de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB. Het schoolbestuur treedt op als de gelijkgestelde werkgever van deze leerlingen. Dit houdt onder meer het volgende in:

- De school voert een risicoanalyse van de werkpost uit en neemt de vereiste preventiemaatregelen.
- De school breidt zo nodig de schoolpolis uit tot deze situaties (zie fiche 8.2.3).
- Enkele bepalingen van de arbeidswetgeving zijn op deze leerlingen niet van toepassing, met name inzake gezondheidsbeoordeling, persoonlijke beschermingsmiddelen en arbeidsongevallen (zie fiche 2.1.1).

Het is aangewezen voldoende omzichtig te werk te gaan bij het organiseren van praktijklessen op verplaatsing. Als bedrijven aan scholen arbeidsmiddelen ter beschikking stellen, is het immers niet geheel uitgesloten dat het om arbeidsmiddelen gaat die niet meer regelmatig gebruikt worden of die uit het arbeidsproces genomen zijn wegens slijtage, beschadiging of veroudering. Het is evenmin uitgesloten dat het toezicht op en de controle van deze arbeidsmiddelen minder accuraat en minder intensief verlopen, waardoor gebreken onopgemerkt voorbij kunnen gaan.

Wat de onderwijsregelgeving betreft, worden praktijklessen op verplaatsing beschouwd als extra-murosactiviteiten. Meer gedetailleerde informatie vindt u op de PRO.-pagina "[Extra-murosactiviteiten](#)" en de ministeriële rondzendbrief [SO/2004/06](#) betreffende extra-murosactiviteiten.

3.4 Wat is sociaal-maatschappelijke training (SMT)?

Sociaal-maatschappelijke training (SMT)²⁰ is een buitenschoolse training voor leerlingen van buitengewoon secundair onderwijs OV1 met als doel ervaring op te doen met het oog op een zinvolle dagbesteding (in het kader van wonen en/of vrije tijd). SMT heeft niet tot doel beroepservaring op te doen die gericht is op latere betaalde arbeid. SMT kan dus niet beschouwd worden als een vorm van leerlingstage.

De sociaal-maatschappelijke training vindt plaats in instellingen voor de opname van volwassen personen met een beperking, bv.: een dagcentrum, een bezigheidshome ... of kan ook doorgaan in andere organisaties die activiteiten aanbieden voor personen met een beperking in de contexten wonen en vrije tijd.²¹

Voor zover tijdens SMT eerder triviale vormen van arbeid verricht worden, hoeft niet toegezien te worden op een strikte toepassing van de arbeidswetgeving en de welzijnswetgeving. Wel dient de nodige voorzichtigheid aan de dag gelegd te worden (zie fiche 1.3).

Echter, vanuit kwaliteitsvol onderwijs en burgerrechtelijke aansprakelijkheidsvoorzorg t.a.v. deze leerlingen is het opportuun om eveneens elementen uit de welzijnswet mee te nemen in de voorbereiding van sociaal-maatschappelijke training: de risicoanalyse (bv. in een manege, bij kaarsen gie-ten, ...), alsook preventiemaatregelen (bv. het medisch attest voor FAVV indien leerlingen meer

²⁰ [Rondzendbrief SO/2016/01 van 24 februari 2016](#) inzake leerlingstages, sociaal-maatschappelijke trainingen, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het buitengewoon secundair onderwijs van opleidingsvorm 1, 2 en 3, punt 2.

²¹ [Ministeriële omzendbrief SO/2016/01](#) (buso) inzake leerlingstages, sociaal-maatschappelijke trainingen, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het buitengewoon secundair onderwijs van opleidingsvorm 1, 2 en 3, punt 3.1.2

dan sporadisch in contact komen met voedsel dat voor derden bestemd is ...), onthaal, eerste hulp, evacuatie ...²²

Als bijlage bij deze mededeling is een [model van trainingsovereenkomst \(SMT\)](#) te vinden.

In dit model is ervoor geopteerd op de burgerlijke aansprakelijkheid van de leerling tijdens de trainingsactiviteiten contractueel te beperken naar analogie met de beperkte aansprakelijkheid van een stagiair. De aansprakelijkheid van deze laatste is sinds 1 september 2015 decretaal beperkt door middel van artikel 123/20 van de Codex Secundair Onderwijs²³ (zie ook punt 7.3.1).

De begeleiding van de leerling tijdens de trainingsactiviteiten gebeurt door de trainingsmentor en de trainingsbegeleider, naar analogie met een leerlingenstage (zie ook punt 5.3.1.1).

3.5 Wat is time-out (naadloos aansluitend flexibel traject)?

Bij een lange time-out ([naadloos aansluitend flexibel traject](#)) kan het uitzonderlijk gebeuren dat de betrokken leerling activiteiten ontplooit die een vorm van arbeid inhouden. In dat geval verricht de leerling, anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, arbeid onder het gezag van een andere persoon. In die hoedanigheid wordt hij gelijkgesteld met werknemers²⁴. De erkende organisatie (vzw) die het traject aanbiedt, treedt dan op als gelijkgestelde werkgever en leeft dienovereenkomstig de verplichtingen van de wet welzijn op het werk, de Codex over het welzijn op het werk en het ARAB na. Aangezien eventuele arbeid bij een dergelijk traject niet tot doel heeft beroepservaring op te doen, gaan we er in deze leidraad niet verder op in.

3.6 Besluit - De toepassing van het derde criterium

De toepassing van het derde criterium leidt tot de volgende opdeling van de werkvormen:

Criterium 3 Verricht de leerling de arbeid buiten de school in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers van een bedrijf?	
<i>Neen</i>	<i>Ja</i>
Praktijkles op verplaatsing Externe praktijkopleiding	Leerlingenstage

²² [Ministeriële omzendbrief SO/2016/01](#) (buso) inzake leerlingenstages, sociaal-maatschappelijke trainingen, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het buitengewoon secundair onderwijs van opleidingsvorm 1, 2 en 3, punt 3.2.2.

²³ [Besluit van de Vlaamse regering van 17 december 2010](#) houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs (Codex Secundair Onderwijs), art. 123/20.

²⁴ [Wet van 4 augustus 1996](#) betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 2, § 1, tweede lid, 1°, a).

4 Wie is de werkgever van de arbeidende leerling?

Zowat alle verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden met betrekking tot een leerling die arbeid verricht, berusten bij diens werkgever. Het is dus van groot belang om steeds nauwkeurig vast te stellen wie als werkgever optreedt.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden van de werkgever
- Het schoolbestuur als werkgever van leerlingen
- De stagegever als werkgever van stagiairs
- De externe opleider als werkgever van leerlingen

4.1 Verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden van de werkgever

De rechtspersonen (of natuurlijke personen) die leerlingen als gelijkgestelde werknemers tewerkstellen, worden op hun beurt gelijkgesteld met werkgevers.

Het is de werkgever die verantwoordelijk is voor de structurele, planmatige aanpak van het welzijnsbeleid door middel van een dynamisch risicobeheersingssysteem (DRBS)²⁵. Op basis van risicoanalyses neemt hij preventiemaatregelen en stelt hij een globaal preventieplan (GPP) en een jaarlijks actieplan (JAP) op. Hij laat zich daarin bijstaan door de leden van zijn hiërarchische lijn (zie fiche 6.2) en door de bevoegde preventieadviseur van de interne dienst voor preventie en bescherming op het werk (IDPBW) of van de externe dienst (EDPBW).

Dit houdt onder meer in dat de werkgever ten aanzien van leerlingen die arbeid verrichten, preventiemaatregelen dient te nemen met betrekking tot²⁶:

- de organisatie van de onderneming of de instelling met inbegrip van de gebruikte werk- en productiemethoden;
- de inrichting van de arbeidsplaats;
- de conceptie en de aanpassing van de werkpost;
- de keuze en het gebruik van arbeidsmiddelen en van chemische stoffen of preparaten;
- de bescherming tegen de risico's voortvloeiende uit chemische, biologische en fysische agentia;
- de keuze en het gebruik van collectieve en persoonlijke beschermingsmiddelen en van werkkledij;
- de toepassing van een aangepaste veiligheids- en gezondheidssignalering;
- het gezondheidstoezicht met inbegrip van de medische onderzoeken;
- psychosociale belasting veroorzaakt door het werk, waaronder geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk;
- de bekwaamheid, de vorming en de informatie van alle werknemers, met inbegrip van aangepaste instructies;
- de coördinatie op de arbeidsplaats;
- de noodprocedures, met inbegrip van de maatregelen in geval van situaties van ernstig en onmiddellijk gevaar en met betrekking tot de eerste hulp, de brandbestrijding en de evacuatie van de werknemers.

²⁵ Codex over het welzijn op het werk, art. I.2-1 en I.2-2, eerste lid.

²⁶ Ibidem, art. I.2-7.

Ook indien een leerling als gelijkgestelde werknemer slachtoffer wordt van een arbeidsongeval op de arbeidsplaats, dient zijn werkgever het ongeval te onderzoeken, administratief op te volgen en preventiemaatregelen te treffen teneinde een herhaling van het arbeidsongeval te voorkomen. De arbeidsongevallenwet is evenwel niet steeds van toepassing (zie fiche 13).

Voor inbreuken op de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB kan de werkgever strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden. In voorkomend geval geldt dit overigens ook voor de leden van de hiërarchische lijn (zie fiche 6).

4.2 Het schoolbestuur als werkgever van leerlingen

Voor leerlingen die op school arbeid verrichten, is het schoolbestuur de (gelijkgestelde) werkgever. De wettelijke verplichtingen van de werkgever in het kader van de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB berusten dus bij het schoolbestuur.

Dit geldt voor leerlingen:

- die in het kader van het leerprogramma praktijklessen op school of op verplaatsing volgen;
- die binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school werkzaamheden verrichten;
- die op school als vrijwilliger werkzaamheden verrichten buiten de schooluren;
- die in het kader van de geïntegreerde proef (GIP) op school (niet daarbuiten) een werkstuk realiseren, ook indien dit buiten de normale schooluren en zonder toezicht van een personeelslid gebeurt (bijvoorbeeld op woensdagnamiddag).

4.3 De stagegever als werkgever van stagiairs

4.3.1 De twee werkgevers van een stagiair

In toepassing van de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB is de stagegever de (gelijkgestelde) werkgever van de stagiair. De stagegever wijst de stagementor aan, staat in voor het onthaal van de stagiair, stelt de arbeidsmiddelen ter beschikking van de stagiair en verleent de stagebegeleider vrije toegang tot de stageplaats.

In toepassing van de arbeidsongevallenwet is daarentegen het schoolbestuur de werkgever van de stagiair.

De facto betekent dit dat een stagiair - althans wat arbeidsongevallen betreft - steeds twee werkgevers heeft, met name zijn stagegever en zijn schoolbestuur:

	Leerlingenstage in een bedrijf of instelling	Lerarenstage in de school
Volgens de wet op de arbeidsongevallen	Het schoolbestuur <ul style="list-style-type: none"> • is de werkgever • sluit de verzekering af 	De lerarenopleiding <ul style="list-style-type: none"> • is de werkgever • sluit de verzekering af
Volgens de wet welzijn, de Codex en het ARAB	De stagegever <ul style="list-style-type: none"> • is de werkgever • volgt elk ongeval op 	Het schoolbestuur <ul style="list-style-type: none"> • is de werkgever • volgt elk ongeval op

4.3.2 Voorwaarden om als stagegever op te treden

Niet elke instantie kan als stagegever optreden. De stagegever dient een organisatie te zijn die hetzij voor ten minste één persoon de sociale bijdrage voor zelfstandige arbeid betaalt, hetzij ten minste één werknemer tewerkstelt waarvoor hij RSZ-bijdragen betaalt.

Concreet betekent dit dat ondernemingen, instellingen, zelfstandigen en personen die een vrij beroep uitoefenen, als stagegever kunnen optreden. Ook onthaalouders²⁷ kunnen als stagegever optreden.

De wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB zijn niet van toepassing op zelfstandigen of personen die een vrij beroep uitoefenen, zolang deze geen werknemers te werk stellen. Stagiairs zijn evenwel gelijkgestelde werknemers. Door het aanvaarden van een stagiair wordt een zelfstandige of een persoon die een vrij beroep uitoefent, dus een gelijkgestelde werkgever, waardoor hij wél onderworpen is aan de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB.

Ten aanzien van een stagiair dienen zelfstandigen en personen die een vrij beroep uitoefenen, dus alle bepalingen inzake preventie en bescherming (onder meer risicoanalyse en werkpostfiche) na te leven.

4.3.3 Onverenigbaarheden om als stagegever op te treden

Niet elke instantie die voldoet aan de voorwaarden om als stagegever op te treden, kan effectief als stagegever optreden.

Zo kan een secundaire school in principe niet fungeren als *stagegever* voor leerlingen van een andere secundaire school of van een centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs (CDO).

Een school voor secundair onderwijs kan echter wel fungeren als *stageplaats* voor leerlingen van een andere secundaire school of een CDO. Dat is bijvoorbeeld het geval indien een leerling stage loopt in een cateringbedrijf en dit bedrijf de catering verzorgt in een secundaire school. Of indien een leerling stage loopt in een tuinbouwbedrijf en dit bedrijf verzorgt de aanplantingen rond een secundaire school.

Instellingen van een ander onderwijsniveau (basisonderwijs, hoger onderwijs, volwassenenonderwijs) kunnen daarentegen wel als stagegever optreden voor een stagiair van het voltijds of deeltijds secundair onderwijs.

Het is geen beletsel dat de school van inschrijving en de school die als stagegever optreedt, onder hetzelfde schoolbestuur ressorteren. Deze laatste wordt dan als een bedrijf of onderneming beschouwd binnen de context van de rondzendbrieven [SO/2015/01](#) en [SO/2016/01](#) (buso). Dit is bijvoorbeeld van belang voor leerlingen van Verzorging bso en Kinderzorg bso die in een kleuterschool van hetzelfde schoolbestuur stage lopen.

Op de regel dat een secundaire school niet als stagegever kan fungeren van een andere secundaire school bestaat een uitzondering:

²⁷ Onthaalouders genieten een heel eigen statuut. Zij zijn noch zelfstandige, noch werknemer. Ze vallen bijgevolg niet onder een paritair comité en hebben geen ondernemingsnummer. Hun activiteitsomschrijving gebeurt op basis van een NACE-code die afhangt van de dienst waarbij de onthaalouder aangesloten is (een stadsdienst, een OCMW of een vzw).

- Is de school van inschrijving een gewone secundaire school of buitengewone secundaire school OV4, dan kunnen scholen voor buitengewoon secundair onderwijs OV1, OV2 en OV3 wel stagegever zijn. Desgevraagd zal de school van inschrijving ten aanzien van de onderwijsinspectie moeten kunnen aantonen dat het niet of ontoereikend vinden van stageplaatsen buiten het buitengewoon secundair onderwijs (OV1-2-3) enkel het gevolg is van overmacht.
- Is de school van inschrijving een buitengewone secundaire school OV1, OV2 of OV3, dan kunnen scholen voor gewoon secundair onderwijs of buitengewoon secundair onderwijs OV4 wel stagegever zijn. Desgevraagd zal de school van inschrijving ten aanzien van de onderwijsinspectie moeten kunnen aantonen dat het niet of ontoereikend vinden van stageplaatsen buiten het gewoon secundair onderwijs of het buitengewoon secundair onderwijs van OV4 enkel het gevolg is van overmacht.

4.4 De externe opleider als werkgever van leerlingen

Voor leerlingen die in het kader van een externe praktijkopleiding arbeid verrichten, is de externe opleider de (gelijkgestelde) werkgever. De wettelijke verplichtingen van de werkgever in het kader van de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB berusten dus bij de externe opleider (bijvoorbeeld VDAB, RTC, demonstratiewerkplaatsen van de FOD WASO ...).

5 Wie houdt toezicht op de arbeidende leerling?

De werkgever van de arbeidende leerling stelt één van zijn personeelsleden aan om het toezicht op de arbeidende leerling uit te oefenen. Het is van groot belang dat dit toezicht doeltreffend georganiseerd wordt, want er zijn zowel burgerlijke als strafrechtelijke aansprakelijkheden mee verbonden.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Aansprakelijkheden verbonden aan het toezicht op leerlingen.
- Toezicht op arbeidende leerlingen op school.
- Toezicht op arbeidende leerlingen buiten de school.

5.1 Aansprakelijkheden verbonden aan het toezicht op leerlingen

Een personeelslid dat ermee belast wordt om toezicht te houden op leerlingen, kan in zijn hoedanigheid van onderwijzer **burgerlijk aansprakelijk** gesteld worden voor de schade die berokkend wordt door de leerlingen die onder zijn toezicht staan (zie fiche 7). Deze aansprakelijkheid geldt ongeacht het feit of deze leerlingen al dan niet arbeid verrichten.

Indien deze leerlingen echter arbeid verrichten, kan het personeelslid dat met het toezicht belast is, in zijn hoedanigheid van lid van de hiërarchische lijn **bovendien strafrechtelijk aansprakelijk** gesteld worden voor inbreuken op de veiligheidswetgeving (zie fiche 6).

De gevolgen van ondoeltreffend of ontoereikend toezicht op leerlingen die arbeid verrichten, kunnen dus vérstrekkend zijn. Deze overweging leidt tot een dubbele bekommernis:

- enerzijds waakt de directie er over om te voorzien in voldoende toezicht op arbeidende leerlingen én dit toezicht uitsluitend toe te vertrouwen aan personeelsleden die voldoende opgeleid en bekwaam zijn om dit toezicht uit te oefenen;
- anderzijds waakt het toezichthoudend personeelslid er over om permanent en doeltreffend toezicht uit te oefenen op de arbeidende leerlingen.

5.2 Toezicht op arbeidende leerlingen OP school

Indien leerlingen arbeid verrichten op school, zijn uitsluitend personeelsleden van de school betrokken bij het toezicht.

5.2.1 Toezicht op leerlingen tijdens de praktijkoefeningen op school

In principe is het de directie die beslist hoe het toezicht op leerlingen die op school praktijkoefeningen maken, georganiseerd wordt. De directie waakt er over dat de organisatie van dit toezicht doeltreffend is en houdt daarbij in de mate van het mogelijke rekening met alle relevante factoren.

Enkele voorbeelden van elementen die een rol kunnen spelen bij de organisatie van het toezicht:

- de aard van de werkzaamheden en de aanwezige risico's: sommige werkposten zijn relatief on-gevaarlijk, sommige machines houden daarentegen grote risico's in;
- de leeftijd en de maturiteit van de leerlingen: jonge leerlingen kunnen door speelsheid, impulsieve dadendrang, gebrek aan ervaring, onvoldoende bewustheid van risico's en een onvoltooide lichamelijke en geestelijke ontwikkeling gemakkelijker hun eigen gezondheid en die van anderen in gevaar brengen;
- de grootte van de leerlingengroep: naarmate de leerlingengroep groter is, is het voor de praktijkleraar moeilijker om zijn toezicht doeltreffend uit te oefenen;
- de ervaring van de leerlingen: in principe volgen leerlingen tijdens hun schoolloopbaan een leerpad waarbij ze gradueel ervaring opbouwen inzake het werken met gevaarlijke machines; leerlingen die zonder enige praktijkervaring zijdelings instromen (bijvoorbeeld na een B-attest), vergen aanvankelijk een zeer intensieve begeleiding vanwege de praktijkleraar;
- de beperkingen van sommige leerlingen: indien slechtziende of slechthorende leerlingen, leerlingen met ASS (Autisme Spectrum Stoornissen), leerlingen met een fysieke beperking, ... deel uitmaken van de leerlingengroep, vergen een zeer intensieve begeleiding vanwege de praktijkleraar.

In principe is het de praktijkleraar die toezicht uitoefent op leerlingen die op school praktijkoefeningen maken. Hij waakt er over dat de leerlingen de arbeidsmiddelen, de gereedschappen, de apparaten, de machines en de installaties correct gebruiken, dat collectieve beschermingsmiddelen (CBM's) correct geïnstalleerd en niet omzeild worden, dat persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's) gedragen worden waar nodig, ... Leerlingen die op ernstige en blijvende wijze veiligheidsinstructies niet willen of kunnen toepassen, worden geweerd van de werkpost.

De school dient er zich echter voor te hoeden het toezicht toe te vertrouwen aan personeelsleden die daar niet voldoende voor opgeleid zijn.

Indien bijvoorbeeld de praktijkleraar afwezig is wegens ziekte, is het zeker niet aangewezen om de praktijklessen te laten doorgaan onder toezicht van een lid van het ondersteunend personeel. Dit personeelslid is immers niet in staat om te oordelen of de leerlingen de arbeidsmiddelen en de persoonlijke beschermingsmiddelen op orthodoxe wijze gebruiken, de veiligheidsvoorschriften respecteren ... Evenmin is het aangewezen om in dit geval een andere praktijkleraar te gelasten met het toezicht over diens eigen klas en de klas van zijn zieke collega, tenzij alle leerlingen in één praktijklokaal samen gezet kunnen worden en de resulterende leerlingengroep niet te groot is.

In dergelijke gevallen kan een rechter, bijvoorbeeld na een arbeidsongeval, immers tot de bevinding komen dat de directie in haar beslissing om het toezicht op zulke wijze te organiseren, een fout tegen de zorgvuldigheidsnorm begaan heeft en het schoolbestuur burgerlijk aansprakelijk stellen voor gebeurlijke schade (zie fiche 7). In geval van lichamelijk letsel kan ook de strafrechtelijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur en van de betrokken leden van de hiërarchische lijn in het geding komen (zie fiche 6).

5.2.2 Toezicht op leerlingen tijdens werkzaamheden aan de geïntegreerde proef

Indien leerlingen op school buiten de schooluren (bijvoorbeeld op woensdagnamiddag) werken aan hun geïntegreerde proef (GIP), dan is in principe de betrokken praktijkleraar aanwezig bij deze werkzaamheden en gelden dezelfde principes als bij het toezicht op leerlingen tijdens praktijkoefeningen op school.

Ook indien tijdens deze werkzaamheden **geen** personeelslid van de school aanwezig zou zijn, wordt de arbeidende leerling geacht onder het toezicht van de school (i.c. het schoolbestuur) te staan, wat tot burgerlijke en strafrechtelijke aansprakelijkheden kan leiden.

De directie en de betrokken TAC, TA en praktijkleraar dienen dus goed af te wegen of ze dergelijke solitaire werkzaamheden toestaan. Daarbij houden ze rekening met de aard en risico's van de werkzaamheden en met de leeftijd, de maturiteit, de opleiding, de ervaring, de motivatie en de voorgeschiedenis van de betrokken leerling. Ook treffen ze dan maatregelen om de werkzaamheden indirect te begeleiden, onder meer via:

- duidelijke afspraken vooraf;
- heldere instructies inzake arbeidsmiddelen, beschermingsmiddelen, veiligheidsvoorzieningen, noodcommunicatie e.d.;
- nauwgezette opvolging van de voortgang van de werkzaamheden op de eerstvolgende schooldag;
- geregelde inspectie van de gehanteerde arbeidsmiddelen en producten;
- ...

5.2.3 Toezicht op leerlingen tijdens werkzaamheden binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school

Indien leerlingen bij wijze van praktijkoefening belast worden met werkzaamheden binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school, dan is in principe de betrokken praktijkleraar aanwezig bij deze werkzaamheden en gelden dezelfde principes als bij het toezicht op leerlingen tijdens praktijkoefeningen op school.

Indien de werkzaamheden plaatsvinden onder het toezicht van een ander personeelslid, dan dient dit personeelslid daartoe voldoende opgeleid en bekwaam te zijn. Het lijkt bijvoorbeeld zeer onwaarschijnlijk dat een lid van het ondersteunend personeel zou voldoen aan de vereisten om dit toezicht uit te oefenen. Daarentegen is het niet geheel uitgesloten dat een klusjesman wel aan die vereisten zou voldoen. In dat laatste geval dient men er zich echter van te vergewissen of de klusjesman voldoende moreel gezag over de betrokken leerlingen heeft om zijn toezicht doeltreffend uit te oefenen.

Ook indien tijdens deze werkzaamheden **geen** personeelslid van de school aanwezig zou zijn, wordt de arbeidende leerling geacht onder het toezicht van de school (i.c. het schoolbestuur) te staan, wat tot burgerlijke en strafrechtelijke aansprakelijkheden kan leiden. Gelijkaardige overwegingen als in fiche 5.2.2 (laatste alinea) zijn dan van toepassing.

In ieder geval dient verscherpte aandacht besteed te worden aan de voorafgaande risicoanalyse en de te nemen preventiemaatregelen. De leerlingen werken immers in een operationele bedrijfsomgeving waar de risico's beduidend groter kunnen zijn dan in de afgeschermdede didactische werkomgeving.

Bovendien moet het schoolbestuur, indien de werkzaamheden betrekking hebben op de vaste elektrische installatie van de school, vooraf de betrokken leerlingen BA4 verklaren en het toezichthoudend personeelslid BA5²⁸. Dat is eveneens het geval indien de leerlingen bijvoorbeeld tijdens het

²⁸ Voor de procedure en voor een modelformulier om personeelsleden of leerlingen BA4 of BA5 te verklaren, verwijzen we naar de PRO.-pagina "[Uitrusting van de arbeidsplaatsen](#)".

schilderen of behangen sommige componenten van de elektrische installatie tijdelijk moeten demonteren (bijvoorbeeld een luchter, de behuizing van een tl-lamp, het afdekplaatje van een elektrische schakelaar of een wandcontactdoos).

5.2.4 Toezicht op leerlingen tijdens werkzaamheden als vrijwilligers

In principe is het de directie die beslist hoe het toezicht georganiseerd wordt op leerlingen die op school buiten de schooluren als vrijwilligers werkzaamheden verrichten. De directie waakt er over dat de organisatie van dit toezicht doeltreffend is en houdt daarbij in de mate van het mogelijke rekening met alle relevante factoren.

Naar gelang van de aard en de omstandigheden van de werkzaamheden, worden voor het toezicht dezelfde overwegingen gemaakt als in de fiches 5.2.1 tot en met 5.2.3 beschreven zijn.

5.3 Toezicht op arbeidende leerlingen BUITEN de school

Indien leerlingen arbeid verrichten buiten de school, dan kan het toezicht uitgeoefend worden door een werknemer van de externe partner, door een personeelslid van de school of door beiden samen.

5.3.1 Toezicht op leerlingen tijdens de stage

5.3.1.1 Toezicht tijdens de stage

Het toezicht tijdens een leerlingenstage is vastgelegd in de stageovereenkomst:

- de stagementor is een werknemer van de stagegever die door de stagegever aangewezen is om de stagiair op de stageplaats te onthalen en te coachen;
- de stagebegeleider is een werknemer van de school die door de school belast is met de planning, de voorbereiding, de pedagogische begeleiding en de evaluatie van de stages van de leerlingen.

De **stagementor** oefent het dagelijks toezicht op de stagiair uit. De burgerlijke en strafrechtelijke aansprakelijkheden die verbonden zijn aan het toezicht op de arbeidende leerling berusten dus bij de stagementor en diens werkgever (i.c. de stagegever).

De **stagebegeleider** dient de stageactiviteiten van de leerlingen te plannen, te organiseren, te begeleiden en te bespreken, en de activiteiten van de stagiair en de wijze waarop de stage georganiseerd is, te evalueren. De schooldirectie waakt er over dat de stagebegeleider voldoende opgeleid en bekwaam is om deze taak te vervullen. De stagebegeleider dient met name grondig op de hoogte te zijn van het vakgebied waarbinnen de stage zich afspeelt.

De stagegever dient de stagebegeleider toegang te verstrekken tot de stageplaats en hem de nodige inlichtingen te verschaffen. De stagebegeleider participeert echter niet in de werkzaamheden van de stagiair en wordt op geen enkele wijze betrokken in het arbeidsproces van de stagegever.

Arbeidsrechtelijk dient de stagegever een bezoek van de stagebegeleider aan de stagiair te beschouwen als “werken met derden”. Voor de stagegever is de stagebegeleider immers een werknemer van een aannemer van buitenaf²⁹. Dit houdt enerzijds in dat de stagegever aan de stagebegeleider informatie verstrekt omtrent de specifieke risico’s die aanwezig zijn in het bedrijf of de instelling waar de stagiair werkzaam zal zijn, en anderzijds dat de stagebegeleider de verplichtingen zal naleven die bij de stagegever gelden inzake de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB³⁰.

Stagiairs zijn onderworpen aan de wettelijke bepalingen inzake maximale arbeidsduur en aan het verbod op overwerk, nachtarbeid en arbeid op zon- en feestdagen (zie fiches 15 en 16). In bepaalde sectoren zijn uitzonderingen op deze bepalingen van toepassing voor stagiairs. Deze uitzonderingen gelden echter niet voor de stagebegeleider, aangezien hij niet ressorteert onder de genoemde sectorale paritaire comités. De stagebegeleider mag dus bijvoorbeeld geen stagebegeleiding doen tussen 20 u. ’s avonds en 6 u. ’s morgens. De arbeidswet bepaalt evenwel uitdrukkelijk dat het verbod op zondagswerk niet geldt voor werknemers tewerkgesteld in een onderwijsinstelling³¹. De stagebegeleider mag dus wel stagebegeleiding doen op zondagen.

5.3.1.2 Verwijderd toezicht tijdens de stage

In enkele sectoren is voor stages een vorm van verwijderd toezicht ontstaan. Hierbij voert de stagiair zelfstandig zijn stageactiviteiten uit, terwijl zijn stagementor zich niet in zijn onmiddellijke omgeving bevindt. De stagementor bevindt zich wel in de nabijheid van de stagiair, zodat deze onmiddellijk een beroep op hem kan doen indien nodig. Deze manier van werken wordt wel eens toegepast in ziekenhuizen.

Verwijderd toezicht kan enkel in de plaats treden van direct toezicht indien de na te streven competenties van het studierichtingsprofiel inhouden dat de leerlingen tijdens de stage groeien in verantwoordelijkheid. Verwijderd toezicht kan niet gehanteerd worden als ‘oplossing’ voor een tekort aan werkkrachten.

Recent heeft de Vlaamse regering een wettelijk kader³² gecreëerd voor een meer ingrijpende vorm van verwijderd toezicht. Dit wettelijk kader is beperkt tot stages bij een dienst voor gezinszorg en aanvullende thuiszorg of bij een dienst voor logistieke hulp. Het voorziet in een stage die uit twee delen bestaat.

- Het eerste deel bestaat uit een gewone stage onder direct toezicht. De stagiair loopt mee met een verzorgend personeelslid dat als stagementor optreedt, en verricht hulp- en dienstverlening onder toezicht van dat personeelslid.
- Hierna volgt een tussentijdse evaluatie³³ door de betrokken dienst en door de onderwijsinstelling waar de stagiair zijn opleiding volgt. Enkel indien deze tussentijdse evaluatie positief is,

²⁹ Brief d.d. 8 juli 2010 van mevrouw Nicole Dery, adviseur-generaal, namens de heer Christian Deneve, directeur-generaal van de Algemene Directie Humanisering van de Arbeid (AD HUA) van de FOD WASO aan het Katholiek Onderwijs Vlaanderen betreffende “Stage - Statuut van de actoren [...]” (ref. HUA/17641/N/888B/A/EH).

³⁰ [Wet van 4 augustus 1996](#) betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 8 - 12.

³¹ [Arbeidswet van 16 maart 1971](#) (Belgisch Staatsblad, 30 maart 1971), art. 3, § 2, 2°.

³² [Besluit van de Vlaamse regering](#) tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit betreffende de zorg- en bijstandsverlening in de thuiszorg van 27 maart 2009 en het besluit van de Vlaamse Regering van 24 juli 2009 betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen en verenigingen van gebruikers en mantelzorgers (Belgisch Staatsblad, 27 juni 2014).

³³ De betrokken dienst moet van de tussentijdse evaluatie een schriftelijk verslag bewaren dat opgevraagd kan worden door de bevoegde inspectie.

mag de stagiair aan het tweede deel van zijn stage beginnen. Dit houdt in dat hij de hulp- en dienstverlening zelfstandig verricht onder verwijderd toezicht. Verwijderd toezicht impliceert in deze context dat de stagementor niet aanwezig is en zelfs niet bereikbaar is voor de stagiair.

In het secundair onderwijs speelt deze meer ingrijpende vorm van verwijderd toezicht slechts een beperkte rol. Deze manier van werken wordt alleszins niet voorgeschreven door de leerplannen. Voor minderjarige stagiairs is deze werkvorm beslist niet aangewezen. Voor meerderjarige leerlingen dient men voldoende rekening te houden met elementen zoals maturiteit, ervaring en context.

Volledigheidshalve weze opgemerkt dat de betrokken dienst aan de gebruiker een gebruikersbijdrage mag aanrekenen voor de prestaties van de stagiair indien de stagiair de hulp- en dienstverlening volledig *zelfstandig* verricht - dus zonder tussenkomst van zijn stagementor. De dienst is dat echter niet verplicht. Deze gebruikersbijdrage moet dezelfde zijn als die gefactureerd zou worden voor de prestaties van het verzorgend personeel³⁴. Uiteraard ontvangt de stagiair zelf geen bezoldiging, vermits stages in het secundair onderwijs onbezoldigd zijn. Ook het schoolbestuur kan geen aanspraak maken op deze bijdrage.

5.3.2 Toezicht op leerlingen tijdens externe praktijkopleidingen

Indien leerlingen bij een externe partner - bijvoorbeeld VDAB, Syntra, RTC, demonstratiewerkplaatsen van de FOD WASO, een bedrijf ... - een praktijkopleiding volgen, dan wordt de les gegeven door een instructeur die werknemer is van de externe partner. Het toezicht op de arbeidende leerlingen berust dan ook bij deze instructeur.

Het is niet uitgesloten dat tijdens de opleiding naast de instructeur ook een personeelslid van de school aanwezig is. In principe is dat steeds de betrokken praktijkleraar. Indien van dit personeelslid bijkomend toezicht verwacht wordt, dan worden tussen de school en de externe partner duidelijke afspraken gemaakt aangaande het gedeeld toezicht. Aangezien de instructeur het best vertrouwd is met de machines, kan hij vooral toezicht uitoefenen op de wijze waarop de leerlingen de machines gebruiken, terwijl het personeelslid van de school vooral over de algemene tucht en discipline van de leerlingengroep kan waken.

Indien de praktijkleraar van de school zelf samen met zijn leerlingen de opleiding volgt, dan staat hij als gelijkgestelde werknemer³⁵ onder het toezicht van de externe instructeur en dient hij diens instructies na te leven.

5.3.3 Toezicht op leerlingen tijdens praktijklessen op verplaatsing

Indien leerlingen onder leiding van een praktijkleraar van de school en in het kader van het leerprogramma praktijklessen buiten de school volgen, berust het toezicht op de arbeidende leerlingen bij deze praktijkleraar. Hij waakt er over dat de leerlingen de arbeidsmiddelen, de apparaten, de machines en de installaties correct gebruiken, dat collectieve beschermingsmiddelen (CBM's) correct geïnstalleerd en niet omzeild worden, dat persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's) gedragen

³⁴ [Agentschap Zorg en gezondheid, FAQ Gebruikersbijdrage gezinszorg, 19. Gebruikersbijdrage aanrekenen voor stagiairs, 10 juli 2014.](#)

³⁵ [Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk](#) (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 2, § 1, tweede lid, 1°, b).

worden waar nodig ... Leerlingen die op ernstige en blijvende wijze veiligheidsinstructies niet willen of kunnen toepassen, worden geweerd van de werkpost.

Bovendien wordt verscherpte aandacht besteed aan de voorafgaande risicoanalyse en de te nemen preventiemaatregelen. De leerlingen werken immers in een omgeving waarmee ze niet vertrouwd zijn en waar de risico's beduidend groter kunnen zijn dan in de afgeschermdede didactische werkomgeving.

Indien de leerlingen met arbeidsmiddelen, machines of installaties van de externe partner werken, moet deze externe partner instaan voor de veiligheid hiervan (zie fiche 9). Het is derhalve aangegeven op dit punt duidelijke afspraken te maken.

6 Wie is strafrechtelijk aansprakelijk?

Zowel de werkgever van arbeidende leerlingen, als de leden van diens hiërarchische lijn kunnen strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken op de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB tijdens de arbeid van die leerlingen.

Concreet behandelen we in dit hoofdstuk de volgende onderwerpen:

- Wat houdt strafrechtelijke aansprakelijkheid voor arbeidende leerlingen in?
- Wie zijn de leden van de hiërarchische lijn?
- Wat zijn de taken van de leden van de hiërarchische lijn?
- Hoe verloopt een strafrechtelijke procedure?

6.1 Wat houdt strafrechtelijke aansprakelijkheid voor arbeidende leerlingen in?

Strafrechtelijke aansprakelijkheid³⁶ houdt in dat een natuurlijke persoon of een rechtspersoon door de overheid gesanctioneerd kan worden als hij de strafwet overtreedt.

Een aantal inbreuken op de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB zijn strafrechtelijk sanctioneerbaar. [Het sociaal strafwetboek](#) stelt onder meer de werkgever en zijn aangestelden strafrechtelijk aansprakelijk voor deze inbreuken³⁷. Concreet betekent dit dat enerzijds het schoolbestuur als werkgever strafrechtelijk aansprakelijk gesteld kan worden voor inbreuken op de veiligheid. Anderzijds zijn de leden van de hiërarchische lijn aangesteld om elk op hun niveau en binnen hun bevoegdheid het beleid van de werkgever met betrekking tot het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk uit te voeren³⁸. Aldus kunnen ook de leden van de hiërarchische lijn strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor zulke inbreuken.

‘Gewone’ werknemers - die niet tot de hiërarchische lijn behoren - kunnen daarentegen **niet** strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken op de veiligheid. Deze werknemers dienen inzake de veiligheid de instructies van de werkgever en van de hiërarchische lijn na te leven³⁹). Bij gebeurlijke inbreuken of overtredingen kunnen zij enkel gesanctioneerd worden op basis van bepalingen in het arbeidsreglement.

Voor alle duidelijkheid vestigen we er de aandacht op dat de strafrechtelijke aansprakelijkheid niet uitsluitend ontstaat als gevolg van een arbeidsongeval. De loutere vaststelling van een inbreuk op de wet welzijn op het werk, de Codex of het ARAB door een bevoegde ambtenaar van Toezicht op het Welzijn op het Werk (TWW)⁴⁰ kan volstaan om het schoolbestuur en de hiërarchische lijn strafrechtelijk aansprakelijk te stellen. Er hoeft dus geen arbeidsongeval gebeurd te zijn en/of materiële schade berokkend te zijn.

³⁶ Sommige bronnen hanteren de term “*strafrechtelijke verantwoordelijkheid*”. We verkiezen de term “*strafrechtelijke aansprakelijkheid*”, omdat deze beter aansluit bij de betekenis dat de betrokkene juridisch “aangesproken” kan worden voor zijn gedrag. Zie Vansweevelt Thierry, Weyts Britt, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Intersentia Antwerpen - Oxford, 2009, randnummer 42.

³⁷ Sociaal strafwetboek, art. 117 e.v.

³⁸ [Codex over het welzijn op het werk](#), art. I.2-11.

³⁹ Wet welzijn op het werk, art. 6.

⁴⁰ Toezicht op het Welzijn op het Werk (TWW), doorgaans arbeidsinspectie genoemd. [Lijst van de Externe Directies van TWW](#).

Ten slotte wijzen we er op dat indien een inbreuk op de veiligheid schade tot gevolg heeft (bijvoorbeeld materiële schade en/of lichamelijk letsel), ook de *burgerlijke* aansprakelijkheid in het gedrang komt. Deze behandelen we in fiche 7.

6.2 Wie zijn de leden van de hiërarchische lijn?

6.2.1 Het begrip hiërarchische lijn

Het begrip *hiërarchische lijn* is wettelijk niet gedefinieerd. Uit de rechtspraak blijkt dat werknemers die bevoegd zijn om leiding, opdrachten, instructies ... te geven aan andere werknemers, beschouwd worden als leden van de hiërarchische lijn. Een personeelslid dat namens de werkgever gezag uitoefent over andere werknemers, is dus als het ware “automatisch” lid van de hiërarchische lijn.

Op school dienen de directeur, de adjunct-directeur, de technisch adviseur-coördinator (TAC), de technisch-adviseur (TA), de coördinator DBSO, de internaatsbeheerder ... als leden van de hiërarchische lijn beschouwd te worden. Deze opsomming is niet exhaustief. Indien de school bijvoorbeeld over drie klusjesmannen beschikt, en één van hen heeft de leiding en de bevoegdheid om de anderen opdrachten te geven, dan is deze persoon lid van de hiërarchische lijn.

De strafrechtelijke aansprakelijkheid van een lid van de hiërarchische lijn is uiteraard gerelateerd aan zijn bevoegdheid en zijn beslissingsniveau. Zo is bijvoorbeeld een TAC Hout niet bevoegd voor wat er zich in de keuken afspeelt, terwijl het beslissingsniveau van een adjunct-directeur ondergeschikt is aan dat van de directeur. In voorkomend geval zal de rechter bij het afbakenen van de strafrechtelijke aansprakelijkheid daarmee rekening houden.

Ook de feitelijke omstandigheden van de inbreuk (ernst, risico's, blootstellingsduur, herhaling, frequentie, ...) spelen een grote rol bij het vastleggen van de strafrechtelijke aansprakelijkheid.

6.2.2 De hiërarchische lijn bij leerlingen die arbeid verrichten op school

Ook de leraar die toezicht uitoefent op leerlingen tijdens de praktijkles, treedt op dat ogenblik op als lid van de hiërarchische lijn, aangezien hij dan gezag uitoefent over leerlingen die gelijkgesteld zijn met werknemers. Een leraar algemene vakken daarentegen maakt geen deel uit van de hiërarchische lijn, aangezien hij toezicht uitoefent op ‘gewone’ leerlingen en niet op leerlingen die als (gelijkgestelde) werknemers arbeid verrichten.

Ook indien leerlingen in het kader van hun geïntegreerde proef buiten de schooluren (bijvoorbeeld op woensdagnamiddag) op school zelfstandig werkzaamheden verrichten, zal het schoolbestuur de facto de werkgever zijn (zie fiche 4.2) en dus strafrechtelijk aansprakelijk gesteld kunnen worden bij gebeurlijke inbreuken.

Hetzelfde geldt voor leerlingen die binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school werkzaamheden verrichten, al dan niet onder toezicht van een personeelslid van de school. Het schoolbestuur en het toezichthoudend personeelslid kunnen strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden. Bij ontstentenis van toezicht is het niet uitgesloten dat het lid van de hiërarchische lijn dat belast is met de organisatie van het toezicht, medeaansprakelijk gesteld wordt.

Ten slotte geldt ook voor leerlingen die buiten de schooluren (bijvoorbeeld tijdens het weekend of tijdens de schoolvakanties) als vrijwilliger op school bepaalde werkzaamheden onder het gezag van de school verrichten, dat zowel het schoolbestuur als het toezichthoudend personeelslid strafrechtelijk aansprakelijk gesteld kunnen worden.

6.2.3 De hiërarchische lijn bij stagiairs

De stagementor oefent het dagelijks toezicht op de stagiair uit. De strafrechtelijke aansprakelijkheid die verbonden is aan het toezicht op de arbeidende leerling berust dus bij de stagementor en diens werkgever.

Aangezien de stagebegeleider niet participeert in het instructieproces, kan hij niet strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken op de veiligheid op de stageplaats. Indien hij echter zulke inbreuken vaststelt, dient hij deze aan de stagementor te melden en hem te verzoeken onmiddellijk het nodige te doen om aan deze inbreuken een einde te stellen. Indien de stagegever daar niet aan tegemoet komt, kan dit - afhankelijk van de ernst van de situatie - er toe leiden dat de stagebegeleider de stagiair onttrekt aan de stageplaats of dat het schoolbestuur de samenwerking met de stagegever beëindigt.

6.2.4 De hiërarchische lijn bij externe praktijkopleidingen

Tijdens een externe praktijkopleiding wordt de praktijkles gegeven door een instructeur die werknemer is van de externe partner. De strafrechtelijke aansprakelijkheid die verbonden is aan het toezicht op de arbeidende leerlingen berust dus bij de instructeur en diens werkgever.

Indien ook een personeelslid van de school bij de externe praktijkopleiding aanwezig is, dan is het aangewezen dat dit personeelslid zich beperkt tot algemeen toezicht op de leerlingengroep en niet participeert in het instructieproces, om de kans op strafrechtelijke aansprakelijkheid voor hemzelf en het schoolbestuur zo klein mogelijk te houden. Zulke afspraken dienen op voorhand tussen de school en de externe partner vastgelegd te worden.

Indien een personeelslid van de school tijdens de externe praktijkopleiding inbreuken op de veiligheid vaststelt, dient hij deze te melden aan de externe opleider en hem te verzoeken onmiddellijk het nodige te doen om aan deze inbreuken een einde te stellen. Indien de externe opleider daar niet aan tegemoet komt, kan dit - afhankelijk van de ernst van de situatie - er toe leiden dat de leerlingen onttrokken worden aan de externe praktijkopleiding of dat het schoolbestuur de samenwerking met de externe opleider beëindigt.

6.2.5 De hiërarchische lijn bij praktijklessen op verplaatsing

Tijdens praktijklessen op verplaatsing staan de leerlingen onder toezicht van een praktijkleraar van de school. De strafrechtelijke aansprakelijkheid die verbonden is aan het toezicht op de arbeidende leerlingen berust dus bij de praktijkleraar en diens werkgever, met name het schoolbestuur.

Indien tijdens de praktijklessen op verplaatsing arbeidsmiddelen van een externe partner gebruikt worden, dan is die externe partner strafrechtelijk aansprakelijk voor *tekorten inzake veiligheid* die deze arbeidsmiddelen en de aanwezige beschermingsmiddelen (CBM's) zouden vertonen. Anderzijds berust de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor het *onveilig gebruik* van de arbeidsmiddelen en voor het gebeurlijk *omzeilen* van een CBM door leerlingen echter bij de praktijkleraar en het schoolbestuur.

Voorts moet opgemerkt worden dat de praktijkleraar voor de aanvang van de les de arbeidsmiddelen en de beschermingsmiddelen hoort te controleren, en arbeidsmiddelen of beschermingsmiddelen die tekortkomingen inzake de veiligheid vertonen, buiten gebruik te stellen.

6.3 Wat zijn de taken van de leden van de hiërarchische lijn?

De leden van de hiërarchische lijn voeren elk op hun niveau en binnen hun bevoegdheid het beleid van de werkgever met betrekking tot het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk uit. Hun taken zijn als volgt geconcretiseerd⁴¹:

- Voorstellen en adviezen formuleren aan de werkgever in het kader van het dynamisch risicobeheersingssysteem (DBRS).
- Ongevallen en incidenten die zich op de arbeidsplaats hebben voorgedaan, onderzoeken en maatregelen voorstellen om dergelijke ongevallen en incidenten te voorkomen.
- Een effectieve controle uitoefenen op de arbeidsmiddelen, de collectieve en persoonlijke beschermingsmiddelen (CBM's en PBM's) en de gebruikte stoffen en preparaten teneinde onregelmatigheden vast te stellen en maatregelen te nemen om hieraan een einde te maken.
- Tijdig het advies inwinnen van de Diensten voor Preventie en Bescherming op het werk.
- Controleren of de verdeling van de taken op een zodanige wijze geschiedt dat de verschillende taken worden uitgevoerd door de werknemers die de daartoe vereiste bekwaamheid hebben en de vereiste opleiding en instructies hebben ontvangen.
- Waken over de naleving van de instructies die in toepassing van de wetgeving inzake het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk moeten worden verstrekt.
- Zich ervan vergewissen dat de werknemers de inlichtingen die zij gekregen hebben in toepassing van de wetgeving inzake het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk goed begrijpen en in praktijk brengen.
- Het onthaal van elke beginnende werknemer organiseren en een ervaren werknemer aanduiden die ermee belast is deze te begeleiden. Het door de werkgever aangeduid lid van de hiërarchische lijn, belast met het verzekeren van het onthaal, tekent onder zijn naam een document waaruit blijkt dat in het kader van zijn taken bedoeld onder (6) en (7) de nodige inlichtingen en instructies werden verstrekt met betrekking tot het welzijn op het werk.

Wat betekent dit concreet voor de personeelsleden die toezicht houden op leerlingen die arbeid verrichten? We geven enkele voorbeelden van **mogelijke inbreuken en overtredingen**:

- Een hopeloos verouderde machine is wegens verscheidene inbreuken op de veiligheid dringend aan vervanging toe; er wordt echter geen voorstel tot aankoop van een nieuwe machine bij het schoolbestuur ingediend, omdat daar toch geen geld voor is (inbreuk op punt 1).
- Tijdens werkzaamheden aan de elektrische bedrijfsinstallatie van de school krijgt een leerling een stroomstoot, maar hij komt er met de schrik van af; de oorzaak van het bijna-ongeval wordt niet onderzocht (inbreuk op punt 2).
- Een leerling is tijdens praktijkles op verplaatsing slachtoffer van een ernstig ongeval met lichamelijk letsel; het ongeval wordt niet opgevolgd conform de verplichtingen van de wet welzijn, teneinde de aandacht van de arbeidsinspectie niet te trekken (inbreuk op punt 2).
- De arbeidsmiddelen en de persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen die door de leerlingen tijdens de praktijklessen gebruikt worden, worden niet geregeld gecontroleerd en zo nodig hersteld of vervangen (inbreuk op punt 3).
- De opslag van gevaarlijke stoffen en preparaten (GSP) wordt niet geregeld gecontroleerd; vervallen producten en lekkende of roestende containers worden niet verwijderd (inbreuk op punt 3).

⁴¹ Codex over het welzijn op het werk, art. I.2-11.

- Nieuwe machines voor de praktijklessen worden besteld, geleverd en in dienst gesteld zonder het advies van de preventieadviseur in te winnen (inbreuk op punt 4).
- Persoonlijke of collectieve beschermingsmiddelen (PBM's, CBM's) worden besteld zonder vooraf het advies van de preventieadviseur in te winnen (inbreuk op punt 4).
- Leerlingen elektriciteit krijgen de opdracht om zelfstandig enkele wandcontactdozen te plaatsen in de mediatheek; het schoolbestuur heeft de betrokken leerlingen niet BA4 verklaard en de toezicht houdende praktijkleraar niet BA5 verklaard (inbreuk op punt 5).
- Een praktijkleraar gedooft dat leerlingen een collectief beschermingsmiddel (CBM) op een machine omzeilen of uitschakelen (inbreuk op punt 6).
- Een praktijkleraar gedooft dat leerlingen - in weerwil van de instructies - hun gehoorbescherming (PBM) niet dragen (inbreuk op punt 6).
- De praktijkleraar verlaat gedurende enige tijd het lokaal waar praktijkleerlingen met houtbewerkingsmachines werken (inbreuk op punt 6).
- Een leerling weigert mordicus de veiligheidsinstructies van een machine na te leven; de praktijkleraar laat hem ongestoord voortwerken (inbreuk op punt 7).
- Een leerling begrijpt de veiligheidsinstructies van een machine niet en slaagt er ondanks duidelijke instructies en intensieve begeleiding niet in ze na te leven; de praktijkleraar laat hem ongestoord voortwerken (inbreuk op punt 7).
- Een nieuwe leerling zonder voorkennis moet van meet af aan werken met gevaarlijke machines waarmee hij geen ervaring heeft (inbreuk op punten 7 en 8).

Rekening houdend met de feitelijke omstandigheden van de inbreuk (ernst, risico's, blootstellingsduur, herhaling, frequentie ...) kunnen deze inbreuken aanleiding geven tot de strafrechtelijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur en van de betrokken leden van de hiërarchische lijn (inclusief de praktijkleraren).

6.4 Hoe verloopt een strafrechtelijke procedure?

Nadat de arbeidsinspectie (TWW) een Pro Justitia opgesteld heeft naar aanleiding van de vaststelling van een inbreuk of een arbeidsongeval, beslist de auditeur over de mogelijke vervolging. De verjaringstermijn bedraagt vijf jaar.

Bij een dodelijk ongeval of bij een ongeval met blijvende letsels zal doorgaans een vervolging ingesteld worden. Deze procedure kan leiden tot strafrechtelijke geldboetes en/of gevangenisstraffen. Het schoolbestuur is evenwel burgerlijk aansprakelijk voor de betaling van de strafrechtelijke geldboeten waartoe zijn leden van de hiërarchische lijn veroordeeld zijn als gevolg van de uitvoering van hun opdracht⁴². Concreet betekent dit dat het schoolbestuur de strafrechtelijke geldboetes moet betalen waartoe de leden van zijn hiërarchische lijn veroordeeld zijn.

Indien geen strafvervolging ingesteld wordt, kan de FOD WASO een administratieve procedure inleiden. Ook in dat geval kan het schoolbestuur verweer instellen. Deze procedure kan enkel tot een administratieve geldboete leiden. Bovendien kunnen een administratieve beslissing tot schuldigverklaring en een administratieve geldboete enkel aan de werkgever opgelegd worden, zelfs indien de inbreuk zonder betwisting door een lid van de hiërarchische lijn of een gewone werknemer begaan is⁴³.

⁴² Sociaal strafwetboek, art. 104.

⁴³ Sociaal strafwetboek, art. 105.

7 Wie is burgerlijk aansprakelijk?

De burgerlijke aansprakelijkheid voor de schade die kan ontstaan door of tijdens de arbeid van leerlingen, berust bijna steeds bij de werkgever van die leerlingen.

Concreet behandelen we in dit hoofdstuk de volgende onderwerpen:

- Wat houdt burgerlijke aansprakelijkheid in?
- Burgerlijke aansprakelijkheid voor leerlingen die arbeid verrichten op school
- Burgerlijke aansprakelijkheid voor leerlingen die arbeid verrichten buiten de school

Voor de burgerlijke aansprakelijkheid voor de producten of de diensten die de leerling tijdens zijn arbeid realiseert, verwijzen we naar fiche 18.

7.1 Wat houdt burgerlijke aansprakelijkheid in?

Burgerlijke aansprakelijkheid houdt in dat een natuurlijke persoon of een rechtspersoon die door zijn fout schade veroorzaakt heeft aan een ander, er toe gehouden is de schadelijder te vergoeden voor diens schade.

Indien deze schade een gevolg is van een overtreding van de veiligheidsvoorschriften, komt **boven-dien** de *strafrechtelijke* aansprakelijkheid in het gedrang. Deze behandelen we in fiche 6.

Het burgerlijk wetboek legt de burgerlijke aansprakelijkheid in algemene termen vast. Daarnaast kunnen tussen de betrokken partijen contractuele verbintenissen bestaan. Op de mogelijke samenhang tussen een contractuele fout en de burgerlijke aansprakelijkheid, gaan we niet in⁴⁴.

7.1.1 Burgerlijke aansprakelijkheid voor het eigen gedrag

In principe is elkeen burgerlijk aansprakelijk voor het eigen gedrag. Wie door zijn fout aan een ander schade berokkent, dient deze schade te vergoeden⁴⁵.

Drie soorten fouten kunnen aan de basis liggen van iemands burgerlijke aansprakelijkheid voor het eigen gedrag:

- **Een wettelijke of reglementaire bepaling overtreden**
Bijvoorbeeld een TAC laat een steiger in gebruik nemen die niet van kantplanken voorzien is en dus niet aan de wettelijke voorschriften voldoet. Hierdoor kunnen gereedschappen, metselkuiten e.d. gemakkelijk van de loopplank vallen en schade berokkenen.
- **Niet handelen zoals een zorgvuldig persoon zou handelen (“niet handelen als een goede huisvader”)**
Bijvoorbeeld een directeur gelast een lid van het ondersteunend personeel met het toezicht op leerlingen die met gevaarlijke houtbewerkingsmachines werken. Een zorgvuldig handelend directeur weet immers dat dit personeelslid noch opgeleid, noch bekwaam is om dit toezicht doel-treffend uit te oefenen, terwijl de risico's op lichamelijke en materiële schade toch bijzonder groot zijn.

⁴⁴ Met andere woorden, we beperken ons tot de zogenaamde buitencontractuele aansprakelijkheid.

⁴⁵ Burgerlijk wetboek, art. 1382 en 1383.

- **Nalatig of onvoorzichtig zijn**

Bijvoorbeeld een klusjesman bewaart een gevaarlijk product in een petflesje voor mineraalwater en laat dit rondslingeren. Het risico bestaat dat leerlingen dit product voor drinkbaar water houden.

Een persoon die één van deze fouten begaat en hierdoor schade berokkent, is in principe burgerlijk aansprakelijk voor deze schade, wat inhoudt dat hij deze schade dient te vergoeden.

7.1.2 Burgerlijke aansprakelijkheid voor andermans gedrag

In bepaalde gevallen kan men burgerlijk aansprakelijk gesteld worden voor schade die niet het gevolg is van het eigen gedrag, maar wel van andermans gedrag. Met andere woorden, ook al heeft men zelf geen enkele fout begaan, men is burgerlijk aansprakelijk voor de berokkende schade.

Twee gevallen zijn in dit verband belangrijk binnen een onderwijscontext, met name:

- de burgerlijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur voor zijn personeelsleden
- de burgerlijke aansprakelijkheid van de leraar voor zijn leerlingen.

7.1.2.1 Burgerlijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur voor zijn personeelsleden

Het schoolbestuur is als werkgever burgerlijk aansprakelijk voor de schade die veroorzaakt wordt door zijn personeelsleden in de uitoefening van hun ambt⁴⁶. Dit geldt zowel binnen als buiten de school, voor alle personeelsleden (bestuurs- en onderwijzend personeel, ondersteunend personeel, mvd-personeel, leraren-stagiairs ...), evenals voor vrijwilligers die onder het gezag van de school werken.

Aan deze aansprakelijkheid kan het schoolbestuur zich op geen enkele wijze onttrekken. Het schoolbestuur dient dus steeds de schade te vergoeden die het personeelslid tijdens de uitvoering van zijn werk berokkent. In de praktijk zal het doorgaans de schoolverzekering zijn die deze schade geheel of gedeeltelijk betaalt.

Enkel indien het personeelslid met opzet de schade veroorzaakt heeft, of een zware fout begaan heeft, of meermaals een lichte fout begaan heeft, kan het personeelslid persoonlijk aansprakelijk gesteld worden. Dit houdt in dat het schoolbestuur dan kan proberen de schade op het personeelslid te verhalen via een zogenaamde **regresvordering**. Deze beperkte persoonlijke aansprakelijkheid geldt voor het gesubsidieerd personeel van het vrij onderwijs⁴⁷, voor het statutair personeel van het officieel onderwijs⁴⁸, voor het niet-gesubsidieerd personeel van het vrij onderwijs⁴⁹ en voor de vrijwilligers⁵⁰.

⁴⁶ Burgerlijk wetboek, art. 1384, derde lid.

⁴⁷ [Decreet van 27 maart 1991](#) betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding (Belgisch Staatsblad, 25 mei 1991), art. 17bis/1.

⁴⁸ [Wet van 10 februari 2003](#) betreffende de aansprakelijkheid van en voor personeelsleden in dienst van openbare rechtspersonen (Belgisch Staatsblad, 27 februari 2003), art. 2.

⁴⁹ [Wet van 3 juli 1978](#) betreffende de arbeidsovereenkomsten (Belgisch Staatsblad, 22 augustus 1978), art. 18.

⁵⁰ [Wet van 3 juli 2005](#) betreffende de rechten van vrijwilligers (Belgisch Staatsblad, 29 augustus 2005), art. 5.

In uitvoering van cao IX⁵¹ legt het Algemeen Reglement van het Katholiek Onderwijs⁵² de schoolbesturen op om voor hun personeelsleden een verzekering burgerlijke aansprakelijkheid en rechtsbijstand af te sluiten. Bij ontstentenis van deze verzekering of indien de verzekering het schadegeval niet dekt, dient het schoolbestuur zelf de gebeurlijke kosten te dragen.

7.1.2.2 Burgerlijke aansprakelijkheid van de leraar voor zijn leerlingen

De leraar is burgerlijk aansprakelijk voor de schade die veroorzaakt wordt door zijn leerlingen gedurende de tijd dat deze onder zijn toezicht staan⁵³. Dit geldt zowel voor minderjarige als voor meerderjarige leerlingen, en zowel binnen als buiten de school. Indien dus een leraar leerlingen onder zijn hoede heeft, bijvoorbeeld tijdens de les wiskunde, tijdens de praktijkles hout, tijdens een schooluitstap, tijdens een bedrijfsbezoek, tijdens een praktijkles metselen op verplaatsing ... dan is deze leraar burgerlijk aansprakelijk voor de schade die deze leerlingen berokkenen.

Het is derhalve uiterst belangrijk dat de leraar zijn toezicht op toereikende en doeltreffende wijze organiseert, teneinde te voorkomen dat leerlingen schade berokkenen. Daarbij houdt de leraar rekening met factoren zoals de leeftijd, de maturiteit, de handelingsbekwaamheid, de voorgeschiedenis ... van de leerlingen. Ook de grootte van de leerlingengroep en omgevingsfactoren kunnen een rol spelen.

Op de burgerlijke aansprakelijkheid van de leraar voor zijn leerlingen geldt één uitzondering. Indien de leraar kan bewijzen dat hij de daad van de leerling, waardoor de schade veroorzaakt werd, onmogelijk kon beletten, dan vervalt zijn aansprakelijkheid voor de schade die deze leerling berokkend heeft⁵⁴. In voorkomend geval moet de leraar dus kunnen aantonen dat zijn toezicht toereikend en doeltreffend was. Het is duidelijk dat bijvoorbeeld een leraar die tijdelijk zijn praktijklokaal verlaat of die zijn leerlingen tijdens een bedrijfsbezoek niet vergezelt, moeilijk zal kunnen aantonen dat zijn toezicht toereikend en doeltreffend was als er tijdens zijn afwezigheid door een leerling schade berokkend wordt.

Indien het gebrekkig toezicht van de leraar tot gevolg heeft dat leerlingen schade veroorzaken, dan is de schade in feite (mede) veroorzaakt door een fout van de leraar. Deze fout is begaan door de leraar in de uitoefening van zijn ambt. Dus is het schoolbestuur burgerlijk aansprakelijk voor de berokkende schade, en niet de leraar (zie fiche 7.1.2.1). Dus ook het schoolbestuur heeft er belang bij dat aangetoond kan worden dat het toezicht toereikend en doeltreffend was.

7.2 Burgerlijke aansprakelijkheid voor leerlingen die arbeid verrichten OP school

De burgerlijke aansprakelijkheid voor de schade die berokkend wordt door leerlingen die arbeid verrichten op school, berust bij de toezichthoudende leerkracht. Dit geldt voor praktijkoefeningen op school, voor werkzaamheden aan de geïntegreerde proef buiten de schooluren, voor werkzaamheden binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school en voor vrijwilligers.

⁵¹ [Cao IX - Collectieve arbeidsovereenkomst leerplichtonderwijs \(10 december 2010\)](#), punt 3.3. Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding (Belgisch Staatsblad, 25 mei 1991), art. 17bis, § 1.

⁵² Algemeen Reglement van het Katholiek Onderwijs, art. 21, § 1.

⁵³ Burgerlijk wetboek, art. 1384, vierde lid.

⁵⁴ Burgerlijk wetboek, art. 1384, vijfde lid.

Indien de beslissing van een lid van de hiërarchische lijn (bijvoorbeeld de directeur) leidt tot een ontoereikende of ondoeltreffende organisatie van het toezicht op leerlingen, kan ook diens burgerlijke aansprakelijkheid in het gedrang komen (zie fiche 7.1.1). Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn indien de directeur een praktijkleraar gelast om gelijktijdig toezicht uit te oefenen op twee praktijklokalen teneinde een zieke collega te vervangen, of indien hij een lid van het ondersteunend personeel gelast met het toezicht op leerlingen die werkzaamheden binnen de operationele bedrijfsomgeving van de school uit te voeren.

In beide gevallen is de burgerlijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur voor zijn personeelsleden van toepassing (zie fiche 7.1.2.1), wat doorgaans inhoudt dat niet het personeelslid, maar wel het schoolbestuur uiteindelijk burgerlijk aansprakelijk gesteld wordt.

7.3 Burgerlijke aansprakelijkheid voor leerlingen die arbeid verrichten BUITEN de school

7.3.1 Burgerlijke aansprakelijkheid voor leerlingen-stagiairs

7.3.1.1 De aansprakelijkheid van de stagegever

Zoals een werkgever burgerlijk aansprakelijk is voor de schade die zijn werknemer veroorzaakt in de uitoefening van zijn taken, zo is de stagegever burgerlijk aansprakelijk voor de schade die de stagiair tijdens zijn stage veroorzaakt⁵⁵. De stagiair is immers de aangestelde van zijn stagegever, zoals de werknemer de aangestelde is van zijn werkgever.

Het vermoeden van aansprakelijkheid van de stagegever voor zijn aangestelde is onweerlegbaar. Hij kan er zich dus op geen enkele wijze aan onttrekken. De stagegever dient dus steeds de schade te vergoeden die de stagiair tijdens zijn stage aan derden berokkent.

Met ingang van 1 september 2015 is de aansprakelijkheid van de leerling-stagiair door art. 123/20 van de Codex Secundair Onderwijs decretaal is beperkt:

[...]

Indien de leerling-stagiair bij de uitvoering van zijn stage de stagegever of derden schade berokkent, is hij enkel aansprakelijk voor zijn bedrog en zijn zware schuld. Voor lichte schuld is de leerling-stagiair enkel aansprakelijk als die bij hem eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomt. De aansprakelijkheid van de vader en de moeder in de zin van artikel 1384, tweede lid van het burgerlijk wetboek geldt enkel wanneer de minderjarige leerling-stagiair overeenkomstig de hier voormelde gevallen persoonlijk aansprakelijk kan worden gesteld.

De stagegever is een aansteller in de zin van artikel 1384, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek.

Alle met de bepalingen van dit artikel strijdige bedingen zijn nietig.

Door deze bepaling wordt de aansprakelijkheid van de leerling-stagiair gelijkgesteld aan deze van een gewone werknemer (zie fiche 7.1.2.1).

De werkgever is aansprakelijk voor de fouten van zijn werknemers, en zal als stagegever en aansteller van de leerling-stagiair daarom ook instaan voor de schade die de leerling-stagiair veroorzaakt door zijn lichte, eerder toevallig voorkomende fout. Deze aansprakelijkheid is onweerlegbaar. Bij opzet, zware fout en veel voorkomende lichte fout kan de stagegever echter op zijn beurt de schade verhalen op de leerling-stagiair door het instellen van een zogenaamde regresvordering.

⁵⁵ Burgerlijk wetboek, art. 1384, derde lid.

Het is aangewezen om in de leerlingenstageovereenkomst uitdrukkelijk te verwijzen naar art. 123/20 van de Codex Secundair Onderwijs. Zowel de modellen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen als de modelovereenkomst die bij de rondzendbrief [SO/2015/01](#) en [SO/2016/01](#) (buso) is gevoegd, verwijzen hiernaar.

Het is niet mogelijk om in een leerlingenstageovereenkomst een beding op te nemen dat strijdig is met art. 123/20 van de Codex Secundair Onderwijs. Dit bevat met andere woorden dwingende rechtsregels waarvan contractanten niet kunnen afwijken. Men kan bijvoorbeeld dus niet overeenkomen dat de leerling-stagiair onbeperkt burgerlijk aansprakelijk zal zijn.

De stagegever is eveneens burgerlijk aansprakelijk voor schade die veroorzaakt wordt als gevolg van defecten of slijtage van het materiaal of de gebouwen, of van andere omgevingsfactoren op de stageplaats (bijvoorbeeld vrieskoude, insijpelend water, beschadigde leuning ...).

7.3.1.2 De aansprakelijkheid van de stagementor

Zoals een leraar burgerlijk aansprakelijk is voor de schade die veroorzaakt wordt door zijn leerlingen gedurende de tijd dat deze onder zijn toezicht staan, zo is de stagementor die toezicht houdt op de werkzaamheden van de stagiair, burgerlijk aansprakelijk voor de schade die de stagiair tijdens zijn stage veroorzaakt⁵⁶.

De school waakt er over dat in de stageovereenkomst geen bepalingen opgenomen worden die afwijken van dit principe. Ook hier is de burgerlijke aansprakelijkheid van de werkgever (i.c. de stagegever) voor zijn werknemers van toepassing, wat doorgaans inhoudt dat niet de stagementor, maar wel de stagegever uiteindelijk burgerlijk aansprakelijk gesteld wordt.

Indien de stagementor kan aantonen dat zijn toezicht op de stagiair toereikend en doeltreffend was, en hij dus niet kon beletten dat door de daad van de stagiair schade ontstond, vervalt zijn aansprakelijkheid (zie fiche 7.1.2.2).

7.3.1.3 De aansprakelijkheid van de stagebegeleider

De stagebegeleider kan doorgaans niet aansprakelijk gesteld worden voor schade die door de leerling-stagiair aan derden of aan de stagegever berokkend wordt. De stagementor oefent tijdens de leerlingenstage immers het toezicht uit op de leerling-stagiair en verleent de instructies, ook tijdens het bezoek van de stagebegeleider aan de stageplaats. Bij de stagebegeleider berust geen onderwijzersaansprakelijkheid, voor zover hij niet participeert in de werkzaamheden van de stagiair en op geen enkele wijze betrokken wordt in het arbeidsproces van de stagegever (zie fiche 5.3.1).

In het kader van het bevorderen van het leerproces en het minimaliseren van risico's kan het volgens de ministeriële rondzendbrieven [SO/2015/01](#) en [SO/2016/01](#) (buso) (punt 3.4.1.1.3) echter een meerwaarde zijn dat de stagebegeleider tijdens zijn/haar periodieke bezoeken bepaalde handelingen demonstreert, voor zover deze opgenomen zijn in de werkpostfiche van de leerling. De stagebegeleider is hier niet toe verplicht. De stagebegeleider is alleen verplicht om actief tussen te komen, indien dit noodzakelijk is om schade ten gevolge van een gevaarlijke, acute situatie te voorkomen of te beperken. Indien de stagebegeleider handelingen demonstreert, neemt hij op dat moment de onderwijzersopdracht van de stagementor mee op. De stagebegeleider neemt bijgevolg zijn onderwijzersaansprakelijkheid op voor de schade die de leerling-stagiair berokkent. Er kan dan een met

⁵⁶ Burgerlijk wetboek, art. 1384, vierde lid.

de stagementor gedeelde aansprakelijkheid bestaan. De onderwijzeraansprakelijkheid van de stagebegeleider leidt doorgaans tot de aanstellersaansprakelijkheid van het schoolbestuur als werkgever (zie fiche 7.1.2.1).

Omdat het demonstreren van handelingen die opgenomen zijn in de leerlingenstageovereenkomst conform de werkpostfiche tot de rol van de stagebegeleider behoort, zijn de handelingen via de schoolpolis verzekerd. Dat geldt niet voor het uitvoeren van handelingen die enkel de functie hebben om het werk van de werknemers op de stageplaats te helpen verlichten (bv. afwerken van verpleegkundige/zorgkundige taken). De rol van de stagebegeleider is niet verzoenbaar met die van werknemer van de stageplaats.

Indien de stagebegeleider aanwezig is op de stageplaats op het ogenblik dat een schade verwekkend voorval zich voordoet en indien de stagebegeleider de daad die de schade veroorzaakt heeft, had kunnen beletten, bestaat de mogelijkheid dat hij burgerlijk (mede) aansprakelijk gesteld wordt. Ook dan is de burgerlijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur voor zijn personeelsleden van toepassing (zie fiche 7.1.2.1), wat doorgaans inhoudt dat niet de stagebegeleider, maar wel het schoolbestuur uiteindelijk burgerlijk aansprakelijk gesteld wordt.

7.3.1.4 De aansprakelijkheid bij verwijderd toezicht⁵⁷

De aansprakelijkheid van de *stagegever* blijft bij verwijderd toezicht onverkort gelden (zie fiche 7.3.1.1), aangezien de stagiair ook dan de aangestelde van de stagegever is.

De onderwijzeraansprakelijkheid⁵⁸ van de *stagementor* wordt bij verwijderd toezicht in aanzienlijke mate gereduceerd. Deze aansprakelijkheid strekt er toe dat hij op toereikende en doeltreffende wijze toezicht uitoefent, zodat hij kan voorkomen dat de stagiair schade berokkent. Aangezien bij verwijderd toezicht van de stagementor verwacht wordt dat hij niet aanwezig is, kan hem niet ten laste gelegd worden dat hij een schade verwekkende daad van de stagiair niet heeft voorkomen.

Daarentegen wordt de stagementor wel geacht de stagiair nauwkeurige en volledige instructies te verstrekken over de uit te voeren taken en zich er van te vergewissen dat de stagiair deze instructies begrepen heeft en zal kunnen toepassen (zie fiche 6.3). Indien de stagementor op dit punt in gebreke zou blijven, kan zijn persoonlijke aansprakelijkheid⁵⁹ in het gedrang komen.

Voorts vormt de tussentijdse evaluatie die aan de stage onder verwijderd toezicht vooraf gaat, een zeer belangrijk element inzake de aansprakelijkheid voor de fouten die de stagiair tijdens het verwijderd toezicht zou begaan. De betrokken actoren (stagegever, stagementor, onderwijsinstelling, stagebegeleider) houden er uitdrukkelijk rekening mee dat een positieve tussentijdse evaluatie er toe zal leiden dat de stagiair zijn stageactiviteiten voortaan zelfstandig verricht. Indien deze evaluatie lichtvaardig tot stand komt, kan de aansprakelijkheid van de betrokken actoren in het gedrang komen.

De aansprakelijkheid van de *stagebegeleider* is bij verwijderd toezicht dezelfde als bij direct toezicht (met name in principe nihil, zie fiche 7.3.1.3 - 1ste alinea).

⁵⁷ Deze overwegingen gelden voor beide vormen van verwijderd toezicht (zie fiche 5.3.1.2).

⁵⁸ Burgerlijk wetboek, art. 1384, vierde lid.

⁵⁹ Burgerlijk wetboek, art. 1382 en 1383.

7.3.1.5 De aansprakelijkheid bij arbeidsongevallen

Voor de burgerlijke aansprakelijkheid in geval van lichamelijk letsel van de stagiair verwijzen we naar fiche 13 met betrekking tot arbeidsongevallen.

7.3.2 *Burgerlijke aansprakelijkheid voor leerlingen tijdens externe praktijkopleidingen*

De burgerlijke aansprakelijkheid voor de schade die berokkend wordt door leerlingen tijdens een externe praktijkopleiding berust bij de instructeur en diens werkgever, met name de externe partner. Deze laatste is eveneens burgerlijk aansprakelijk voor schade die veroorzaakt wordt als gevolg van defecten of slijtage van het materiaal of de gebouwen, of van andere omgevingsfactoren.

7.3.3 *Burgerlijke aansprakelijkheid voor leerlingen tijdens praktijklessen op verplaatsing*

De burgerlijke aansprakelijkheid voor de schade die berokkend wordt door leerlingen die arbeid verrichten in het kader van praktijklessen op verplaatsing, berust bij de toezichthoudende leerkracht. Ook hier is de burgerlijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur voor zijn personeelsleden van toepassing (zie fiche 7.1.2.1), wat doorgaans inhoudt dat niet het toezichthoudend personeelslid, maar wel het schoolbestuur uiteindelijk burgerlijk aansprakelijk gesteld wordt.

Het schoolbestuur is eveneens burgerlijk aansprakelijk voor schade die veroorzaakt wordt als gevolg van defecten of slijtage van het materiaal, voor zover de school zelf in dit materiaal voorziet. Indien de arbeidsmiddelen en/of de beschermingsmiddelen aangereikt worden door een externe partner, berust de burgerlijke aansprakelijkheid voor dit materiaal bij die externe partner.

De burgerlijke aansprakelijkheid die voortvloeit uit defecten of slijtage aan de gebouwen waar de praktijklessen op verplaatsing plaatsvindt, of uit andere omgevingsfactoren, berust bij de gewone gebruiker van die gebouwen.

7.4 **Burgerlijke aansprakelijkheid voor een gebrekkige zaak**

Het schoolbestuur is burgerlijk aansprakelijk voor de schade die veroorzaakt wordt door zaken die het onder zijn bewaring heeft⁶⁰. Het schoolbestuur dient er derhalve over te waken dat deze zaken geen gebrek vertonen dat schade kan berokkenen.

Enkele voorbeelden van zaken die een gebrek vertonen:

- Een boom op de speelplaats vertoont tekenen van inwendige verrotting. Indien deze boom door een windstoot omvalt, kan hij goederen beschadigen en mensen verwonden.
- De kop van een hamer zit los op de steel. Bij gebruik van de hamer kan de kop loskomen en schade aanrichten.
- Een zwaar beladen opbergrek in het magazijn is niet aan de muur verankerd. Het staat wankel op zijn poten en dreigt om te vallen.
- Een stopcontact in de keuken wordt vrij intensief en soms wat ruw gebruikt. De wandcontactdoos zit los, waardoor stroomvoerende geleiders genaakbaar zijn. Er dreigt elektrocutiegevaar voor wie dit stopcontact gebruikt.
- Leerlingen houtbewerking installeren een kast in het directielokaal. Ze vergeten enkele schroeven aan te draaien, waardoor een deur op gevaarlijke wijze los kan komen als je ze opent.

⁶⁰ Burgerlijk wetboek, art. 1384, eerste lid.

- Eén van de veiligheidshelmen voor de leerlingen vertoont een barstje. Deze helm biedt niet de bescherming die de leerling ervan mag verwachten.
- De school heeft op een werf een steiger in gebruik. De steiger is reglementair volkomen in orde, maar door stormweer tijdens het weekend is de steiger beschadigd, waardoor hij onvoldoende stabiel is.

In elk van deze gevallen is het schoolbestuur “bewaarder van een gebrekkige zaak”. Indien aangetoond kan worden dat schade veroorzaakt is door het beschreven gebrek, dan kan het schoolbestuur burgerlijk aansprakelijk gesteld worden voor de schade.

De oorsprong van het gebrek is irrelevant. Het gebrek hoeft niet door de fout van het schoolbestuur ontstaan te zijn. Het maakt dus niet uit dat de inwendige verrotting van de boom of de instabiliteit van de steiger te wijten zijn aan natuurelementen buiten de wil van het schoolbestuur. Het maakt evenmin uit dat het gebrek te wijten is aan normale slijtage of intensief gebruik, zoals in het voorbeeld van de hamer, het stopcontact of de veiligheidshelm, of aan nalatigheid, zoals in het voorbeeld van het opbergrek en de directiekast.

Het volstaat dat het schoolbestuur optreedt als de bewaarder van de gebrekkige zaak die de schade veroorzaakt heeft. Goed onderhoud en geregelde controles moeten het schoolbestuur helpen deze risico's te beheersen. Zaken die een gebrek vertonen, worden hersteld of verwijderd.

We wijzen er ten slotte nog op dat indien een gebrekkige zaak een lichamelijk letsel bij een personeelslid veroorzaakt, het schadegeval onder het toepassingsgebied van de arbeidsongevallenverzekering kan vallen.

7.5 Burgerlijke aansprakelijkheid voor dieren

De eigenaar van een dier is burgerlijk aansprakelijk voor de schade die door het dier wordt veroorzaakt⁶¹. Landbouwscholen die dieren in eigendom hebben, kunnen dus burgerlijk aansprakelijk gesteld worden voor de schade die deze dieren berokkenen.

Deze aansprakelijkheid geldt ook voor dieren die men niet in eigendom heeft, maar wel in gebruik heeft. Indien bijvoorbeeld de teeltleider zich bedient van een paard dat eigendom is van een landbouwer uit de buurt waarmee de school samenwerkt, en het paard berokkent schade terwijl het onder de hoede stond van de teeltleider, dan berust de burgerlijke aansprakelijkheid daarvoor bij de werkgever van deze teeltleider, met name het schoolbestuur.

De aansprakelijkheid voor het dier geldt ook indien het dier verdwaald of ontsnapt is. Indien bijvoorbeeld een leerling de controle over een dier verliest, dan kan het schoolbestuur burgerlijk aansprakelijk gesteld worden voor alle schade die het ontsnapte dier aanricht.

⁶¹ Burgerlijk wetboek, art. 1385.

8 Wie sluit welke verzekeringen af?

In het kielzog van de burgerlijke aansprakelijkheid volgt de verzekering. Wie burgerlijk aansprakelijk gesteld wordt voor bepaalde schade, dient deze te vergoeden (zie fiche 7. Als men voor deze aansprakelijkheid verzekerd is, dan is het de verzekering die de schadelijder geheel of gedeeltelijk vergoedt. Voor de strafrechtelijke aansprakelijkheid kan men zich uiteraard niet verzekeren.

Concreet behandelen we in dit hoofdstuk de volgende onderwerpen:

- verzekering van leerlingen die arbeid verrichten op school
- verzekering van leerlingen die arbeid verrichten buiten de school.

8.1 Verzekering van leerlingen die arbeid verrichten OP school

In principe dekt de schoolpolis de schadegevallen op school, ook indien deze ontstaan als gevolg van de arbeid die leerlingen verrichten.

Leerlingen die op school arbeid verrichten, vallen in geen enkel geval onder de toepassing van de arbeidsongevallenwet. Ze kunnen dus niet verzekerd worden voor arbeidsongevallen. Indien een leerling lichamelijk letsel oploopt bij een ongeval tijdens en door de arbeid die hij verricht, dan zal dit ongeval niet als een arbeidsongeval vergoed worden, maar als een schoolongeval.

8.2 Verzekering van leerlingen die arbeid verrichten BUITEN de school

8.2.1 Verzekering van stagiairs

De **stagegever** sluit best een verzekering af die zijn burgerlijke aansprakelijkheid en die van zijn aangestelden (zoals leerlingen-stagiairs) dekt.

Het **schoolbestuur** sluit een arbeidsongevallenverzekering af voor haar stagiairs (zie fiche 13.1.1). Deze arbeidsongevallenverzekering mag niet verward worden met de verzekering die de ‘gewone’ schoolongevallen dekt. Bovendien mag de arbeidsongevallenverzekering voor de stagiairs uitsluitend afgesloten worden bij dezelfde verzekeraar als deze voor het niet-gesubsidieerd personeel (onder meer het mvd-personeel)⁶².

De arbeidsongevallenverzekering voor de stagiairs dekt **sinds 1 januari 2020 ook de** ongevallen op weg naar of van de stageplaats.

Het schoolbestuur kan in samenspraak met zijn verzekeringsmakelaar overwegen om bovendien een verzekering af te sluiten voor schade aan goederen die aan de stagiair toevertrouwd zijn.

Als [bijlage 5](#) bij de mededeling “[Reglementaire aspecten van de organisatie van leerlingenstages in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs \(OV4\)](#)”

(MLER_050) is een nota van IC verzekeringen gevoegd, die op de verzekeringstechnische kant van de zaak ingaat.

8.2.2 Verzekering van leerlingen tijdens een externe praktijkopleiding

De **externe opleider** sluit best een verzekering af voor schade die door de leerlingen berokkend wordt op de locatie van de opleiding, evenals voor zijn eigen burgerlijke aansprakelijkheid.

⁶² Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 (Belgisch Staatsblad, 24 april 1971), art. 49, 7e lid.

Het *schoolbestuur* waakt er over dat lichamelijke ongevallen van leerlingen op weg naar of van de locatie van de opleiding verzekerd zijn.

Het schoolbestuur kan in samenspraak met zijn verzekeringsmakelaar overwegen om een verzekering af te sluiten voor schade aan goederen die aan de leerling toevertrouwd zijn.

8.2.3 Verzekering van leerlingen tijdens een praktijkles op verplaatsing

Schade berokkend door de leerling is in principe gedekt door de schoolpolis. De school doet er goed aan zich er van te vergewissen of deze schoolpolis ook de schadegevallen dekt die ontstaan als gevolg van de arbeid die leerlingen in het kader van praktijklessen op verplaatsing verrichten. Het schoolbestuur sluit bovendien een verzekering af voor ongevallen van leerlingen op weg naar of van de locatie van de praktijkles.

Indien de school zelf in arbeidsmiddelen voorziet, gaat het schoolbestuur na of het verzekerd is voor schade die veroorzaakt wordt als gevolg van defecten aan of slijtage van de arbeidsmiddelen. Indien dit materiaal aangereikt wordt door een externe partner, verzekert die zich best voor dergelijke schade.

De gewone gebruiker van de gebouwen waar de praktijkles op verplaatsing plaatsvindt, sluit best een verzekering af voor de schade die voortvloeit uit de toestand van de gebouwen of uit andere omgevingsfactoren op de locatie van de opleiding.

9 Wie staat in voor de arbeidsmiddelen van de leerling?

De werkgever - en hij alleen - stelt de arbeidsmiddelen ter beschikking van de leerlingen die arbeid verrichten. De werkgever waakt er over het verbod op het gebruik van bepaalde arbeidsmiddelen na te leven en de wettelijke procedure inzake de aankoop van arbeidsmiddelen en collectieve beschermingsmiddelen toe te passen.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Algemene verplichtingen inzake arbeidsmiddelen.
- Welke verplichtingen gelden bij de aankoop van arbeidsmiddelen?
- Welke verplichtingen gelden bij de aankoop van collectieve beschermingsmiddelen?
- Wie staat in voor de arbeidsmiddelen en de collectieve beschermingsmiddelen voor leerlingen die arbeid verrichten op school?
- Wie staat in voor de arbeidsmiddelen en de collectieve beschermingsmiddelen voor leerlingen die arbeid verrichten buiten de school?

9.1 Algemene verplichtingen inzake arbeidsmiddelen

Onder arbeidsmiddelen worden verstaan alle op de arbeidsplaats gebruikte machines, apparaten, gereedschappen en installaties⁶³.

Arbeidsmiddelen worden door de werknemers uitsluitend gebruikt op de voorgeschreven wijze en voor de taken en de opdrachten waarvoor ze ter beschikking zijn gesteld. Dit geldt niet enkel voor de gewone aanwending van het arbeidsmiddel, maar ook voor alle andere activiteiten met betrekking tot het arbeidsmiddel, onder meer het vervoer, de montage, de ingebruikneming, de reiniging, het onderhoud, de reparatie, het ombouwen, de demontage en de buitengebruikstelling.

De werkgever - en hij alleen - stelt de arbeidsmiddelen ter beschikking. Hij leeft daarbij onder meer de volgende verplichtingen na⁶⁴:

- Bij de aankoop van arbeidsmiddelen wordt de wettelijke aankoopprocedure gevolgd (zie fiche 9.2).
- De arbeidsmiddelen zijn geschikt voor het uit te voeren werk.
- De arbeidsmiddelen worden uitsluitend gebruikt door werknemers die daartoe bekwaam en bevoegd zijn (zie fiche 14.4).
- De arbeidsmiddelen zijn voorzien van de vereiste beveiligingen (collectieve beschermingsmiddelen of CBM's, zie fiche 9.3).
- De werknemers beschikken over voldoende informatie over de gebruikte arbeidsmiddelen (bijvoorbeeld een gebruiksaanwijzing).
- Voor installaties, machines of gemechaniseerde werktuigen beschikken de werknemers over schriftelijke instructies inzake het gebruik, het nazicht en het onderhoud; deze instructies zijn geïllustreerd door de bevoegde preventieadviseur.
- De arbeidsmiddelen worden op adequate wijze onderhouden.

⁶³ Codex over het welzijn op het werk, art. I.1-4, 24°.

⁶⁴ Ibidem, art. IV.2-1 tot IV.2-5 en IV.2-13 tot IV.2.14.

- Arbeidsmiddelen waarvan de veiligheid afhangt van de installatie (bijvoorbeeld steigers) worden geregeld gecontroleerd, onder meer na ongevallen, natuurverschijnselen (bijvoorbeeld stormweer) of een lange periode van buitengebruikstelling (bijvoorbeeld een vakantieperiode).

9.2 Welke verplichtingen gelden bij de aankoop van arbeidsmiddelen?

Bij de aankoop van arbeidsmiddelen dient de werkgever een aantal wettelijke voorschriften na te leven⁶⁵.

Binnen de begeleidingscommissie van het convenant voor preventie en bescherming in het Vlaams onderwijs worden momenteel afspraken met de arbeidsinspectie (TWW) en de onderwijsinspectie uitgewerkt. Deze afspraken hebben betrekking op de wijze waarop onderwijsinstellingen de aankoopprocedures dienen toe te passen. Zodra deze afspraken afgerond zijn, zullen we de scholen hierover informeren. In afwachting hiervan beperken we onze toelichting tot het huidig wettelijk kader.

9.2.1 Eerste fase - De bestelling

De bestelbon dient te vermelden dat het arbeidsmiddel moet voldoen aan alle toepasselijke bepalingen (Europese verordeningen en richtlijnen, wetten, besluiten, normen, ...). De preventieadviseur neemt deel aan het opstellen van de bestelbon, en bij voorkeur ook aan de voorafgaande offerte-aanvraag. Hij viseert de volledig ingevulde bestelbon vooraleer deze doorgestuurd wordt.

9.2.2 Tweede fase - De levering

Bij de levering ontvangt de werkgever onder meer een EG-verklaring van overeenstemming en een gebruikershandleiding in het Nederlands.

9.2.3 Derde fase - De indienststelling

Vooraleer het arbeidsmiddel effectief in gebruik genomen wordt, stelt de preventieadviseur een indienststellingsverslag op. In dit verslag bevestigt hij dat hij de naleving van de voorschriften inzake de welzijnswetgeving bij de levering heeft vastgesteld.

Hij onderzoekt de integrale werkpost ter plekke en gaat na of het arbeidsmiddel geschikt is voor de beoogde taken en aangepast is aan de arbeidsomstandigheden, rekening houdend met alle relevante omgevingsfactoren.

Het indienststellingsverslag wordt ondertekend door de werkgever en de bevoegde preventieadviseur.

9.2.4 Verkorte procedure

Bij drie soorten aankopen is een verkorte procedure van toepassing. Deze houdt in dat enkel bij de bestelling (eerste fase) voorschriften nageleefd moeten worden. Bij de levering en de indienststelling (tweede en derde fase) gelden dus geen verplichtingen. Uiteraard reduceert dit de planlast voor de werkgever in aanzienlijke mate.

⁶⁵ Codex over het welzijn op het werk, art. IV.2-6 tot IV.2-11 en art. IV.2-12.

Deze verkorte procedure is van toepassing voor:

- Arbeidsmiddelen die van een CE-markering voorzien zijn, bijvoorbeeld koffiezetapparaten, gsm's, cd-spelers, beamers, smartboards ...
- Arbeidsmiddelen die reeds aan een wettelijke keuring onderworpen zijn, bijvoorbeeld centrifuges, stoommachines, laagspanningsinstallaties, hoogspanningsinstallaties ...
- Herhalingsbestellingen van arbeidsmiddelen, waarbij de school de volledige procedure reeds heeft toegepast bij de aankoop van het eerste exemplaar. Voorbeelden van arbeidsmiddelen die vaak in loten van gelijkvormige exemplaren aangekocht worden, zijn computers, haardrogers, keukentoestellen ... voor gebruik in praktijklokalen op school.

Bij de aankoop van arbeidsmiddelen voor leerlingen kan het schoolbestuur dus vaak terugvallen op de verkorte procedure, met name bij de aankoop van arbeidsmiddelen met een CE-markering en bij herhalingsbestellingen.

9.2.5 Overige modaliteiten

Het CPBW brengt een voorafgaand advies uit over de keuze, de aankoop, het onderhoud en het gebruik van de arbeidsmiddelen. Bovendien houdt de school de bestelbon, de leveringsdocumenten en het indienststellingsverslag ter inzage van het bevoegd comité.

9.2.6 Aanleggen van een dossier

Het aanleggen van een dossier per machine is niet wettelijk verplicht, maar kan wel nuttig zijn om het nakomen van de verplichtingen op te volgen en te staven bij een gebeurlijke inspectie. Zulk dossier kan de volgende elementen bevatten:

- de bestelbon
- de gebruiksaanwijzing
- de EG-verklaring van overeenstemming (CE-conformiteitsattest)
- de vaststelling van de CE-markering (bijvoorbeeld een foto van de CE-sticker)
- het indienststellingsverslag (inclusief het advies van de preventieadviseur en van de arbeidsgeestesheer, en de beslissing van de directie of het schoolbestuur)
- de risicoanalyse van de machine en/of van de werkpost
- de veiligheidsinstructiekaart
- een foto van de opstelling.

9.3 Welke verplichtingen gelden bij de aankoop van collectieve beschermingsmiddelen?

Een collectief beschermingsmiddel (CBM) is een beschermingsmiddel dat tot doel heeft de werknemer te beschermen tegen één of meer gevaren die zijn veiligheid of gezondheid op het werk in het gedrang kunnen brengen. Een CBM moet zo rechtstreeks mogelijk op de oorzaak van het risico inwerken teneinde dit maximaal te reduceren, moet voorafgaand aan de uitvoering van het werk geïnstalleerd zijn en moet van die aard zijn dat de werknemer niet actief moet tussenkomen om zijn veiligheid en gezondheid te verzekeren.

Indien een CBM een onderdeel is van een arbeidsmiddel, wordt het met een arbeidsmiddel gelijkgesteld. In dat geval zijn de bepalingen van fiche 9.1 en 9.2 van toepassing.

Voorbeelden van CBM's zijn akoestische schermen om geluidsoverlast te beperken, vloerbekleding uit antislipmateriaal in de keuken, afzuiginstallaties in het laboratorium chemie of in de werkplaats

hout, dampkappen in de keuken, lichtgordijnen om het gevaar uit te schakelen als een gevarezone betreden wordt ...

In vergelijking met de aankoopprocedure voor arbeidsmiddelen (zie fiche 9.2) is de aankoopprocedure voor CBM's uitgebreider⁶⁶. Zo gelden er meer voorschriften bij de opmaak van de bestelbon. Voorts moeten de preventieadviseur en de arbeidsgeneesheer deelnemen aan de voorbereiding van de bestelling en is er geen verkorte procedure (zie fiche 9.2.4) van toepassing.

CBM's moeten op de juiste manier geïnstalleerd en gebruikt worden, en mogen niet willekeurig uitgeschakeld, veranderd of verplaatst worden⁶⁷. Indien de werkgever of leden van de hiërarchische lijn (directie, TAC, TA, praktijkleraar) gedogen dat leerlingen als (gelijkgestelde) werknemers een CBM omzeilen of desactiveren, kunnen ze gevat worden door een strafrechtelijke aansprakelijkheid.

9.4 Wie staat in voor de arbeidsmiddelen voor leerlingen die arbeid verrichten OP school?

Het schoolbestuur treedt op als werkgever voor de leerlingen die op school arbeid verrichten. Uitsluitend het schoolbestuur stelt dus de arbeidsmiddelen en de collectieve beschermingsmiddelen ter beschikking van de leerlingen.

Tijdens praktijklessen of andere activiteiten waarbij leerlingen betrokken zijn, worden geen andere arbeidsmiddelen gebruikt dan deze die door het schoolbestuur ter beschikking gesteld zijn. Personeelsleden of leerlingen die persoonlijke gereedschappen, apparaten of machines van thuis willen meebrengen naar school, vragen daartoe op voorhand de uitdrukkelijke toestemming van de directeur⁶⁸. In dat geval worden deze schoolvreemde arbeidsmiddelen eerst voor advies voorgelegd aan de preventieadviseur. Deze kan beslissen om een indienststellingsverslag op te stellen. Het advies van de preventieadviseur kan negatief zijn.

Anderzijds worden de arbeidsmiddelen van de school evenmin buiten het schoolterrein gebracht zonder uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de directeur⁶⁹.

Voorts waakt het schoolbestuur er over dat de leerlingen de nodige opleiding en instructies krijgen inzake het gebruik van de arbeidsmiddelen en de collectieve beschermingsmiddelen, en dat veiligheidsinstructiekaarten beschikbaar zijn voor installaties, machines of gemechaniseerde werktuigen.

Indien de school arbeidsmiddelen, apparaten of machines tweedehands koopt bij of gratis krijgt van een bedrijf, doet ze er goed aan de indienststellingsprocedure (zie fiche 9.2.3) toe te passen vooraleer dit arbeidsmiddel in gebruik te nemen.

Het verbod inzake het gebruik van bepaalde arbeidsmiddelen (zie fiche 14.4) geldt onverkort voor leerlingen - zowel minderjarigen als meerderjarigen - die op school arbeid verrichten.

⁶⁶ Codex over het welzijn op het werk, art. IX.1-10 tot IX.1-13.

⁶⁷ Ibidem, art. IX.1-14 tot IX.1-18.

⁶⁸ Voor personeelsleden is dit verbod opgenomen als art. 13, § 1, van het model van arbeidsreglement voor de personeelsleden van het basis- en secundair onderwijs, met inbegrip van HBO5 Verpleegkunde, die vallen onder het toepassingsgebied van het decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding.

⁶⁹ Voor personeelsleden is dit verbod eveneens opgenomen in art. 13, § 1 van het model van arbeidsreglement.

Ten slotte dient de school arbeidsmiddelen zoals bouwliften en steigers geregeld te controleren, onder meer na ongevallen, natuurverschijnselen (bijvoorbeeld stormweer) of een periode van buitengebruikstelling (bijvoorbeeld een weekend of een vakantieperiode).

9.5 Wie staat in voor de arbeidsmiddelen voor leerlingen die arbeid verrichten BUITEN de school?

9.5.1 *Wie staat in voor de arbeidsmiddelen voor stagiairs?*

De stagegever treedt op als werkgever voor de stagiairs en stelt de arbeidsmiddelen ter beschikking. Alle verplichtingen met betrekking tot de gebruikte arbeidsmiddelen berusten bij de stagegever, in het bijzonder wat de vereiste opleiding, instructies en veiligheidsinstructiekaart voor de stagiairs betreft.

Het verbod inzake het gebruik van bepaalde arbeidsmiddelen (zie fiche 14.4) geldt onverkort voor stagiairs - zowel voor minderjarigen als voor meerderjarigen.

9.5.2 *Wie staat in voor de arbeidsmiddelen tijdens externe praktijkopleidingen?*

De externe opleider treedt op als werkgever voor de leerlingen en stelt de arbeidsmiddelen ter beschikking. Alle verplichtingen met betrekking tot de gebruikte arbeidsmiddelen berusten bij de externe opleider, in het bijzonder wat de vereiste opleiding, instructies en veiligheidsinstructiekaart voor de leerlingen betreft.

Het verbod inzake het gebruik van bepaalde arbeidsmiddelen (zie fiche 14.4) geldt onverkort voor leerlingen - zowel minderjarigen als meerderjarigen - die een externe praktijkopleiding volgen.

9.5.3 *Wie staat in voor de arbeidsmiddelen tijdens praktijklessen op verplaatsing?*

Indien tijdens praktijklessen op verplaatsing arbeidsmiddelen van de **school** gebruikt worden, dan gelden dezelfde richtlijnen als voor de arbeidsmiddelen die tijdens praktijklessen op school gebruikt worden (zie fiche 9.4).

Indien tijdens praktijklessen op verplaatsing arbeidsmiddelen van een **bedrijf** gebruikt worden, dan berusten de verplichtingen met betrekking tot de gebruikte arbeidsmiddelen in principe bij dit bedrijf. In overleg met het bedrijf kan overeengekomen worden dat (een werknemer van) de school bepaalde taken overneemt, zoals het verstrekken van opleiding en instructies.

Ongeacht de herkomst van de arbeidsmiddelen zijn de beperkingen inzake het gebruik van arbeidsmiddelen door jongeren op het werk van toepassing (zowel voor minderjarige als voor meerderjarige leerlingen).

Ook dient er over gewaakt te worden dat arbeidsmiddelen zoals bouwliften en steigers geregeld gecontroleerd worden, onder meer na ongevallen, natuurverschijnselen (bijvoorbeeld stormweer) of een periode van buitengebruikstelling (bijvoorbeeld een weekend of een vakantieperiode).

10 Wie staat in voor de persoonlijke uitrusting van de leerling?

In principe staat de werkgever in voor het ter beschikking stellen van persoonlijke beschermingsmiddelen en werkkledij. Voor sommige leerlingen die arbeid verrichten, bestaat er echter een grijze zone.

Beide onderwerpen worden in dit hoofdstuk behandeld:

- persoonlijke beschermingsmiddelen
- werkkledij.

10.1 Persoonlijke beschermingsmiddelen

10.1.1 Algemeenheden

Een persoonlijk beschermingsmiddel (PBM) is een uitrusting die bestemd is om door de werknemer individueel gedragen of vastgehouden te worden om hem te beschermen tegen risico's die zijn veiligheid of gezondheid kunnen bedreigen⁷⁰.

Voorbeelden van persoonlijke beschermingsmiddelen zijn veiligheidshelm, haarnetje (keuken), oorkappen, veiligheidsbril, lashelm, stofmasker, veiligheidshandschoenen, veiligheidsschoenen, kniebeschermers, beschermende schort (chemie), valharnas ... Werkkledij en sportuitrusting worden **niet** als PBM beschouwd.

De werkgever is ermee belast te voorzien in een PBM indien de risico's tijdens de arbeid niet aan de bron uitgeschakeld kunnen worden of met andere maatregelen voldoende beperkt kunnen worden. **De Codex over het welzijn op het werk** bevat een lijst van activiteiten en arbeidsomstandigheden waarvoor het ter beschikking stellen van een PBM alleszins noodzakelijk is⁷¹.

De werkgever betreft de preventieadviseur en de arbeidsgeneesheer bij de voorafgaande beoordeling van het aan te kopen PBM en bij het bepalen van de omstandigheden waarin het PBM gebruikt wordt. De werkgever vraagt het voorafgaandelijk advies van het CPBW bij de beoordeling en de keuze van het PBM.

De aankoopprocedure⁷² van PBM's is vergelijkbaar met de aankoopprocedure voor arbeidsmiddelen (zie fiche 9.2), met dien verstande dat de preventieadviseur en de arbeidsgeneesheer betrokken moeten zijn bij de beoordeling van het PBM en het opstellen van de bestelbon en dat het CPBW zijn advies moet geven. Bovendien dient een PBM steeds van een CE-markering voorzien te zijn. Voor herhalingsbestellingen is de verkorte procedure van toepassing (zie fiche 9.2.4).

De PBM's worden door de werkgever gratis ter beschikking gesteld van de werknemers⁷³. Ze verlaten de onderneming of de werf niet. De werkgever staat in voor het onderhoud, reinigen, ontsmetten, herstellen en het tijdig vervangen van de PBM's en draagt de kosten daarvan. De werkgever belast een personeelslid ermee bij elk gebruik van de PBM's na te gaan of ze nog in goede staat zijn (beschadigingen, levensduur, vervaldatum, ...) en zo nodig te verwijderen.

⁷⁰ Codex over het welzijn op het werk, art. I.1-4, 27°.

⁷¹ Ibidem, Bijlage IX.2-2.

⁷² Ibidem, art. IX.2-12 tot IX.2-15.

⁷³ Ibidem, art. IX.2-3.

De werkgever verstrekt de werknemers een informatienota en een instructienota over het gebruik van de PBM's. Deze nota's worden zo nodig aangevuld door de preventieadviseur en de arbeidsgeestesheer, en voor gezien getekend door de preventieadviseur. De werkgever zorgt eveneens voor een opleiding voor het gebruik van de PBM's.

De werknemer is verplicht de PBM's te gebruiken op de voorgeschreven wijze. Een PBM wordt in principe door slechts één persoon gebruikt. Een PBM mag niet achtereenvolgens door verschillende werknemers worden gebruikt, tenzij het telkens zorgvuldig gereinigd, ontstof of gedesinfecteerd wordt.

Voor PBM's tegen het vallen gelden een aantal bijzondere bepalingen⁷⁴.

10.1.2 PBM's voor stagiairs

Wettelijk staat de stagegever in voor het ter beschikking stellen van PBM's aan de stagiairs.

In de praktijk wordt doorgaans tussen de school en de stagegever afgesproken om de PBM's die op school gebruikt worden (bijvoorbeeld veiligheidsschoenen, veiligheidsbril, oorkappen) ook op de stageplaats te gebruiken, zodat de kosten voor de stagegever worden gedrukt⁷⁵.

10.1.3 PBM's voor externe praktijkopleidingen

Wettelijk staat de externe opleider in voor het ter beschikking stellen van PBM's aan de leerlingen.

In de praktijk wordt doorgaans afgesproken dat de leerlingen de PBM's die van algemene aard zijn en op de school gebruikt worden (bijvoorbeeld veiligheidsschoenen, veiligheidsbril, oorkappen), ook tijdens de externe praktijkopleiding gebruiken, terwijl de externe opleider zo nodig in bijzondere PBM's voorziet, specifiek voor deze opleiding.

10.1.4 PBM's voor praktijklessen op school

Wat de aankoop van persoonlijke beschermingsmiddelen voor leerlingen op school betreft, wordt het schoolbestuur geconfronteerd met een juridische ongerijmdheid:

- enerzijds moeten deze PBM's kosteloos ter beschikking gesteld worden van de leerlingen⁷⁶
- anderzijds is wettelijk (nog) niet vastgelegd wie deze kosten dan wel moet dragen⁷⁷.

In de praktijk zal het doorgaans een mix zijn. Bijvoorbeeld de leerlingen zorgen voor veiligheidsschoenen, de school zorgt voor veiligheidsbrillen en oorkappen.

Bij het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen door leerlingen op school gelden nog de volgende overwegingen:

- Vaak blijft het principe dat een PBM bestemd is voor gebruik door één persoon dode letter binnen een schoolcontext. A fortiori is het in dat geval aangewezen om de bepalingen in verband met het reinigen, nazien, onderhouden zo goed mogelijk na te leven.
- PBM's worden na gebruik op school opgeborgen.

⁷⁴ Ibidem, art. IX.2-3.

⁷⁵ [Rondzendbrief SO/2015/01 van 31 augustus 2015](#) "Leerlingenstages, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het voltijds gewoon secundair onderwijs en buso OV4", punt 3.2.3.

⁷⁶ Codex over het welzijn op het werk, art. IX.2-3.

⁷⁷ Codex over het welzijn op het werk, art. I.2-14.

- PBM's die beschadigd zijn of waarvan de vervaldatum of de normale levensduur overschreden is, dienen verwijderd te worden. Zo bedraagt bijvoorbeeld bij normaal gebruik de levensduur van een onbeschadigde veiligheidshelm vijf jaar, terwijl stofmaskers (witte kapjes) eigenlijk maximaal een dag meegaan.
- Vanuit zijn voorbeeldfunctie zal de praktijkleraar steeds compromisloos de PBM's dragen die voorgeschreven zijn op de arbeidsplaatsen waar hij zich ophoudt. Het niet naleven van de toepasselijke veiligheidsvoorschriften door de praktijkleraar is nefast voor de veiligheidsattitude van de leerlingen.
- Hetzelfde geldt voor andere personeelsleden - bijvoorbeeld de directeur of de TAC - die hun opwachting maken in de werkplaats waar leerlingen arbeid verrichten. Ook zij zullen vanuit hun voorbeeldfunctie dezelfde persoonlijke beschermingsmiddelen (helm, veiligheidsbril, gehoorbescherming, veiligheidsschoenen) dragen als de leerlingen, zelfs al is hun aanwezigheid zeer kortstondig.

10.1.5 PBM's voor praktijklessen op verplaatsing

Indien tijdens praktijklessen op verplaatsing uitsluitend de school in de nodige arbeidsmiddelen voorziet, gelden dezelfde bepalingen inzake de PBM's als voor de praktijklessen op school (zie fiche 10.1.4).

Indien tijdens praktijklessen op verplaatsing de arbeidsmiddelen geheel of gedeeltelijk door een externe partner (bijvoorbeeld een bedrijf) ter beschikking gesteld worden, dan kunnen met dat bedrijf dezelfde afspraken inzake PBM's gemaakt worden als met een externe opleider (zie fiche 10.1.3).

10.2 Werkkledij

10.2.1 Algemeenheden

Onder werkkledij wordt verstaan hetzij een overall, hetzij een pak bestaand uit een broek en een jas of windpak, hetzij een kiel of stofjas, bestemd om te vermijden dat de werknemer zich vuil maakt door de aard van zijn activiteiten, en die niet beschouwd wordt als beschermingskledij⁷⁸.

In principe dragen werknemers tijdens hun normale activiteit werkkledij, tenzij blijkt dat de activiteit niet bevuilend is en het CPBW akkoord is met deze vaststelling. Wettelijk stelt de werkgever deze werkkledij kosteloos ter beschikking van de werknemers. Ze moet voldoen aan een aantal vereisten en blijft eigendom van de werkgever. De werkgever staat in voor reiniging, herstel, onderhoud en vervanging van de werkkledij. De werknemer mag de werkkledij niet mee naar huis nemen⁷⁹.

Voor de aankoop van werkkledij kan de school de procedure voor de aankoop van arbeidsmiddelen toepassen, eventueel in haar verkorte vorm (zie fiche 9.2). Wettelijk is het niet vereist dat de werkkledij voorbehouden wordt aan eenzelfde werknemer.

10.2.2 Werkkledij voor stagiairs

Wettelijk staat de stagegever in voor het ter beschikking stellen van werkkledij aan de stagiairs. In de praktijk wordt doorgaans tussen de school en de stagegever afgesproken om de werkkledij die

⁷⁸ Codex over het welzijn op het werk, I.1-4,26° en I.1-3,14°.

⁷⁹ Ibidem, art. IX.3-2 tot IX.3-5.

op de school gebruikt wordt ook op de stageplaats te gebruiken, zodat de kosten voor de stagegever worden gedrukt⁸⁰.

10.2.3 *Werkkledij voor externe praktijkopleidingen*

In principe staat de externe opleider in voor het ter beschikking stellen van werkkledij aan de leerlingen. In de praktijk verwacht de externe opleider doorgaans dat de leerlingen de werkkledij dragen die ze ook op school dragen.

10.2.4 *Werkkledij voor praktijklessen op school*

Wat de aankoop van werkkledij voor leerlingen op school betreft, wordt het schoolbestuur geconfronteerd met dezelfde juridische ongerijmdheid als voor PBM:

- enerzijds moet werkkledij kosteloos ter beschikking gesteld worden van de leerlingen⁸¹
- anderzijds is wettelijk (nog) niet vastgelegd wie deze kosten dan wel moet dragen⁸².

In de praktijk zijn het doorgaans (de ouders van) de leerlingen die de kosten dragen van de werkkledij. De Commissie voor Zorgvuldig Bestuur heeft in één van haar adviezen bevestigd dat een hotelschool onder bepaalde voorwaarden de leerlingen mag verplichten bepaalde werkkledij op school aan te kopen⁸³.

Bij het gebruik van werkkledij door leerlingen op school gelden nog de volgende overwegingen:

- Ook al is de school in de praktijk niet de eigenaar van de werkkledij van de leerlingen, toch is het aangewezen om er over te waken dat de leerlingen de bepalingen in verband met het reinigen, nazien, onderhouden en vervangen van werkkledij zo goed mogelijk naleven.
- Vanuit zijn voorbeeldfunctie zal de praktijkleraar steeds zijn werkkledij op de voorgeschreven wijze dragen. Dit houdt onder meer in dat hij op de arbeidsplaats sluitende kleren draagt (geen open stofjas) en dat hij niet in de buurt van machines of drijfwerken kledingstukken neerlegt of van kleding verandert⁸⁴. Het niet naleven van de toepasselijke veiligheidsvoorschriften door de praktijkleraar is nefast voor de veiligheidsattitude van de leerlingen.

10.2.5 *Werkkledij voor praktijklessen op verplaatsing*

Wat de werkkledij voor praktijklessen op verplaatsing betreft, gelden dezelfde bepalingen als voor werkkledij op school (zie fiche 10.2.4).

⁸⁰ [Rondzendbrief SO/2015/01 van 31 augustus 2015](#) over “Leerlingenstages, observatieactiviteiten en praktijklessen op verplaatsing in het voltijds gewoon secundair onderwijs en BuSO OV4”, punt 3.2.3.

⁸¹ Codex over het welzijn op het werk, art. IX.3-3.

⁸² Codex over het welzijn op het werk, art. I.2-14.

⁸³ Verplichte aankoop van vak- of werkkledij ([CZB/V/KSO/2008/216](#)).

⁸⁴ ARAB, art. 37.

11 Is de arbeidende leerling onderworpen aan het gezondheidstoezicht?

Sommige leerlingen die arbeid verrichten, zijn onderworpen aan een voorafgaand gezondheidstoezicht.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- gezondheidstoezicht - algemeenheden
- gezondheidstoezicht op stagiairs
- gezondheidstoezicht op andere leerlingen.

11.1 Gezondheidstoezicht - Algemeenheden

Elke werkgever dient aangesloten te zijn bij een externe dienst voor preventie en bescherming op het werk (EDPBW). [Een lijst van de erkende externe diensten](#) vindt men op de website van de FOD WASO.

Bepaalde werknemers zijn onderworpen aan gezondheidstoezicht⁸⁵, met name werknemers die tewerkgesteld worden.

- in een veiligheidsfunctie, zoals heftruckchauffeur of het besturen van kranen, rolbruggen, hijs-toestellen...;
- in een functie met permanent toezicht op een installatie, zoals procesoperator;
- in een activiteit met een welbepaald risico zoals:
 - contact met een agens, met name
 - een fysisch agens, zoals lawaai, trillingen, ...
 - een chemisch agens, zoals ammoniak, zwavelzuur, benzine, white spirit ...
 - een biologisch agens, zoals speeksel, bloed, urine, stoelgang, tbc ...
 - ergonomische belasting, bijvoorbeeld bij het tillen;
 - psychosociale belasting, zoals geweld, pesterijen, ongewenst seksueel gedrag.

De werkgever dient er over te waken dat de werknemers waarvoor uit de risicoanalyse blijkt dat gezondheidstoezicht vereist is, effectief aan het gezondheidstoezicht onderworpen worden. De belangrijkste vormen van gezondheidstoezicht zijn de gezondheidsbeoordeling die voorafgaat aan de tewerkstelling, en de periodieke gezondheidsbeoordeling die doorgaans jaarlijks plaatsvindt. Het gezondheidstoezicht wordt uitsluitend door de arbeidsgeneesheer van een externe dienst verricht.

Indien een werknemer zich onttrekt aan het verplicht gezondheidstoezicht of indien hij niet beschikt over het bewijs van inenting of van een tuberculinetest in gevallen waarin dat verplicht is, mag zijn werkgever hem niet op die werkpost aan het werk stellen of houden.

11.2 Gezondheidstoezicht op stagiairs

Voor stagiairs is het gezondheidstoezicht in detail geregeld⁸⁶. De stagegever voert de risicoanalyse uit en legt de preventiemaatregelen vast. Uit deze risicoanalyse blijkt tevens of de stagiair onderworpen is aan het gezondheidstoezicht en of inentingen vereist zijn.

⁸⁵ Codex over het welzijn op het werk, boek I, titel 4

⁸⁶ Codex over het welzijn op het werk, boek X, titel 4.

- Voor leerlingen die minder dan vijf jaar geleden aan een algemeen consult van het CLB onderworpen werden, is het gezondheidstoezicht **niet** vereist **indien de leerling jonger is dan 18 jaar en de risicoanalyse uitwijst dat elk type van gezondheidstoezicht overbodig is.**

Indien gezondheidstoezicht vereist is, kan dit gebeuren door de arbeidsgeneesheer van de externe dienst van de stagegever. In dat geval draagt de stagegever ook de kosten van het onderzoek. Doorgaans wordt het gezondheidstoezicht echter toevertrouwd aan de arbeidsgeneesheer van de externe dienst van de school. In dat geval komt het Federaal agentschap voor beroepsrisico's (Fedris) tussen, zodat noch het schoolbestuur, noch de stagegever kosten aangerekend worden⁸⁷. Het gezondheidstoezicht kan niet toevertrouwd worden aan de CLB-arts, de schoolarts of de huisarts, aangezien dezen niet bevoegd zijn inzake arbeidsgeneeskunde.

Het gezondheidstoezicht houdt rekening met het bijzonder risico dat stagiairs lopen wegens hun grotere kwetsbaarheid of gevoeligheid, gebrek aan ervaring en verschillende ontwikkeling⁸⁸. De arbeidsgeneesheer van de externe dienst bezorgt een formulier met het resultaat van de gezondheidsbeoordeling aan de school, die een kopie hiervan aan de stagegever en aan de stagiair bezorgt.

De voorafgaande gezondheidsbeoordeling is wettelijk enkel vereist bij de allereerste stage, ook indien de stage gespreid is over twee schooljaren. Na de eerste stage wordt de voorafgaande gezondheidsbeoordeling enkel herhaald, indien de stagiair wordt blootgesteld aan een nieuw risico waarvoor er nog geen gezondheidsbeoordeling is gebeurd.

Ten slotte merken we nog op dat de regelgeving voorschrijft dat de school onder bepaalde voorwaarden belast zou kunnen worden met sommige verplichtingen van de stagegever. Met name zou het de bedoeling zijn dat de school in bepaalde gevallen de risicoanalyse van de stageactiviteiten voor haar rekening zou nemen en zou bepalen welke preventiemaatregelen door de stagegever genomen moeten worden⁸⁹. Deze regelgeving is echter tot op heden niet in uitvoering gegeven en is dus **niet** van toepassing.

Voor de opvolging van arbeidsongevallen van stagiairs verwijzen we naar fiche 13.1.1.

11.3 Gezondheidstoezicht op andere leerlingen

11.3.1 In het kader van werkzaamheden op school

Ook voor leerlingen die praktijkoefeningen op school verrichten, is in de regelgeving een vorm van gezondheidstoezicht voorgeschreven⁹⁰. Dit gezondheidstoezicht zou niet alleen van toepassing zijn voor de leerlingen die aan de criteria van onderworpen werknemer voldoen, maar ook voor de leerlingen die, in afwijking van het toepasselijk verbod, blootgesteld worden aan bepaalde agentia, werkzaamheden of arbeidsplaatsen (zie fiche 14.4). Deze regelgeving is echter tot op heden niet in uitvoering gegeven en is dus **niet** van toepassing.

Tijdens werkzaamheden op school zijn leerlingen dus **niet** aan gezondheidstoezicht onderworpen.

⁸⁷ Er zijn gevallen bekend waarin Fedris het resultaat van de risicoanalyse niet aanvaardde en weigerde de terugbetaling van de kosten van de gezondheidsbeoordeling op zich te nemen.

⁸⁸ Codex over het welzijn op het werk, art. I.4-43.

⁸⁹ Codex over het welzijn op het werk, art. X.4-10 tot X.4-12.

⁹⁰ Codex over het welzijn op het werk, boek X, titel 3.

11.3.2 *In het kader van praktijklessen op verplaatsing*

Evenals tijdens werkzaamheden op school, zijn leerlingen in het kader van praktijklessen op verplaatsing niet onderworpen aan gezondheidstoezicht.

Indien de praktijkles op verplaatsing in een bedrijf plaatsvindt, vertonen de arbeidsomstandigheden doorgaans een sterke gelijkenis met de arbeidsomstandigheden die zich tijdens een stage zouden voordoen. Ook al is daar geen wettelijke regeling voor, toch kan de school overwegen om, op basis van een risicoanalyse voorafgaand aan de praktijklessen op verplaatsing, deze leerlingen aan een gezondheidstoezicht te onderwerpen op dezelfde wijze als stagiairs. Uiteraard kan dit enkel indien de externe dienst van de school bereid gevonden wordt het gezondheidstoezicht onder dezelfde voorwaarden als voor stagiairs uit te voeren, dit wil zeggen met terugbetaling door het Federaal agentschap voor beroepsrisico's (Fedris).

11.3.3 *In het kader van externe praktijkopleidingen*

Op leerlingen die een externe praktijkopleiding volgen, is de regelgeving inzake gezondheidstoezicht van toepassing. Zo is bijvoorbeeld voor een externe praktijkopleiding tot heftruckchauffeur een voorafgaande gezondheidsbeoordeling van de betrokken leerlingen vereist, omdat het hier om een veiligheidsfunctie gaat.

Wettelijk is wel vastgelegd dat dit gezondheidstoezicht geen financiële lasten voor de betrokken leerlingen met zich mee mag brengen, maar niet wie deze kosten dan wel moet dragen⁹¹.

In de praktijk is het de externe dienst van het schoolbestuur die het gezondheidstoezicht doet, en het schoolbestuur dat de kosten draagt.

⁹¹ Codex over het welzijn op het werk, art. 1.2-14.

12 Mogen zwangere leerlingen arbeid verrichten?

Sommige leerlingen die arbeid verrichten, zijn onderworpen aan de moederschapsbescherming. Naar verwachting zullen eerlang alle zwangere leerlingen van moederschapsverlof kunnen genieten.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- moederschapsbescherming tijdens de stage
- moederschapsbescherming tijdens andere vormen van arbeid
- moederschapsverlof.

12.1 Moederschapsbescherming tijdens de stage

Vrouwelijke leerlingen die stage lopen, zijn tijdens de zwangerschap, de lactatie en na de bevalling onderworpen aan de bepalingen van **boek X, titel 5 ‘Moederschapsbescherming’ van de Codex over het welzijn op het werk**⁹².

Deze bepalingen houden onder meer in dat zwangere leerlingen de stagegever onmiddellijk van hun zwangerschap op de hoogte dienen te brengen. De stagegever dient vervolgens na te gaan of er tijdens de zwangerschap of de lactatie op de stageplaats een specifiek risico is voor blootstelling aan agentia, procédés of arbeidsomstandigheden die een weerslag kunnen hebben op de veiligheid en de gezondheid van de leerling en haar kind. De lijst van de verboden agentia en arbeidsomstandigheden is opgenomen als bijlage bij het **voornoemde boek X, titel 5**⁹³.

In voorkomend geval dient de stagegever gepaste maatregelen te nemen.

12.2 Moederschapsbescherming tijdens andere vormen van arbeid

Strikt genomen is **boek X, titel 5 van de Codex over het welzijn op het werk** niet van toepassing op leerlingen. Er gelden dus geen verplichtingen ten aanzien van zwangere leerlingen die arbeid verrichten (bijvoorbeeld tijdens de praktijklessen), die andere risicovolle lessen volgen (bijvoorbeeld chemie of lichamelijke opvoeding) of die geconfronteerd kunnen worden met onstuimige medeleerlingen. Toch is het ondenkbaar dat de school zou nalaten de risico's te evalueren en zo nodig gepaste maatregelen te nemen.

Hoewel de betrokken leerlingen zich niet bevinden in een tewerkstellingsituatie kunnen zij op school afwezig blijven zolang hun gezondheidstoestand geen regelmatige lesbijwoning toelaat. Ze kunnen vóór en na de bevalling op school afwezig blijven wegens medische redenen. **Ze hebben recht op moederschapsverlof, naar rata van maximaal één week voor de vermoedelijke bevallingsdatum en maximaal negen weken na de effectieve bevalling. De schoolvakanties schorten dit verlof niet op.** Hun afwezigheid wordt gestaafd door een medisch attest. Meer gedetailleerde informatie vindt u in onze mededeling **“[Tienerzwangerschappen op school](#)” (MLER_068)**.

Voor arbeid in het kader van externe praktijkopleidingen of praktijklessen op verplaatsing gelden dezelfde overwegingen.

⁹² Codex over het welzijn op het welzijn, boek X, titel 5.

⁹³ Ibidem, Bijlage X.5-2.

12.3 Moederschapsverlof

De Codex Secundair Onderwijs kent aan vrouwelijke leerlingen een recht op moederschapsverlof toe⁹⁴. Dit verlof kan maximaal één week voor de vermoedelijke bevallingsdatum aanvangen en maximaal negen weken na de effectieve bevalling duren. De schoolvakanties schorten dit verlof niet op. Onder bepaalde voorwaarden hebben de betrokken leerlingen recht op tijdelijk onderwijs aan huis en synchroon internetonderwijs.

Het opnemen van moederschapsverlof is niet verplicht. De leerling kan er voor kiezen om minder lang dan toegelaten afwezig te blijven. De uitoefening van dit recht doet alleszins geen afbreuk aan de hoedanigheid van regelmatige leerling.

Aan mannelijke leerlingen wordt geen vaderschapsverlof verleend.

⁹⁴ Codex Secundair Onderwijs van 17 december 2010 (Belgisch Staatsblad, 24 juni 2006), art. 122/1.

13 Is de arbeidende leerling onderworpen aan de regelgeving voor arbeidsongevallen?

Indien een leerling een lichamelijke letsel oploopt terwijl hij arbeid verricht, is dit voor de wet welzijn op het werk, de Codex en het ARAB een arbeidsongeval. Hieruit volgen een aantal verplichtingen inzake de opvolging van ongevallen van leerlingen die arbeid verrichten.

Voor de arbeidsongevallenwet daarentegen kunnen alleen ongevallen van stagiairs als arbeidsongeval aangegeven worden. De arbeidsongevallenwet is immers niet van toepassing bij andere werkvormen.

In dit hoofdstuk behandelen we de toepassing van beide wetten:

- de opvolging van arbeidsongevallen volgens de arbeidsongevallenwet
- de opvolging van arbeidsongevallen volgens de wet welzijn op het werk.

13.1 De opvolging van arbeidsongevallen volgens de arbeidsongevallenwet en Dimona 'STG'

13.1.1 Wat stagiairs betreft

De arbeidsongevallenwet⁹⁵ is enkel van toepassing op stagiairs⁹⁶, niet op leerlingen die in het kader van een andere werkvorm arbeid verrichten.

De arbeidsongevallenwet wijst het schoolbestuur (dus niet de stagegever) aan als de werkgever van de stagiair. Het is dus het schoolbestuur dat een arbeidsongevallenverzekering moet afsluiten voor alle leerlingen die als stagiair naar een bedrijf of een instelling trekken om er beroepservaring op te doen. Voor studenten die in de secundaire school beroepservaring als leraar komen opdoen, is het daarentegen de lerarenopleiding (hogeschool, universiteit of CVO) die de arbeidsongevallenverzekering voor deze leraren-stagiairs moet afsluiten (zie fiche 4.3.1).

Het schoolbestuur is wettelijk verplicht voor elke stagiair een arbeidsongevallenverzekering af te sluiten. Dit is een specifieke verzekering, die onderscheiden moet worden van de 'gewone' schoolongevallenverzekering. Bovendien moet het schoolbestuur zijn stagiairs onderbrengen bij dezelfde arbeidsongevallenverzekeraar als zijn niet-gesubsidieerd personeel (dit is hoofdzakelijk het mvd-personeel)⁹⁷.

Doet zich een arbeidsongeval met een stagiair voor, dan keert de arbeidsongevallenverzekering aan het slachtoffer een forfaitaire schadevergoeding uit volgens objectieve criteria. Het schoolbestuur, de stagegever en hun personeelsleden genieten vervolgens burgerlijke immunititeit. Dit houdt in dat het slachtoffer tegen hen geen bijkomende vordering wegens burgerlijke aansprakelijkheid voor het opgelopen letsel kan instellen, tenzij het slachtoffer kan aantonen dat het arbeidsongeval veroorzaakt werd door hun opzettelijke fout. De strafrechtelijke aansprakelijkheid van de stagegever en diens leden van de hiërarchische lijn blijft echter wel van toepassing (zie fiche 6).

De (vzw-)school(bestuur) is verplicht om vanaf 1 januari 2020 een Dimona 'STG' uit te voeren voor elke onbezoldigde stagiair die ze uitzendt.

⁹⁵ [Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971](#) (Belgisch Staatsblad, 24 april 1971).

⁹⁶ [Koninklijk besluit van 29 juli 2019](#) tot uitvoering van de afdeling 1 van het hoofdstuk 2 van de wet van 21 december 2018 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken betreffende de 'kleine statuten' (Belgisch Staatsblad, 2 september 2019).

⁹⁷ Arbeidsongevallenwet, art. 49, 7e lid.

Dimona is het elektronische bericht waarmee de werkgever iedere indiensttreding en uitdiensttreding van een werknemer aangeeft bij de RSZ.

Dimona 'STG' is een bepaald type van Dimona waarbij 'STG' voor stagiair staat. In het geval van een onbezoldigde stage wordt de (vzw-)school(bestuur) als werkgever van de stagiair beschouwd en rust de verplichting tot Dimona bij haar. De stagegever zelf hoeft geen Dimona uit te voeren.

Dimona 'STG' is een verrijkte aangifte die bijkomend de volgende gegevens bevat:

- de identificatiegegevens van de stagiair (rijksregisternummer)
- de identificatiegegevens van de instelling (KBO-nummer)
- een aanduiding of het om een arbeider of een bediende gaat (werknemerskengetal 848/849)
- de periode waarbinnen de stage-activiteiten worden uitgeoefend (dus niet exacte begin- en einddatum maar wel bv. school- of academiejaar)
- een specifieke code om deze stagiairs te onderscheiden van gewone werknemers (Dimona type 'STG')
- het vergoedingsstelsel: het gaat steeds om het beperkte vergoedbaarheidstype (F2).

De verplichting tot Dimona 'STG' is er gekomen op vraag van de verzekeraars om via een technische oplossing:

- de verzekeringspremie juist te kunnen bepalen op basis van het werkelijk volume aan effectief verrichte stages;
- een elektronische aangifte sociaal risico arbeidsongevallen mogelijk te maken.

F2 slaat op de verzekeringsdekking en de vergoeding bij een arbeidsongeval. Die is als volgt⁹⁸:

- De verzekeringsdekking is beperkt tot de stageactiviteiten op de stageplaats én de trajecten van en naar de stageplaats. De opleiding op school van de leerlingen-stagiairs valt niet onder de dekking van de arbeidsongevallenverzekering.
- De terugbetaling van de kosten van geneeskundige verzorging is beperkt tot het remgeld.
- Er is geen vergoeding voor tijdelijke arbeidsongeschiktheid verschuldigd. De leerlingenstages zijn immers onbezoldigd, zodat de stagiair geen loon derft tijdens zijn arbeidsongeschiktheid en niet voor loonderving vergoed hoeft te worden.
- Het basisloon dat in aanmerking wordt genomen voor de berekening van de vergoedingen voor blijvende arbeidsongeschiktheid of dodelijk arbeidsongeval is gelijk aan 12 x het gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen.

Meer informatie over hoe je zo'n Dimona kan uitvoeren vind je op de PRO.-pagina "[Dimona](#)"

13.1.2 Wat andere arbeidende leerlingen betreft

De arbeidsongevallenwet is **NIET** van toepassing op leerlingen die in het kader van hun opleiding praktijklessen volgen binnen of buiten de school of op leerlingen die een externe praktijkopleiding volgen waarbij ze arbeid verrichten. Ze is ook **NIET** van toepassing bij een sociaal-maatschappelijke training (SMT).

⁹⁸ Koninklijk besluit van 29 juli 2019 tot uitvoering van afdeling 1 van het hoofdstuk 2 van de wet van 21 december 2018 houdende diverse bepalingen inzake sociale zaken betreffende de 'kleine statuten' juncto art. 86/1 van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971.

Deze leerlingen zijn dus nooit gedekt door een arbeidsongevallenverzekering. De school dient er dan ook over te waken dat deze leerlingen door de 'gewone' schoolongevallenverzekering gedekt zijn voor ongevallen met lichamelijk letsel op de arbeidsplaats en voor ongevallen op weg naar of van de arbeidsplaats.

13.2 De opvolging van arbeidsongevallen volgens de wet welzijn op het werk

In tegenstelling tot de arbeidsongevallenwet is de wet welzijn op het werk⁹⁹ van toepassing op alle leerlingen die arbeid verrichten, dus niet alleen op stagiairs, maar ook op leerlingen die arbeid verrichten in het kader van praktijklessen op school of buiten de school, of in het kader van een externe praktijkopleiding.

De werkgever is - naar gelang van de situatie - het schoolbestuur, de stagegever of het instituut dat de externe praktijkopleiding organiseert (zie fiche 4).

De werkgever dient verscheidene maatregelen te nemen om de ongevallen te beheeren, te onderzoeken en herhaling te voorkomen.

Een van deze verplichtingen werd opgenomen in artikel I.6-12 van de codex over het welzijn op het werk.

Doet zich een arbeidsongeval met een leerling voor, dan dient de werkgever ten minste de volgende basisverplichtingen na te leven¹⁰⁰:

- Het arbeidsongeval laten onderzoeken door een lid van de hiërarchische lijn (zie fiche 6.2).
- Het arbeidsongeval binnen 8 dagen aangeven aan de arbeidsongevallenverzekering.
- Het arbeidsongeval opnemen in het maandelijks verslag van de interne dienst voor preventie en bescherming op het werk.
- Het arbeidsongeval meerekenen in de statistieken (frequentiegraad, ernstgraad) van het jaarlijks verslag voor de arbeidsinspectie (TWW, Toezicht op het Welzijn op het Werk) indien de arbeidsongeschiktheid van de leerling minstens één dag duurt (dag van het ongeval niet inbegrepen).
- Een arbeidsongevallensteekkaart opstellen indien de arbeidsongeschiktheid van de leerling minstens vier dagen duurt (dag van het ongeval niet inbegrepen).
- De werkgever stuurt een kopie van de steekkaart of aangifte naar de afdeling belast met het medisch toezicht van de externe dienst voor preventie en bescherming op het werk waarbij hij aangesloten is.

Indien het arbeidsongeval van de leerling als een **ernstig ongeval** gekwalificeerd wordt, dan dient de werkgever naast de basisverplichtingen bovendien de volgende verplichtingen na te leven¹⁰¹:

- Het arbeidsongeval laten onderzoeken door de bevoegde preventieadviseur, dit is een preventieadviseur niveau 1 of niveau 2 van de interne dienst of de externe dienst.
- Een omstandig verslag van het arbeidsongeval opstellen en binnen 10 dagen naar de arbeidsinspectie (TWW) sturen.

⁹⁹ [Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk](#) (Belgisch Staatsblad, 18 september 1996), art. 94bis e.v.

¹⁰⁰ Codex over het welzijn op het werk, art. I.6-12.

¹⁰¹ Ibidem, art. I.6-1 tot I.6-5.

- Onmiddellijk bewarende preventiemaatregelen nemen om een herhaling van het arbeidsongeval te voorkomen.

Indien het arbeidsongeval van de leerling als een **zeer ernstig ongeval** gekwalificeerd wordt, dan dient de werkgever naast de basisverplichtingen bovendien de volgende verplichtingen na te leven¹⁰²:

- Het arbeidsongeval **onmiddellijk** (telefonisch, telefax, e-mail) aan de arbeidsinspectie (TWW) melden.
- Het arbeidsongeval laten onderzoeken door de bevoegde preventieadviseur, dit is een preventieadviseur niveau 1 of niveau 2 van de interne dienst of de externe dienst.
- Een omstandig verslag van het arbeidsongeval opstellen en binnen 10 dagen naar de arbeidsinspectie (TWW) sturen.
- Onmiddellijk bewarende preventiemaatregelen nemen om een herhaling van het arbeidsongeval te voorkomen.

Is een leerling betrokken bij een bijna-ongeval, dan dient de werkgever het arbeidsongeval te laten onderzoeken door een lid van de hiërarchische lijn met het oog op het voorkomen van zulke ongevallen. Een bijna-ongeval is een ongeval dat net geen lichamelijk letsel berokkende en dus geen “zuiver” arbeidsongeval is.

In onderstaand schema worden alle verplichtingen samengevat die de wet welzijn op het werk oplegt aan de werkgever indien een leerling slachtoffer wordt van een arbeidsongeval.

Bijna-ongeval	Gewoon arbeidsongeval	Ernstig arbeidsongeval	Zeer ernstig arbeidsongeval
Het arbeidsongeval laten onderzoeken door de hiërarchische lijn			
	Het arbeidsongeval binnen 8 dagen aangeven aan de arbeidsongevallenverzekering Het arbeidsongeval opnemen in het maandelijks verslag van de IDPBW <i>Bij arbeidsongeschiktheid van minstens 1 dag:</i> het arbeidsongeval opnemen bij de statistische gegevens (E _g , F _g) van het jaarlijks verslag van de IDPBW <i>Bij arbeidsongeschiktheid van minstens 4 dagen:</i> een arbeidsongevallensteekkaart opstellen, een kopie van de steekkaart naar de EDPBW sturen en de steekkaart gedurende 10 jaar bewaren		
		Het arbeidsongeval laten onderzoeken door de bevoegde preventieadviseur (PA1 of PA2) Een omstandig verslag opstellen en binnen 10 dagen naar de arbeidsinspectie (TWW) sturen Bewarende preventiemaatregelen nemen	
			Het arbeidsongeval onmiddellijk melden aan de arbeidsinspectie (TWW)

¹⁰² Ibidem, art. 1.6-3.

13.3 Overzicht

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het toepassingsgebied van de arbeidsongevallenwet (fiche 13) en de **welzijnsregelgeving** inzake gezondheidstoezicht (fiche 11) en moederschapsbescherming (fiche12):

Is deze regelgeving van toepassing...	...voor stagiairs?	...voor leerlingen die in het kader van een andere werkvorm arbeid verrichten?
Gezondheidstoezicht	Ja	Neen (*)
Moederschapsbescherming	Ja	Neen
Moederschapsverlof	Ja	Ja
Arbeidsongevallenwet	Ja (**)	Neen

(*) De school kan overwegen om leerlingen voor de praktijklessen op verplaatsing vrijwillig aan een gezondheidsbeoordeling te onderwerpen (zie fiche 13.1.1).

(**) Met uitzondering van tijdelijke arbeidsongeschiktheid (zie fiche 11.3.2).

14 Vanaf welke leeftijd mag de leerling arbeid verrichten?

Gezien hun jeugdige leeftijd en hun gebrek aan ervaring gelden voor minderjarige leerlingen - en in bepaalde gevallen voor meerderjarige leerlingen - een aantal beperkingen en zelfs verbodsbepalingen inzake het verrichten van arbeid.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Het verbod op arbeid door kinderen.
- Stages in de eerste of de tweede graad van het secundair onderwijs?
- Beperkingen voor jeugdige werknemers.
- Beperkingen voor jongeren op het werk.

14.1 Het verbod op arbeid door kinderen

Overeenkomstig de Arbeidswet¹⁰³ is het verboden kinderen arbeid of werkzaamheden te laten uitvoeren. Dit verbod op kinderarbeid eindigt zodra de minderjarige ofwel 16 jaar is, ofwel 15 jaar is én de eerste graad van het secundair onderwijs voltooid heeft.

Is arbeid toegelaten?	≤ 14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar
<i>Voor leerlingen die de 1e graad so niet voltooid hebben</i>	Neen	Neen	Ja
<i>Voor leerlingen die de 1e graad so wel voltooid hebben</i>	Neen	Ja	Ja

Dit verbod geldt evenwel niet voor arbeid die kinderen verrichten in het kader van hun opvoeding of hun vorming. Concreet kan dit als volgt geïnterpreteerd worden:

- In het kader van praktijklessen op school is arbeid vanaf de aanvang van het secundair onderwijs toegelaten¹⁰⁴.
- Praktijklessen op verplaatsing en externe praktijkopleidingen passen binnen het kader van de opvoeding en de vorming van de leerlingen. Derhalve is het ook in die gevallen toegelaten dat leerlingen vanaf de aanvang van het secundair onderwijs arbeid verrichten. Toch pleiten we hier sterk voor terughoudendheid. De school zal deze werkvormen - die dus steeds buiten de school plaatsvinden - enkel inrichten voor leerlingen die jonger zijn dan 15 jaar (of 16 indien ze de eerste graad so niet voltooid hebben) indien daar ernstige redenen voor zijn en indien op school geen valabel alternatief beschikbaar is of kan zijn.
- Om arbeid te verrichten in het kader van stage dienen de leerlingen echter minstens 15 jaar te zijn (of 16 indien ze de eerste graad so niet voltooid hebben).
- Uiteraard geldt het verbod op kinderarbeid onverkort voor leerlingen die op school buiten de schooluren (bijvoorbeeld tijdens het weekend of tijdens de schoolvakanties) als vrijwilliger bepaalde werkzaamheden verrichten onder het gezag van de school, bijvoorbeeld op het personeelsfeest gasten bedienen, tijdens een receptie hapjes bereiden, tijdens de opendeurdag voertuigen van bezoekers op de parking begeleiden,

¹⁰³ [Arbeidswet van 16 maart 1971](#) (Belgisch Staatsblad, 30 maart 1971), art. 6 tot 7.14.

¹⁰⁴ In het basisonderwijs is er geen plaats voor arbeid in het kader van de opvoeding of de vorming van de kinderen.

Bovendien moet rekening gehouden worden met een aantal bijkomende beperkingen op de arbeid die verricht worden door leerlingen die jonger zijn dan 15 jaar (of 16 indien ze de eerste graad SO niet voltooid hebben). Met name mogen de werkzaamheden van deze leerlingen geen nadelige invloed hebben op hun ontwikkeling op pedagogisch, intellectueel of sociaal vlak. Evenmin mogen ze hun fysieke, psychische of morele integriteit in gevaar brengen of schadelijk zijn voor enig aspect van hun welzijn. Concreet betekent dit dat deze leerlingen niet blootgesteld mogen worden aan bepaalde agentia, werkzaamheden, procédés en arbeidsplaatsen¹⁰⁵.

Volledigheidshalve voegen we hier aan toe dat voor bepaalde uitvoeringen van culturele, wetenschappelijke, opvoedkundige of artistieke aard onder strikte voorwaarden een afwijking op het verbod voor kinderarbeid mogelijk is.

14.2 Stages in de eerste of de tweede graad van het secundair onderwijs?

Tot en met het schooljaar 2009-2010 waren leerlingenstages in de eerste vier leerjaren van het voltijds secundair onderwijs verboden.

Vanaf het schooljaar 2010-2011 zijn leerlingenstages ook toegelaten in de tweede graad, voor zover het verbod op kinderarbeid gerespecteerd wordt (zie fiche 14.1).

Leerlingenstages in de eerste graad blijven daarentegen verboden.

14.3 Beperkingen voor jeugdige werknemers

Het begrip **jeugdige werknemer** is een wettelijke term die voorschriften inhoudt voor minderjarige werknemers die arbeid verrichten¹⁰⁶. Deze voorschriften gelden enkel voor minderjarige stagiairs, niet voor meerderjarige stagiairs of voor leerlingen die binnen of buiten de school arbeid verrichten in het kader van een praktijkles of een externe praktijkopleiding.

Is de leerling een jeugdige werknemer?	< 18 jaar	≥ 18 jaar
Leerling tijdens praktijkles op school	Neen	Neen
Leerling tijdens praktijkles op verplaatsing	Neen	Neen
Leerling in externe praktijkopleiding	Neen	Neen
Stagiair	Ja	Neen
Vrijwilliger	Ja	Neen

¹⁰⁵ Codex over het welzijn op het werk, boek X, titel 3.

¹⁰⁶ Arbeidswet, art. 2.

Concreet betekent dit dat minderjarige stagiairs aan een strenger regime onderworpen zijn:

- Bepaalde vormen van arbeid zijn in principe verboden, zoals ondergrondse arbeid, arbeid die hun krachten te boven gaat, arbeid die hun gezondheid bedreigt of arbeid die hun zedelijkheid in gevaar brengt.
- De arbeidsduur is aan beperkingen onderworpen (zie fiche 15).
- Nachtarbeid is in principe verboden (zie fiche 15).
- Arbeid op zon- en feestdagen is in principe verboden (zie fiche 16).
- In geval van overwerk hebben de leerlingen recht op inhaalrust (zie fiches 15 en 16).

Voor meerderjarige stagiairs vervallen deze beperkingen. Zij zijn aan dezelfde bepalingen onderworpen als de gewone werknemers van het bedrijf.

14.4 Beperkingen voor jongeren op het werk

Het begrip **jongere op het werk** is een wettelijke term die voorschriften inhoudt voor leerlingen die (een vorm van) arbeid verrichten¹⁰⁷. Deze voorschriften gelden voor alle leerlingen - zowel minderjarige als meerderjarige - die arbeid verrichten in het kader van een stage, in het kader van praktijklessen op school of buiten de school, in het kader van werkzaamheden aan de geïntegreerde proef op school of in het kader van werkzaamheden in de operationele bedrijfsomgeving van de school. Deze voorschriften gelden niet voor **meerderjarige** leerlingen die een externe praktijkopleiding volgen of die als vrijwilliger werkzaam zijn op school.

Is de leerling een jongere op het werk?	< 18 jaar	≥ 18 jaar
Leerling werkt tijdens praktijkles op school	Ja	Ja
Leerling werkt op school aan geïntegreerde proef	Ja	Ja
Leerling werkt in de bedrijfsomgeving van de school	Ja	Ja
Leerling werkt als vrijwilliger op school	Ja	Neen
Leerling werkt tijdens praktijkles op verplaatsing	Ja	Ja
Leerling in externe praktijkopleiding	Ja	Neen
Stagiair in bedrijf of instelling	Ja	Ja

Voor *jongeren op het werk* gelden een aantal beperkingen inzake de agentia, de werkzaamheden, de procédés en de arbeidsplaatsen waaraan ze blootgesteld mogen worden.

Concreet betekent dit dat de volgende activiteiten in principe verboden zijn voor jongeren op het werk:

- blootstelling aan bepaalde fysische, biologische of chemische agentia;
- betrokkenheid bij bepaalde procédés of werkzaamheden, bijvoorbeeld het besturen van graaf- of hefwerktuigen, het oprichten en afbreken van steigers, het snoeien van hoogstammige bomen, laswerk in tanks, ...;
- aanwezigheid op bepaalde plaatsen, bijvoorbeeld autopsiediensten, slachthuizen, plaatsen waar destillatie of raffinage van koolwaterstoffen uit petroleum of steenkool plaatsvindt,

¹⁰⁷ Codex over het welzijn op het werk, boek X, titel 3.

Van dit principiële verbod kan onder bepaalde voorwaarden afgeweken worden. Doorgaans moeten de volgende voorwaarden gelijktijdig vervuld zijn:

- De gevaarlijke activiteiten of de aanwezigheid op de gevaarlijke plaatsen zijn onontbeerlijk voor hun beroepsopleiding.
- De werkgever vergewist zich ervan dat de preventiemaatregelen die hij treft effectief zijn en door een lid van de hiërarchische lijn of door de werkgever zelf worden gecontroleerd.
- De activiteiten vinden plaats in het bijzijn van een ervaren werknemer.

Het is raadzaam om veiligheidshalve in onderwijs leerlingen jonger dan 16 jaar geen verboden arbeid te laten verrichten. Bij een externe praktijkopleiding moet de jongere sowieso tenminste 16 jaar oud zijn.

Meer gedetailleerde informatie over [de draagwijdte van dit verbod en de mogelijkheid tot afwijking ervan](#) vindt u op de volgende webpagina.

15 Op welke tijdstippen mag de leerling arbeid verrichten?

Voor stagiairs is arbeid buiten de schooluren mogelijk, maar zijn de arbeidsduur en de arbeidstijden aan een aantal wettelijke beperkingen onderworpen¹⁰⁸. Bij alle andere werkvormen vindt de arbeid van leerlingen in principe uitsluitend tijdens de normale schooluren plaats.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Arbeidsduur.
- Nachtarbeid.
- Meer informatie over de modaliteiten.
- Wat met andere werkvormen?
- Wat met vrijwilligers?

15.1 Arbeidsduur

Minderjarige stagiairs mogen niet meer dan vier en een half uur ononderbroken arbeid verrichten. Wanneer de arbeidstijd op een dag meer dan vier en een half uur bedraagt, wordt een half uur rust gegeven. Bedraagt de arbeidstijd meer dan zes uur, dan duurt de rusttijd een uur, waarvan een half uur ineens moet worden genomen.

Per dag mag de stagiair nooit meer dan 8 klokuren presteren voor lessen en stages samen. Indien bijvoorbeeld een halve lesdag gecombineerd wordt met een ochtend- of avondstage, moeten beide prestaties samengeteld worden¹⁰⁹. Daartoe maakt men de som van de effectief gepresteerde uren op de stageplaats plus de lestijden op school. De lestijden (van 50 minuten) moeten omgerekend worden naar klokuren (van 60 minuten). Bijvoorbeeld 4 lessen in de voormiddag plus 4,5 klokuren stage in de namiddag vormen samen $4 \times 50 + 4,5 \times 60 = 470$ minuten of 7,83 klokuren.

Op weekbasis mag de stagiair nooit meer dan 38 klokuren presteren voor lessen en stages samen. Bijvoorbeeld een week met één dag van 8 uur stage plus vier dagen met telkens 7 lestijden, stemt overeen met $8 \times 60 + 4 \times 7 \times 50 = 1\ 880$ minuten of 31,3 klokuren.

Op jaarbasis mag de stagiair per schooljaar nooit meer dan 1 200 klokuren presteren voor lessen en stages samen.

Maximale arbeidsduur voor stagiairs	Maximum
Per dag	8 klokuren
Per week	38 klokuren
Per jaar	1 200 klokuren

Zodra de dagprestatie of de weekprestatie van de stagiair de genoemde maxima overschrijdt, is er sprake van overwerk. Overwerk is enkel in specifieke situaties toegelaten¹¹⁰. Stagiairs die overwerk

¹⁰⁸ [Arbeidswet van 16 maart 1971](#) (Belgisch Staatsblad, 30 maart 1971), art. 30 - 34ter.

¹⁰⁹ Arbeidswet, art. 19bis.

¹¹⁰ Met name om het hoofd te bieden aan een voorgekomen of dreigend ongeval, voor dringende arbeid aan machines of materieel, of als gevolg van een onvoorziene noodzakelijkheid (Arbeidswet, art. 12, 3° en 4°, en art. 26).

verrichten, hebben recht op inhaalrust waarvan de duur gelijk is aan die van het verrichte overwerk. De inhaalrust wordt op de arbeidsduur aangerekend en wordt ineens genomen vóór het einde van de week welke volgt op die waarin het overwerk is verricht.

Verplaatsingen, uithuizigheid bij meerdaagse stage, pauzes ... tellen bij de bovenstaande berekeningen **niet** mee.

15.2 Nachtarbeid

Nachtarbeid is in principe verboden voor minderjarige stagiairs. Met nachtarbeid wordt bedoeld elke arbeid die verricht wordt tussen 20 uur 's avonds en 6 uur 's morgens. De stage kan dus in principe ten vroegste om 6 uur 's morgens beginnen en moet ten laatste om 20 uur 's avonds eindigen. Hierbij wordt abstractie gemaakt van de verplaatsing van en naar de stageplaats.

Op dit verbod op nachtarbeid zijn een aantal uitzonderingen mogelijk. Vooreerst mogen deze tijdsgrenzen verschoven worden, hetzij naar 22 uur 's avonds en 6 uur 's morgens, hetzij naar 23 uur 's avonds en 7 uur 's morgens. Dat geldt dan enkel voor stagiairs die ouder zijn dan 16 jaar en die ofwel arbeid verrichten die wegens de aard niet mag worden onderbroken, ofwel arbeid in opeenvolgende ploegen verrichten.

Daarnaast voorzien een aantal koninklijke besluiten in uitzonderingen op het verbod op nachtarbeid voor specifieke sectoren. Dat geldt dan enkel voor stagiairs die ouder zijn dan 16 jaar. De concrete modaliteiten van deze uitzonderingen kunnen verschillen naar gelang van de sector, de locatie of de aard van de activiteiten, de studierichting, het leerjaar ... Deze modaliteiten kunnen zeer concreet zijn, zoals bijvoorbeeld de voorwaarde dat de stagiair nog over een openbaar vervoermiddel beschikt om terug te keren naar huis of, bij gebrek daaraan, dat de stagegever voor dit vervoer zorgt of de kosten terugbetaalt die de stagiair heeft gemaakt om terug naar huis te keren.

In onderstaande tabel geven we een overzicht van de studiegebieden en de opleidingen (OV3) waarvoor uitzonderingen op het verbod op nachtarbeid van kracht zijn.

Studiegebieden en opleidingen waarvoor uitzonderingen op het verbod op nachtarbeid van toepassing zijn	
Auto	Personenzorg
Beeldende kunsten	Toerisme
Lichaamsverzorging	Voeding (sector hotel en sector bakkerij en banketbakkerij)
Maritieme opleidingen	(OV3) Verzorgende
Mechanica-elektriciteit	

Ongeacht deze uitzonderingen mogen minderjarige stagiairs in geen geval arbeid verrichten tussen middernacht (24 uur) en 4 uur 's ochtends.

15.3 Meer informatie over de modaliteiten

Meer gedetailleerde informatie over de modaliteiten inzake arbeidsduur en nachtarbeid voor stagiairs vindt u in de [rondzendbrief SO 74 van 12 juni 2001](#) betreffende organisatie van het schooljaar in het secundair onderwijs en in onze mededeling "[Reglementaire aspecten van de organisatie van](#)

[leerlingenstages in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs \(OV4\)”.](#)

15.4 Wat met andere werkvormen?

Wettelijk gelden de modaliteiten inzake arbeidsduur en nachtarbeid enkel voor minderjarige stagiairs.

Uiteraard waakt de school er over dat de werkzaamheden van minderjarige leerlingen die in het kader van praktijkoefeningen op school of buiten de school, of in het kader van externe praktijkopleidingen arbeid verrichten, in principe binnen het tijdsbestek van de normale openingsuren van de school plaatsvinden.

15.5 Wat met vrijwilligers?

Zowel de arbeidswet als de wet welzijn op het werk zijn van toepassing op vrijwilligers die op school arbeid verrichten (zowel leerlingen als personeelsleden).

Leerlingen die op school buiten de schooluren vrijwillig bepaalde werkzaamheden verrichten onder het gezag van de school, moeten derhalve beschouwd worden als jeugdige werknemers. Ze zijn daarom onderworpen aan de hierboven genoemde beperkingen inzake arbeidsduur, overwerk en nachtarbeid. De sociale inspectie¹¹¹ heeft de mogelijkheid om controles uit te oefenen (bijvoorbeeld in geval van klachten).

Naar verluidt wordt de regelgeving soepel toegepast. Het zou niet de bedoeling zijn dat de sociale inspectie alle organisaties systematisch gaat controleren of een strikte toepassing van alle regels gaat eisen. Toch doet de school er goed aan - teneinde moeilijkheden te vermijden - om de beperkingen inzake arbeidsduur, overwerk en nachtarbeid ook ten aanzien van vrijwilligers te respecteren.

¹¹¹ Toezicht op de Sociale Wetten (TSW) - [Een lijst van de Externe Directies van TSW](#).

16 Op welke dagen mag de leerling arbeid verrichten?

Voor minderjarige stagiairs is de arbeid op zon- en feestdagen aan wettelijke beperkingen onderworpen¹¹². Bij alle andere werkvormen vindt de arbeid van leerlingen in principe uitsluitend tijdens de normale schooluren plaats.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Arbeid op zon- en feestdagen.
- Arbeid tijdens vakantieperiodes.
- Meer informatie over de modaliteiten.
- Wat met andere leerlingen?
- Wat met vrijwilligers?

16.1 Arbeid op zon- en feestdagen

Stages kunnen zich zonder problemen spreiden van maandag tot en met zaterdag, maar arbeid op zondagen en op de 10 wettelijke feestdagen¹¹³ is in principe verboden voor minderjarige stagiairs.

Buiten de zondagsrust moet aan minderjarige stagiairs een bijkomende rustdag worden toegekend die onmiddellijk volgt op of voorafgaat aan de zondag. Op die bijkomende rustdag mogen de leerlingen geen stage lopen of les volgen. Indien de bijkomende rustdag op zaterdag valt, is er geen probleem. Indien de stagiair echter op zaterdag werkt, valt de bijkomende rustdag op maandag. Aangezien de arbeidswet de lestijd van jeugdige werknemers als arbeidsduur beschouwt, heeft dit tot gevolg dat deze leerlingen 's maandags geen les mogen volgen.

Een aantal koninklijke besluiten staan arbeid toe op zon- en feestdagen (maar niet op de bijkomende rustdag) voor specifieke sectoren of voor bepaalde werken. Dat geldt dan enkel voor stagiairs die ouder zijn dan 16 jaar. De concrete modaliteiten van deze uitzonderingen kunnen verschillen naar gelang van de sector, de locatie of de aard van de activiteiten, de studierichting, het leerjaar, ...

Ongeacht deze uitzonderingen mogen jeugdige werknemers in geen geval meer dan één zondag op twee arbeid verrichten, tenzij de sociale inspectie vooraf toelating verleent.

Studiegebieden en opleidingen waarvoor uitzonderingen op het verbod op arbeid op zon- en feestdagen van toepassing zijn		
Auto	Maatschappelijke veiligheid	Voeding (sector bakkerij)
Beeldende kunsten	Maritieme opleidingen	Voeding (sector hotel)
Handel	Mechanica-elektriciteit	(OV3) Bakkersgast
Lichaamsverzorging	Toerisme	

¹¹² [Arbeidswet van 16 maart 1971](#) (Belgisch Staatsblad, 30 maart 1971), art. 30 - 34ter.

¹¹³ De tien wettelijke feestdagen zijn: 1 januari, paasmaandag, 1 mei, Hemelvaart, pinkstermaandag, 21 juli, Maria-Hemelvaart (15 augustus), Allerheiligen (1 november), 11 november, Kerstmis (25 december).

16.2 Arbeid tijdens vakantieperiodes

Stages kunnen zich over het volledige schooljaar spreiden (van 1 september tot en met 31 augustus). Ze mogen echter de grenzen van het schooljaar (31 augustus) niet overschrijden¹¹⁴.

Indien een school stages organiseert in de zomerperiode, dan zijn de regelmatige leerlingen ertoe gehouden er aan deel te nemen. Aangezien het onderwijsprogramma dan nog niet volledig is afgevoerd, geldt op 30 juni het principe van uitstel van de eindbeslissing van de delibererende klassenraad. In elk geval moeten studiebewijzen en processen-verbaal eenvormig op 30 juni worden gedaateerd.

Indien zomerstages worden opgelegd, dan is de school hoe dan ook steeds verplicht aan elke betrokken leerling in de periode juni, juli en augustus minstens 4 aaneensluitende weken vakantie toe te kennen. De school wordt verondersteld te voorzien in een evenwichtige compensatieregeling (uitgezonderd voor inhaalstages). Bovendien moet de school er over waken dat de leerlingen globaal per schooljaar nooit meer dan 1 200 klokuren presteren voor lessen en stages samen (zie fiche 15.1).

16.3 Meer informatie over de modaliteiten

Meer gedetailleerde informatie over de modaliteiten inzake arbeid op zon- en feestdagen voor stagiairs vindt u in [de ministeriële rondzendbrief SO 74](#) betreffende organisatie van het schooljaar in het secundair onderwijs en in onze mededeling "[Reglementaire aspecten van de organisatie van leerlingenstages in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs \(OV4\)](#)" (MLER_072).

16.4 Wat met andere werkvormen?

Wettelijk gelden de modaliteiten inzake arbeid op zon- en feestdagen enkel voor minderjarige stagiairs. De modaliteiten inzake arbeid tijdens de vakantieperiodes gelden zowel voor minderjarige als voor meerderjarige stagiairs.

Uiteraard waakt de school er over dat de werkzaamheden van minderjarige leerlingen die in het kader van praktijkoefeningen op school of buiten de school, of in het kader van externe praktijkopleidingen arbeid verrichten, in principe tijdens de normale schooldagen plaatsvinden.

16.5 Wat met vrijwilligers?

Zowel de arbeidswet als de wet welzijn op het werk zijn van toepassing op vrijwilligers die op school arbeid verrichten (zowel leerlingen als personeelsleden).

Leerlingen die op school buiten de schooluren vrijwillig bepaalde werkzaamheden verrichten onder het gezag van de school, moeten derhalve beschouwd worden als jeugdige werknemers. Ze zijn daarom onderworpen aan de hierboven genoemde beperkingen inzake arbeid op zon- en feestdagen. De sociale inspectie heeft de mogelijkheid om controles uit te oefenen (bijvoorbeeld in geval van klachten).

Naar verluidt wordt de regelgeving soepel toegepast. Het zou niet de bedoeling zijn dat de sociale inspectie alle organisaties systematisch gaat controleren of een strikte toepassing van alle regels

¹¹⁴ We laten het modulair onderwijs in HBO5 en de Se-n-Se-opleidingen hier buiten beschouwing.

gaat eisen. Toch doet de school er goed aan - teneinde moeilijkheden te vermijden - om de beperkingen inzake zon- en feestdagen ook ten aanzien van vrijwilligers te respecteren.

De regelgeving inzake stages tijdens de vakantieperiodes (zie fiche 16.2) vloeit voort uit de onderwijswetgeving. Deze regelgeving is dus niet van toepassing op leerlingen die als vrijwilliger op school tijdens de schoolvakanties bepaalde werkzaamheden onder het gezag van de school verrichten.

17 Ontvangt de arbeidende leerling een bezoldiging of een kostenvergoeding?

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Geen bezoldiging voor arbeidende leerlingen.
- Eventueel een kostenvergoeding voor stagiairs.
- Onbezoldigde leerlingenstages binnen bezoldigde arbeidstijd.

17.1 Geen bezoldiging voor arbeidende leerlingen

Een leerlingenstage is in het voltijds secundair onderwijs steeds onbezoldigd. De verrichte arbeid is immers enkel een middel in het leerproces. Er wordt geen loon (noch in speciën, noch in natura) uitgekeerd. Een gevolg hiervan is dat de arbeidsongevallenverzekering voor stagiairs geen dekking van tijdelijke arbeidsongeschiktheid inhoudt. Immers, aangezien de stagiair geen bezoldiging ontvangt voor zijn stageactiviteiten, zal hij ook geen loon derven tijdens zijn arbeidsongeschiktheid. Hij moet dus niet vergoed worden voor loonderving.

Uiteraard ontvangt de leerling in het voltijds secundair onderwijs evenmin een bezoldiging voor arbeid in het kader van praktijklessen op school of buiten de school, of in het kader van externe praktijkopleidingen.

17.2 Eventueel een kostenvergoeding voor stagiairs

De kosten (bijvoorbeeld vervoerskosten) die voor de leerling aan de stage verbonden zijn, kunnen eventueel worden terugbetaald (bijvoorbeeld door de stagegever), maar dat is geenszins verplicht.

17.3 Onbezoldigde leerlingenstages binnen bezoldigde arbeidstijd

In twee gevallen kan een leerling stage verrichten tijdens de bezoldigde arbeidstijd, met name

- binnen de opleiding verpleegkunde
- binnen een Se-n-Se-opleiding tso of kso.

In deze opleidingen kunnen immers ook cursisten of leerlingen zitten die reeds werken. Via deze mogelijkheid tracht men hen tegemoet te komen.

De arbeidsovereenkomst in kwestie moet echter afgesloten én in werking getreden zijn **vooraleer** de opleiding aanvangt. Het moet m.a.w. gaan om een lopende tewerkstelling, waarbinnen de stage plaatsvindt. De arbeidsovereenkomst blijft dan bestaan, maar wordt aangevuld met een stageovereenkomst.

De leerlingenstage als dusdanig blijft echter in beide gevallen onbezoldigd¹¹⁵.

De arbeidsongevallenverzekering die door de stagegever voor deze cursisten of leerlingen in hun hoedanigheid van werknemers - niet stagiairs - afgesloten wordt, dekt uiteraard wel de tijdelijke arbeidsongeschiktheid, aangezien er in hun hoedanigheid van werknemers wel sprake is van loonderving.

¹¹⁵ Mededeling "[Reglementaire aspecten van de organisatie van leerlingenstages in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs \(OV4\)](#)" (MLER_072)

Meer gedetailleerde informatie vindt u in onze mededeling “[Reglementaire aspecten van de organisatie van leerlingenstages in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs \(OV4\)](#)” (MLER_072). Als bijlage bij deze mededeling is eveneens een model van stageovereenkomst toegevoegd voor onbezoldigde stages binnen bezoldigde arbeidstijd.

18 Wat met producten of diensten die de leerling tijdens zijn arbeid realiseert?

Het schoolbestuur mag de producten of de diensten die de leerling tijdens zijn arbeid realiseert, onder bepaalde voorwaarden verkopen, maar is aansprakelijk voor de veiligheid van deze producten en diensten en voor eventuele gebreken. Bij het fabriceren van machines gelden bovendien bijzondere voorschriften.

In dit hoofdstuk behandelen we de volgende onderwerpen:

- Het verkopen van producten en diensten gerealiseerd door leerlingen.
- De aansprakelijkheid voor een product met een gebrek.
- Het realiseren van veilige producten en veilige diensten.
- Verplichtingen bij het in de handel brengen of in bedrijf stellen van machines.

18.1 Het verkopen van producten en diensten gerealiseerd door leerlingen

18.1.1 In het kader van praktijklessen op school

Een schoolbestuur kan handelsactiviteiten verrichten, voor zover dit geen daden van koophandel zijn en voor zover ze verenigbaar zijn met zijn onderwijsopdracht¹¹⁶.

Hieruit volgt dat het schoolbestuur producten mag verkopen en diensten mag leveren die voortvloeien uit de afwerking van de goedgekeurde leerplannen in het tso en het bso. Een goed beheer van de school impliceert immers de mogelijkheid van de verkoop van de geproduceerde goederen (bijvoorbeeld in de studierichtingen hout, hotel, bakkerij, slagerij ...) of van het aanbod van diensten (bijvoorbeeld in de studierichtingen haarzorg, lichaamsverzorging ...) ¹¹⁷.

Deze handelsactiviteiten mogen echter geen daden van koophandel zijn. Een school kan dus geen daad verrichten louter en alleen ter verrijking van haar bestuur of ter verrijking van natuurlijke personen die al dan niet als personeelslid bij het onderwijs zijn betrokken. Een school kan wel een beperkt vermogensvoordeel nastreven ter bekostiging van haar werking. Met andere woorden, de school kan de opbrengst van de verkoop van producten en diensten die door leerlingen gerealiseerd zijn, herinvesteren in haar onderwijs, voor zover het om beperkte opbrengsten gaat.

Bovendien moeten de handelsverrichtingen verenigbaar zijn met de onderwijsopdracht van de school en moet concurrentie met het bedrijfsleven voorkomen worden. Dit betekent dat de verrichtingen moeten kaderen in de normale afwerking van het leerprogramma en niet mogen leiden tot een buitensporige productie.

Indien de handelsactiviteiten niet rechtstreeks bijdragen tot de realisatie van de onderwijsopdracht, moeten ze alleszins een strikt occasioneel karakter hebben. Zo is de verkoop van producten en de levering van diensten ter gelegenheid van bijvoorbeeld een opendeurdag toegestaan.

De regelgeving schrijft de school niet voor onder welke voorwaarden, aan welke personen en tegen welke prijzen de producten mogen worden verkocht of de diensten mogen worden geleverd. De school dient zelf een redelijke en billijke handelswijze te bepalen. Meer gedetailleerde informatie over de grenzen waarbinnen de school zich kan bewegen, vindt u in onze mededeling "[De toepassing](#)"

¹¹⁶ [Codex Secundair Onderwijs van 17 december 2010](#) (Belgisch Staatsblad, 24 juni 2006), art. 9.

¹¹⁷ [Rondzendbrief SO 78 van 27 november 2001](#) betreffende zorgvuldig bestuur in het secundair onderwijs, art. 4.

[op scholen van de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming”](#) (M-VVKSO-2011-007).

De Commissie voor Zorgvuldig Bestuur (CZB) waakt over de naleving van de regelgeving inzake handelsactiviteiten. Meer gedetailleerde informatie over de werking van de CZB en de omschrijving van handelsactiviteiten vindt u in onze mededeling “[Zorgvuldig bestuur op school](#)” (M-VVKSO-2009-027).

Uit vroegere adviezen van de CZB blijkt onder meer dat:

- de school in beperkte mate reclame mag maken voor de gerealiseerde producten (hotel, bakkerij, slagerij), voor zover hierdoor geen bijkomende of autonome vraag gecreëerd wordt ([CZB/V/KSO/2003/26](#)).

18.1.2 In het kader van praktijklessen op verplaatsing

Indien de producten of de diensten gerealiseerd worden in het kader van praktijklessen op verplaatsing, gelden dezelfde beperkingen als voor de praktijklessen op school (zie fiche 18.1.1).

Uit vroegere adviezen van de CZB blijkt onder meer dat:

- de leerlingen van de kappersschool onder bepaalde voorwaarden in een dienstencentrum van het OCMW goedkope kappersdiensten mogen aanbieden aan de lokale buurtbewoners ([CZB/V/KSO/2003/20](#));
- de school onder bepaalde voorwaarden samen met een bedrijf een patent op een ontwikkeld product mag aanvragen ([CZB/V/KSO/2005/108](#)).

18.1.3 In het kader van de geïntegreerde proef

Indien de producten of de diensten gerealiseerd worden in het kader van de geïntegreerde proef, gelden dezelfde beperkingen als voor de praktijkoefeningen op school (zie fiche 18.1.1).

Uit vroegere adviezen van de CZB blijkt onder meer dat:

- de school onder bepaalde voorwaarden producten die gerealiseerd zijn door een leerling in het kader van de geïntegreerde proef, aan deze leerling of aan een derde mag verkopen ([CZB/V/KSO/2005/91](#)).

18.2 De aansprakelijkheid voor een product met een gebrek

18.2.1 De aansprakelijkheid van het schoolbestuur als producent van een product met een gebrek

Indien leerlingen in hun hoedanigheid van gelijkgestelde werknemer van het schoolbestuur een product realiseren, dan is het schoolbestuur als producent van dit product aansprakelijk voor de schade die door een gebrek in dit product veroorzaakt wordt¹¹⁸.

Enkele voorbeelden van schade die ontstaat door een gebrek in een product:

- Leerlingen van het studiegebied Mechanica-Elektriciteit maken een aanhangwagen. De aanhangwagen wordt tegen betaling geleverd aan een klant. Tijdens het gebruik van de aanhangwagen komt een wiel los en beschadigt een geparkeerde auto.

¹¹⁸ [Wet van 25 februari 1991](#) betreffende de aansprakelijkheid voor producten met gebreken (Belgisch Staatsblad, 22 maart 1991).

- Leerlingen van het studiegebied Hout maken stoelen. Deze stoelen worden tegen betaling geleverd aan een klant. Tijdens het gebruik van één van de stoelen breekt een poot af, waardoor de klant valt en zich verwondt.

In elk van deze gevallen wordt het schoolbestuur vermoed aansprakelijk te zijn voor de schade die veroorzaakt wordt door een gebrek in het product. De schadelijder hoeft **niet** aan te tonen dat het schoolbestuur als producent een fout gemaakt heeft. Het volstaat dat de schadelijder aantoont dat het schoolbestuur de producent is, dat het product een gebrek vertoont, dat er schade is veroorzaakt, en dat er een causaal verband is tussen het gebrek en de geleden schade.

Het schoolbestuur kan zijn aansprakelijkheid voor een gebrek aan een product niet bij overeenkomst uitsluiten of beperken. Het schoolbestuur kan dus bijvoorbeeld niet bij de levering van het product aan de klant een document overhandigen waarin gesteld wordt dat het schoolbestuur niet aansprakelijk is voor schade die het gevolg zou zijn van een gebrek aan het product.

De aansprakelijkheid van het schoolbestuur kan wel uitgesloten of beperkt worden als de schade niet alleen veroorzaakt wordt door een gebrek in het product, maar ook door de schuld van de schadelijder zelf.

Indien echter de schade niet alleen veroorzaakt wordt door een gebrek in het product, maar ook door toedoen van derden (i.c. andere personen dan het schoolbestuur en de schadelijder), kan de aansprakelijkheid ten aanzien van het slachtoffer niet uitgesloten of beperkt worden.

18.2.2 *Wat is een gebrekkig product?*

Een product is gebrekkig wanneer het niet de veiligheid biedt die de gebruiker gerechtigd is te verwachten.

Daarbij moet men alle omstandigheden in aanmerking nemen, met name:

- de presentatie van het product, waaruit onder meer blijkt waartoe het product dient en hoe het normaal gebruikt wordt;
- het normaal gebruik van het product, maar ook het gebruik dat redelijkerwijze voorzien kan worden;
- het tijdstip waarop het product in het verkeer is gebracht en de veroudering die daarmee gepaard kan gaan.

Een product mag niet als gebrekkig worden beschouwd louter en alleen omdat achteraf een beter product in het verkeer is gebracht.

18.2.3 *Welk verweer heeft het schoolbestuur als producent?*

De wet voorziet voor de producent in de mogelijkheid om in een aantal gevallen zijn aansprakelijkheid voor de schade die ontstaan is door een gebrek in een product, te weerleggen.

Meer bepaald is het schoolbestuur niet aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door een gebrek aan het product, indien één van de volgende elementen bewezen worden:

- het schoolbestuur heeft het bewuste product niet in het verkeer gebracht;
- het gebrek dat de schade heeft veroorzaakt, bestond niet op het tijdstip waarop het product in het verkeer werd gebracht, of is later ontstaan;

- het product is niet vervaardigd voor de verkoop of voor enige andere vorm van verspreiding met een economisch doel van het schoolbestuur, en is evenmin vervaardigd of verspreid in het kader van de uitoefening van zijn beroep (beide condities moeten gelijktijdig vervuld zijn);
- het gebrek is een gevolg van het feit dat het product in overeenstemming is met dwingende overheidsvoorschriften;
- op grond van de stand van de wetenschappelijke en technische kennis op het tijdstip waarop het product in het verkeer gebracht werd, was het onmogelijk het bestaan van het gebrek te ontdekken;
- het gebrek is te wijten aan het ontwerp van het product, of aan de onderrichtingen die door de producent van dat product zijn verstrekt, terwijl het schoolbestuur enkel een onderdeel of een grondstof voor het product geleverd heeft.

18.3 Het realiseren van veilige producten en veilige diensten

Het schoolbestuur is ertoe gehouden uitsluitend veilige producten op de markt te brengen en veilige diensten aan te bieden¹¹⁹, ook indien deze producten of diensten gerealiseerd worden door leerlingen in hun hoedanigheid van gelijkgestelde werknemer van het schoolbestuur.

18.3.1 Om welke producten gaat het?

Deze regelgeving geldt voor producten die¹²⁰:

- tegen betaling of gratis,
- in het kader van een handelsactiviteit of in het kader van een dienst aan een gebruiker worden geleverd of ter beschikking gesteld,
- ongeacht of het gaat om een nieuw product, een tweedehands product of een product dat opnieuw in goede staat gebracht is.

Enkele voorbeelden van producten die door leerlingen gerealiseerd kunnen worden:

- leerlingen van het studiegebied mechanica-elektriciteit maken aanhangwagentjes en leveren deze aan derden;
- leerlingen van het studiegebied hout maken meubelen en leveren deze aan derden;
- leerlingen van het studiegebied hout maken speeltoestellen voor basisscholen;
- leerlingen verkopen producten, bijvoorbeeld in het kader van een mini-onderneming of om geld in het laatje te brengen voor de Romereis.

Deze regelgeving geldt eveneens voor producten die door leerlingen vervaardigd worden en door het schoolbestuur ter beschikking gesteld worden van personeelsleden en/of leerlingen voor de uitvoering van hun werk (bijvoorbeeld zelf vervaardigde arbeidsmiddelen, machines, apparaten, ...).

Deze regelgeving geldt echter **niet** voor producten die voor gebruik moeten worden gerepareerd of opnieuw in goede staat moeten worden gebracht, op voorwaarde dat het schoolbestuur de persoon aan wie het product geleverd wordt, hiervan duidelijk op de hoogte stelt. Voorbeelden hiervan zijn klanten of personeelsleden die kleine elektrische apparaten door leerlingen van het studiegebied mechanica-elektriciteit laten herstellen, of hun auto door leerlingen van het studiegebied auto laten onderhouden of herstellen. Teneinde zichzelf te vrijwaren doet het schoolbestuur er derhalve

¹¹⁹ [Wetboek van economisch recht](#), Boek IX, art. IX.2.

¹²⁰ [Wetboek van economisch recht](#), Boek I, Titel 2, Hoofdstuk 7, art. 1.10, 1°.

goed aan om deze klanten of personeelsleden duidelijk op de hoogte te brengen van het feit dat de wettelijke bepalingen inzake veilige producten en diensten in deze gevallen niet van toepassing zijn.

18.3.2 *Wat zijn veilige producten?*

Een product wordt veilig geacht¹²¹ als het geen enkel risico oplevert bij normaal gebruik of bij gebruik dat redelijkerwijs verwacht kan worden - ook wat gebruiksduur en eventuele indienststelling, installatie en onderhoudseisen betreft. Een product wordt eveneens veilig geacht als het slechts beperkte risico's oplevert die verenigbaar zijn met het gebruik van het product en die vanuit het oogpunt van een hoog beschermingsniveau voor de gezondheid en de veiligheid van personen aanvaardbaar geacht worden.

Een product dat niet aan deze definitie beantwoordt, wordt gevaarlijk genoemd. Het feit dat de mogelijkheid bestaat om een hoger veiligheidsniveau te bereiken of om andere producten met een kleiner risico aan te schaffen, volstaat echter niet om een product als gevaarlijk te beschouwen.

Bij het evalueren van de mogelijke risico's van een product wordt rekening gehouden met de volgende elementen:

- de kenmerken van het product, met name de samenstelling, de verpakking, de voorschriften voor assemblage en, in voorkomend geval, voor installatie en onderhoud;
- het effect ervan op andere producten, als verwacht kan worden dat het product in combinatie met die andere producten zal worden gebruikt;
- de aanbestedingsvorm van het product, de etikettering, eventuele waarschuwingen en aanwijzingen voor het gebruik en de verwijdering ervan, alsmede iedere andere aanwijzing of informatie over het product;
- de categorieën gebruikers die bij het gebruik van het product een groot risico lopen, in het bijzonder kinderen en ouderen.

18.3.3 *Om welke diensten gaat het?*

Deze regelgeving geldt voor elk gebruik van een product dat risico's inhoudt voor een consument, voor zover het een product betreft dat rechtstreeks verband houdt met de dienstverlening¹²². Een voorbeeld hiervan is het gebruik van cosmetische en andere producten door leerlingen van het studiegebied lichaamsverzorging tijdens de praktijklessen in didactische salons voor haarzorg of voor schoonheidsverzorging.

Deze regelgeving geldt eveneens voor elke terbeschikkingstelling van een product aan consumenten (bijvoorbeeld het uitlenen of het verhuren). Indien een leerling bijvoorbeeld een boormachine van de school mee naar huis neemt om thuis zijn werkzaamheden in het kader van zijn geïntegreerde proef voort te zetten, dan moet dit juridisch geïnterpreteerd worden als het uitlenen van een arbeidsmiddel door de school aan een leerling.

¹²¹ Wetboek van economisch recht, Boek I, Titel 2, Hoofdstuk 7, art. 1.10, 2°.

¹²² Wetboek van economisch recht, Boek I, Titel 2, Hoofdstuk 7, art. 1.10, 5°.

We wijzen er overigens op dat - wat personeelsleden betreft - voor het gebruik van arbeidsmiddelen van de school door leraren thuis, overeenkomstig het model van arbeidsreglement van Katholiek Onderwijs Vlaanderen¹²³, de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de directie vereist is. Het is niet meer dan logisch dat deze afspraak ook geldt voor leerlingen.

18.3.4 Wat zijn veilige diensten?

Een dienst wordt veilig geacht¹²⁴ als enkel veilige producten aangeboden worden en als de dienstverlening geen risico's inhoudt voor de gebruiker. Een dienst wordt eveneens veilig geacht als de dienstverlening enkel beperkte risico's oplevert die verenigbaar zijn met de dienstverlening en die vanuit het oogpunt van een hoog beschermingsniveau voor de gezondheid en de veiligheid aanvaardbaar geacht worden.

Een dienst die niet aan deze definitie beantwoordt, wordt gevaarlijk genoemd.

18.3.5 Wat staat het schoolbestuur te doen?

Om zich ervan te verzekeren dat enkel veilige producten en diensten gerealiseerd worden, leeft het schoolbestuur de toepasselijke normen na. Deze normen zijn weliswaar niet bindend, maar producten en diensten die strikt voldoen aan de toepasselijke normen, worden wettelijk verondersteld veilig te zijn - althans wat de risico's en de risicocategorieën betreft die in de betrokken normen geregeld worden¹²⁵. Het schoolbestuur is dus niet verplicht deze normen na te leven, maar als het deze normen naleeft, stelt het zich automatisch in regel met de wetgeving inzake veilige producten en diensten.

Meer bepaald dient het schoolbestuur de zogenaamde *geharmoniseerde normen* na te leven. Een geharmoniseerde norm is een niet-bindende nationale norm van een lidstaat, die een omzetting vormt van een Europese norm¹²⁶. De referenties van de Belgische normen die aan deze bepaling voldoen, zijn opgenomen in het Belgisch Staatsblad. Deze normen kunnen besteld worden bij het NBN¹²⁷.

¹²³ Model van arbeidsreglement voor de personeelsleden van het basis- en secundair onderwijs, met inbegrip van HBO5 Verpleegkunde, die vallen onder het toepassingsgebied van het decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding, art. 13, § 1.

¹²⁴ Wetboek van economisch recht, Boek I, Titel 2, Hoofdstuk 7, art. 1.10, 6°.

¹²⁵ Wetboek van economisch recht, Boek IX, art. IX.3.

¹²⁶ Deze Europese norm moet het voorwerp uitgemaakt hebben van een mandaat van de Europese Commissie aan een Europese normalisatie-instelling en de referentie ervan moet in het Publicatieblad van de Europese Unie gepubliceerd zijn.

¹²⁷ NBN, Bureau voor Normalisatie. Zie <http://www.nbn.be>.

Het belang van het naleven van normen bij het realiseren van producten (en diensten) door leerlingen en/of personeelsleden kan niet voldoende beklemtoond worden.

Indien er voor een bepaald product of dienst, of voor bepaalde onderdelen daarvan, geen geharmoniseerde normen bestaan, hanteert het schoolbestuur één van de onderstaande instrumenten als richtsnoer om de algemene veiligheidsvereiste na te leven, in dalende volgorde van voorkeur:

- de niet-bindende nationale normen die weliswaar een omzetting vormen van Europese normen, maar die niet behoren tot de geharmoniseerde normen;
- de nationale Belgische normen;
- de aanbevelingen van de Commissie van de Europese Unie met richtsnoeren voor de beoordeling van de productveiligheid;
- de gedragscodes inzake productveiligheid die in de betrokken sector van kracht zijn;
- de stand van vakkennis en techniek;
- de veiligheid die de gebruikers redelijkerwijze mogen verwachten;
- internationale normen.

18.4 Verplichtingen bij het in de handel brengen of in bedrijf stellen van machines

De Europese machinerichtlijn¹²⁸ legt een aantal verplichtingen op die ertoe strekken dat machines uitsluitend in de handel gebracht of in bedrijf gesteld kunnen worden indien zij geen gevaar opleveren voor de veiligheid en de gezondheid van personen.

De naleving van deze verplichtingen¹²⁹ berust bij de fabrikant van de machine. Indien leerlingen in hun hoedanigheid van gelijkgestelde werknemer van het schoolbestuur een machine bouwen, dan wordt het schoolbestuur als fabrikant van deze machine aanzien en berust de verplichting tot naleving van de machinerichtlijn bij het schoolbestuur.

18.4.1 Wat is een machine?

De belangrijkste elementen¹³⁰ van de definitie van het begrip “machine” kunnen als volgt samengevat worden. Een machine is:

- een samenstel van verbonden onderdelen,
- die samengevoegd zijn voor een bepaalde toepassing,
- waarvan minstens één onderdeel kan bewegen,
- en aangedreven wordt door een aandrijfsysteem,
- dat niet op basis van menselijke of dierlijke spierkracht werkt.

¹²⁸ Richtlijn 2006/42/EG van het Europees Parlement en de Raad van 17 mei 2006 betreffende machines en tot wijziging van Richtlijn 95/16/EG (herschikking) (Publicatieblad van de Europese Unie, 9 juni 2006, L 157/24). De officiële versie van de richtlijn vindt u hier:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:157:0024:0086:NL:PDF>.

¹²⁹ De machinerichtlijn is (gedeeltelijk) omgezet in Belgisch recht door het [koninklijk besluit van 12 augustus 2008](#) betreffende het op de markt brengen van machines (Belgisch Staatsblad, 1 oktober 2008).

¹³⁰ We beperken ons uitdrukkelijk tot de belangrijkste soorten machines en hun kenmerken. Binnen het bestek van deze mededeling kunnen we onmogelijk ingaan op de bijzondere aspecten van uitrustingsstukken; veiligheidscomponenten; hijs- of hefgereedschappen; kettingen, kabels en banden; overbrengingsinrichtingen; onvoltooide machines ...

Vooral de laatste drie elementen spelen een doorslaggevende rol als men wil vaststellen of een bepaald product al dan niet een machine is.

Enkele voorbeelden van machines:

- boormachine;
- freesmachine;
- lintzaag;
- elektrische fiets;
- garagepoort met afstandsbediening.

Enkele voorbeelden van gereedschappen, toestellen of installaties die geen machines zijn:

- hamer, beitel, handzaag (hebben geen bewegende onderdelen);
- aanhangwagen (heeft geen aandrijving);
- paardenkar, fiets, manueel bediende garagepoort (hebben een aandrijving op basis van dierlijke of menselijke spierkracht).

18.4.2 Wanneer is het schoolbestuur fabrikant van een machine?

Het schoolbestuur is fabrikant van een machine zodra zijn werknemers of zijn leerlingen als gelijkgestelde werknemers “iets” ontwerpen en/of produceren dat voldoet aan de voorgaande definitie van machine (zie fiche 18.4.1), en als het schoolbestuur deze machine overeenkomstig de machinerichtlijn in de handel brengt of voor eigen gebruik hanteert. Met “in de handel brengen” wordt bedoeld dat de machine voor het eerst tegen vergoeding of gratis ter beschikking gesteld wordt met het oog op de distributie of het gebruik ervan.

Hieruit volgt dat het schoolbestuur onder meer in de volgende gevallen beschouwd wordt als de fabrikant van een machine:

- Een machine die door personeelsleden en/of leerlingen op school gebouwd is, wordt tegen betaling aan een buitenstaander geleverd.
- Een machine die door personeelsleden en/of leerlingen op school gebouwd is, wordt verhuurd aan of gratis ter beschikking gesteld van een buitenstaander.
- De school neemt zelf een machine in gebruik die door personeelsleden en/of leerlingen op school gebouwd is.
- Een leerling maakt op school in het kader van de geïntegreerde proef (GIP) een machine en neemt deze op het einde van het schooljaar mee naar huis om ze zelf te gebruiken, of om ze ter beschikking te stellen van derden, of om ze te verkopen aan derden.

In elk van deze gevallen dient de school derhalve de verplichtingen van de fabrikant van een machine (zie hierna) na te leven.

In het bijzonder met betrekking tot machines die in het kader van de geïntegreerde proef (GIP) gerealiseerd worden, is dit belangrijk, aangezien de school geen controle heeft over wat er met de machine gebeurt zodra deze de school verlaten heeft. Indien de school het niet haalbaar acht om in dat geval de verplichtingen van de machinerichtlijn na te leven en indien het gebruik van de machine kennelijk ernstige risico's inhoudt, moet ze overwegen de machine op het einde van het schooljaar te vernietigen.

18.4.3 Wat zijn de verplichtingen van het schoolbestuur als fabrikant van een machine?

Binnen het bestek van deze mededeling kunnen we onmogelijk de verplichtingen van het schoolbestuur als fabrikant van een machine met enige diepgang behandelen. We verwijzen daarom naar de uitstekende, Nederlandstalige *Gids voor de toepassing van de machinerichtlijn*¹³¹ die door de Europese Commissie (Ondernemingen en Industrie) gepubliceerd is. Deze gids is weliswaar zeer volumineus (439 blz.), maar bevat degelijke en betrouwbare informatie die door de uitgebreide index (blz. 428 e.v.) op handige wijze ontsloten wordt. Daarnaast biedt de beknopte brochure *CE-markering voor machines*¹³² een vrij uitgebreide bespreking van de toepassing van de machinerichtlijn, maar dan beperkt tot de klassieke machines.

We beperken ons hierna tot een opsomming in algemene bewoordingen van de zes verplichtingen¹³³ die het schoolbestuur als fabrikant dient na te leven alvorens een machine in de handel te brengen of in bedrijf te stellen:

- zich ervan vergewissen dat deze machine in overeenstemming is met de toepasselijke, essentiële gezondheids- en veiligheidseisen (*deze eisen zijn opgesomd in Bijlage I van de machinerichtlijn*);
- zich ervan vergewissen dat het technisch dossier beschikbaar is (*de samenstelling van dit technisch dossier wordt beschreven in Bijlage VII, Afdeling A, van de machinerichtlijn*);
- de noodzakelijke informatie verstrekken, zoals de gebruiksaanwijzing;
- de procedures ter beoordeling van de overeenstemming uitvoeren (*deze procedures zijn beschreven in artikel 12 van de machinerichtlijn*);
- de EG-verklaring van overeenstemming opstellen en er over waken dat deze de machine vergezelt (*in Bijlage II, deel 1, A van de machinerichtlijn wordt voorgeschreven aan welke vereisten deze verklaring van overeenstemming dient te voldoen*);
- de CE-markering aanbrengen (*de modaliteiten van het aanbrengen van deze markering worden beschreven in artikel 16 en in Bijlage III van de machinerichtlijn*).

18.4.4 Belangrijke uitzondering - Het gebruik van machines in het kader van demonstraties

Onder bepaalde voorwaarden mag een machine die niet aan de machinerichtlijn voldoet, aan het publiek tentoongesteld worden en mag zijn werking gedemonstreerd worden¹³⁴. De school mag dus bijvoorbeeld in het kader van een opendeurdag op het einde van het schooljaar machines tonen die door leerlingen en/of personeelsleden zelf vervaardigd zijn, ook al voldoen deze machines niet aan de machinerichtlijn.

De school dient dan de volgende drie voorwaarden strikt na te leven:

- duidelijk zichtbaar aangeven dat de machine niet met de machinerichtlijn in overeenstemming is
- duidelijk zichtbaar aangeven dat de machine niet verkrijgbaar is zolang zij niet met de machinerichtlijn in overeenstemming is
- toereikende veiligheidsmaatregelen nemen om onder alle omstandigheden de bescherming van personen te waarborgen.

¹³¹ Gids voor de toepassing van Machinerichtlijn 2006/42/EG, Europese Commissie, Ondernemingen en industrie (tweede uitgave, juni 2010), 439 blz.

Zie http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/mechanical/files/machinery/guide-appl-2006-42-ec-2nd-201006_nl.pdf.

¹³² *CE-markering voor machines*, Vinçotte (Editie 2013), 17 blz.

¹³³ Machinerichtlijn 2006/42/EG, art. 5.

¹³⁴ Machinerichtlijn 2006/42/EG, art. 6, 3.

Lexicon

Begrip	Omschrijving	Fiche
Aankoopprocedure	De wettelijke voorschriften die de werkgever dient na te leven bij de aankoop van arbeidsmiddelen, collectieve beschermingsmiddelen (CBM) en persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM).	9.2 9.3 10.1
Aansprakelijkheid	Zie <i>Burgerlijke aansprakelijkheid</i> en <i>Strafrechtelijke aansprakelijkheid</i> .	-
ARAB	<i>Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming</i> .	1.1
Arbeid op zon- en feestdagen	Arbeid door leerlingen verricht op een zondag of op één van de tien wettelijke feestdagen.	16.1
Arbeidsduur	De arbeidsduur van leerlingen per dag, per week en per jaar.	15.1
Arbeidsmiddel	Alle op de arbeidsplaats gebruikte machines, apparaten, gereedschappen en installaties.	9
Arbeidsongeval	Een ongeval met lichamelijk letsel ten gevolge van een plotse gebeurtenis met minstens één externe oorzaak tijdens en door de uitvoering van de arbeidsovereenkomst.	13
Arbeidsongevallensteekkaart	De steekkaart die door de werkgever opgesteld moet worden indien de arbeidsongeschiktheid van het slachtoffer van een arbeidsongeval minstens vier dagen duurt.	13.2
Arbeidsongevallenverzekering	De verzekering die door de werkgever afgesloten wordt met het oog op de financiële vergoeding van slachtoffers van arbeidsongevallen.	13.1
Arbeid tijdens vakantieperiodes	Arbeid door leerlingen verricht tijdens schoolvakanties.	16.2
BA4	“Gewaarschuwde” werknemer, die ofwel voldoende onderricht gekregen heeft, ofwel permanent bewaakt wordt door een vakbekwaam persoon, teneinde bepaalde werkzaamheden aan bepaalde elektrische installaties van de werkgever te verrichten.	5.2.3
BA5	“Vakbekwame” werknemer die door opleiding of door ervaring voldoende kennis verkregen heeft om zelf de gevaren in te schatten en maatregelen te nemen bij bepaalde werkzaamheden aan bepaalde elektrische installaties van de werkgever.	5.2.3
Bedrijfsbezoek	De confrontatie met de activiteiten van reële arbeidsposten zonder zelf een vorm van arbeid te verrichten.	1.2.1
Bezoldiging	De vergoeding voor de geleverde prestaties.	17.1
Burgerlijke aansprakelijkheid	Er toe gehouden zijn de schadelijder te vergoeden voor diens schade indien men deze schade door zijn fout veroorzaakt heeft.	0
CBM	<i>Collectief beschermingsmiddel</i> dat werknemers in de omgeving van een arbeidsmiddel beschermt tegen de gevaren die van dit arbeidsmiddel kunnen uitgaan.	9.3
CE-markering	Wettelijk verplichte aanduiding op sommige producten waarmee de fabrikant van het product aangeeft dat het product voldoet aan alle van toepassing zijnde Europese regels en dat de conformiteits- of overeenstemmingsprocedures zijn voltooid. De CE-markering is geen keurmerk, maar eerder een vorm van zelfcertificering.	18.4.3

Begrip	Omschrijving	Fiche
Codex	De Codex over het welzijn op het werk met de uitvoeringsbepalingen van de wet welzijn op het werk.	1.1
CPBW	<i>Comité voor Preventie en Bescherming op het Werk.</i>	9.2.5 10.1.1 10.2.1
DRBS	<i>Dynamisch Risicobeheersingssysteem</i> dat door de werkgever geïmplementeerd wordt met het oog op de structurele planmatige aanpak van preventie.	4.1
EDPBW	<i>Externe Dienst voor Preventie en Bescherming op het Werk.</i>	4.1
Externe praktijkopleiding	Externe opleiding met praktijkoefeningen in het kader van het leerprogramma, bijvoorbeeld bij of in samenwerking met de VDAB, een RTC, de demonstratiewerkplaatsen van de FOD WASO, een bedrijf, een instelling, ... Een externe opleider treedt als lesgever op, terwijl de eigen praktijkleraar doorgaans aanwezig is. Vaak gaat het om opleidingen waarvoor de school zelf niet over geschikte infrastructuur, arbeidsmiddelen en/of opleiders beschikt.	3.2
Extra-murosactiviteit	Alle onderwijsactiviteiten die plaatsvinden buiten een vestigingsplaats van de school waar de leerling is ingeschreven. Enerzijds kan het gaan om observatieactiviteiten en bedrijfsbezoeken, anderzijds om binnen- of buitenlandse schooluitstapen of daaraan verwante activiteiten.	1.2
Fedris	<i>Federaal agentschap voor beroepsrisico's.</i>	11.2
Gebrekkelig product	Een product dat niet de veiligheid biedt die de gebruiker gerechtigd is te verwachten.	18.2
Gebrekkige zaak	Een zaak die een gebrek vertoont, waardoor schade berokkend kan worden. De bewaarder van de gebrekkige zaak kan burgerlijk aansprakelijk gesteld worden voor de schade.	7.4
Geharmoniseerde norm	Niet-bindende nationale norm van een lidstaat, die een omzetting vormt van een Europese norm, die op zijn beurt het voorwerp uitgemaakt heeft van een mandaat van de Europese Commissie aan een Europese normalisatie-instelling (CEN en CENELEC) en waarvan de referentie in het Publicatieblad van de Europese Unie gepubliceerd is.	18.4.3
Geïntegreerde proef (GIP)	Reglementair verplichte evaluatievorm in alle tweede leerjaren van de derde graad bso, kso en tso en in de derde leerjaren van de derde graad bso, ingericht als specialisatiejaar, waarbij leerplandoelstellingen vakoverschrijdend nagestreefd en getoetst worden.	2.1.2
Gelijkgestelde werkgever	Een natuurlijke persoon of een rechtspersoon die één of meer gelijkgestelde werknemers tewerkstelt.	4.1

Begrip	Omschrijving	Fiche
Gelijkgestelde werknemers	<p>Personen die gelijkgesteld worden met werknemers, met name:</p> <p>a) personen die, anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, arbeid verrichte, onder het gezag van een andere persoon;</p> <p>b) personen die een beroepsopleiding volgen waarvan het studieprogramma voorziet in een vorm van arbeid die al dan niet in de opleidingsinstelling wordt verricht;</p> <p>c) personen verbonden door een leerovereenkomst;</p> <p>d) stagiairs;</p> <p>e) leerlingen die een studierichting volgen waarvan het opleidingsprogramma voorziet in een vorm van arbeid die in de onderwijsinstelling wordt verricht.</p>	1.1
Gezondheidstoezicht	De gezondheidsbeoordeling van bepaalde werknemers door een arbeidsgeneesheer van de externe dienst teneinde de gezondheid van de werknemers te bevorderen en te behouden door risico's te voorkomen. De gezondheidsbeoordeling kan aan de arbeid voorafgaan (zoals bij een stagiair) en periodiek herhaald worden (meestal jaarlijks).	11
Goede huisvader	Zie <i>Zorgvuldigheidsnorm</i> .	-
GSP	<i>Gevaarlijke Stoffen en Preparaten</i> .	6.3
GPP	<i>Globaal Preventieplan</i> dat om de vijf jaar door de werkgever opgesteld wordt.	4.1
Handelsactiviteit	Het verkopen van producten en het leveren van diensten door een schoolbestuur, voor zover dit geen daden van koophandel zijn en voor zover ze verenigbaar zijn met zijn onderwijsopdracht.	18.1
Hiërarchische lijn	Het geheel der werknemers die bevoegd zijn om leiding, opdrachten, instructies... te geven aan andere werknemers en dus namens de werkgever gezag uitoefenen over andere werknemers.	6.2
IDPBW	<i>Interne Dienst voor Preventie en Bescherming op het Werk</i> .	4.1
Indienststelling	Het in gebruik nemen van nieuwe arbeidsmiddelen, persoonlijke of collectieve beschermingsmiddelen, waarbij de verplichting geldt om vooraf in een verslag vast te stellen dat deze middelen aan de voorschriften beantwoorden en voldoende veilig zijn.	9.2.3
JAP	<i>Jaarlijks Actieplan</i> dat jaarlijks door de werkgever opgesteld wordt.	4.1
Jeugdige werknemers	Minderjarige werknemers die arbeid verrichten.	14.3
Jongeren op het werk	Stagiairs en leerlingen die binnen of buiten de onderwijsinstelling arbeid verrichten in het kader van studierichting waarvan het opleidingsprogramma voorziet in een vorm van arbeid.	14.4
Kinderarbeid	Arbeid door een minderjarige die jonger is dan 15 jaar, of die 15 jaar is en de eerste graad van het secundair onderwijs nog niet voltooid heeft.	14.1
Kostenvergoeding	De vergoeding voor kosten die de werknemer in het kader van zijn arbeid maakt.	17.2

Begrip	Omschrijving	Fiche
Machine	Een samenstel van verbonden onderdelen, die samengevoegd zijn voor een bepaalde toepassing, waarvan minstens één onderdeel kan bewegen, en aangedreven wordt door een aandrijfsysteem, dat niet op basis van menselijke of dierlijke spierkracht werkt.	18.4.1
Machinerichtlijn	Verplichtingen voor de fabrikant van een machine die ertoe strekken dat een machine uitsluitend in de handel gebracht of in bedrijf gesteld wordt indien zij geen gevaar oplevert voor de veiligheid en de gezondheid van personen.	18.4
Moederschapsbescherming	Wettelijke voorschriften met het oog op de bevordering van de veiligheid en de gezondheid op het werk van werkneemsters tijdens de zwangerschap, na de bevalling en tijdens de lactatie.	12
Moederschapsverlof	Verlof waarop zwangere leerlingen recht hebben.	12.3
Nachtarbeid	Elke arbeid tussen 20 u. 's avonds en 6 u. 's morgens.	15.2
Norm	Technische specificatie die door een erkende instelling met normatieve activiteiten met het oog op een herhaalde en voortdurende toepassing is goedgekeurd. De inachtneming van een norm is niet verplicht, maar geldt als blijk van goed vakmanschap, in het bijzonder wat de realisatie van een veilig product of een veilige dienst betreft.	18.3.5
Observatieactiviteit	De confrontatie met de activiteiten van reële arbeidsposten zonder zelf een vorm van arbeid te verrichten.	1.2
Omstandig verslag	Het verslag van een ernstig arbeidsongeval dat binnen 10 dagen naar TWW (arbeidsinspectie) gestuurd moet worden.	13.2
Onderworpen werknemer	Werknemer die tewerkgesteld is of wordt in een veiligheidsfunctie, een functie met verhoogde waakzaamheid, een activiteit met een welbepaald risico of een activiteit verbonden aan voedingswaren, waardoor hij onderworpen is aan het gezondheidstoezicht.	11.1
Operationele bedrijfsomgeving van de school	Werkzaamheden in het kader van de operationele bedrijfsomgeving van de school, en dus niet in de beschermde omgeving van specifieke didactische lokalen of ateliers.	2.1.3
PBM	<i>Persoonlijk beschermingsmiddel</i> dat door de werknemer gedragen of vastgehouden wordt ter bescherming tegen risico's.	10.1
Praktijkleraar	Werknemer van het schoolbestuur die in het kader van het leerprogramma praktijkles geeft aan leerlingen op school of op verplaatsing en in die hoedanigheid deel uitmaakt van de hiërarchische lijn van deze leerlingen.	2.1.1 3.3.1
Praktijkles	Praktijkoefeningen op school onder leiding van een leraar van de school in het kader van het leerprogramma van een praktijkvak (PV) of sommige kunstvakken (KV).	2.1.1
Praktijkles op verplaatsing	Praktijkoefeningen op een locatie buiten de school onder leiding van een leraar van de school in het kader van het leerprogramma van een praktijkvak (PV) of sommige kunstvakken (KV).	3.3
Productaansprakelijkheid	De aansprakelijkheid van de producent voor schade die veroorzaakt wordt door een gebrek aan het product dat hij gerealiseerd heeft.	18

Begrip	Omschrijving	Fiche
Schoolbestuur	De rechtspersoon (i.c. de vzw) die het onderwijs inricht en onder meer optreedt als werkgever van de personeelsleden en van de leerlingen die op school gelijkgesteld worden met werknemers.	4.2
Sociaal-maatschappelijke training (SMT)	Buitenschoolse training in BuSO OV1 met als doel ervaring op te doen met het oog op een zinvolle dagbesteding (in het kader van wonen en/of vrije tijd) maar niet om beroepservaring op te doen die gericht is op latere betaalde arbeid.	3.4
Stage	Arbeid die door een leerling in het kader van een leerprogramma georganiseerd door een school, daadwerkelijk bij een werkgever verricht wordt met het oog op het opdoen van beroepservaring, in gelijkaardige omstandigheden als de werknemers in dienst van die werkgever.	3.1
Stagebegeleider	De werknemer van de school die door de school belast is met de planning, de voorbereiding, de pedagogische begeleiding en de evaluatie van de stages van de leerlingen.	5.3.1
Stagegever	De onderneming, de instelling, de eenmanszaak, de persoon die een vrij beroep uitoefent of de onthaalouder waar een leerling in het kader van zijn leerprogramma stage loopt binnen de context van een stageovereenkomst.	4.3
Stagementor	De werknemer van de stagegever die door de stagegever aangewezen is om de stagiair op de stageplaats te onthalen en te coachen.	5.3.1
Stageovereenkomst	De overeenkomst die afgesloten wordt tussen de stagegever, de school en de stagiair, en waarin afspraken vastgelegd worden inzake stageplaatsen, stageactiviteiten, risicoanalyse, werkpostfiche, gezondheidstoezicht, verzekeringen, kosten, ...	3.1.1
Stageplaats	Alle locaties waar de stagiair in het kader van de stageovereenkomst onder het gezag van de stagegever stageactiviteiten zal verrichten, met inbegrip van de tijdelijke en de mobiele bouwplaatsen.	3.1.1 4.3.1 5.3.1 7.3.1
Strafrechtelijke aansprakelijkheid	Sanctioneerbaar zijn door de overheid bij de overtreding van de strafwet.	6
Time-out (naadloos aansluitend flexibel traject)	Aparte begeleiding gedurende enkele dagen of weken van gedemotiveerde of moeilijk handelbare leerlingen door een gespecialiseerde instelling buiten de school, teneinde deze leerlingen terug op de schoolbanken te krijgen.	3.5
Toezicht	Het waken over het algemeen gedrag van leerlingen en over het naleven van de veiligheidsvoorschriften indien de leerlingen een vorm van arbeid verrichten.	5
Triviale arbeid	Werkzaamheden die in hoofde van de leerlingen eerder occasioneel voorkomen, beperkt zijn in de tijd en geen grote veiligheidsrisico's impliceren, en daarom uitgesloten kunnen worden van de strikte toepassing van de arbeidswetgeving en de welzijnswetgeving.	1.3
TSW	<i>Toezicht op de Sociale Wetten</i> (Sociale inspectie).	15.5
TWW	<i>Toezicht op het Welzijn op het Werk</i> (Arbeidsinspectie).	6.4 13.2

Begrip	Omschrijving	Fiche
Veilige dienst	Een dienst waarbij enkel veilige producten aangeboden worden en die geen risico's inhoudt voor de gebruiker, of enkel beperkte risico's oplevert die verenigbaar zijn met de dienstverlening en die aanvaardbaar geacht worden.	18.3.4
Veilig product	Een product dat geen enkel risico oplevert bij normaal gebruik of bij gebruik dat redelijkerwijs verwacht kan worden, of slechts beperkte risico's oplevert die verenigbaar zijn met het gebruik van het product en aanvaardbaar geacht worden.	18.3.2
Verboden agentia	Bepaalde fysische, biologische of chemische agentia waaraan jongeren op het werk niet blootgesteld mogen worden.	14.4
Verboden werkzaamheden	Bepaalde procedés of werkzaamheden waarbij jongeren op het werk niet betrokken mogen zijn.	14.4
Verboden plaatsen	Bepaalde arbeidsplaatsen waar jongeren op het werk niet aanwezig mogen zijn.	14.4
Verwijderd toezicht	Een vorm van toezicht op een stagiair, waarbij de stagementor zich niet in de omgeving van de leerling bevindt.	5.3.1.2
Vrijwilliger	Een natuurlijke persoon die onbezoldigd en onverplicht werkzaamheden verricht buiten familie- of privéverband ten behoeve van een organisatie waarvoor die persoon deze werkzaamheden niet reeds in het kader van een arbeidsovereenkomst, een dienstencontract of een statutaire aanstelling verricht.	1.1
Werkgever	Een natuurlijke persoon of rechtspersoon die (gelijkgestelde) werknemers tewerkstelt en verantwoordelijk is voor de structurele, planmatige aanpak van het welzijnsbeleid door middel van een dynamisch risicobeheersingssysteem (DRBS).	4
Werkkledij	Kledij bestemd om te vermijden dat de werknemer zich vuil maakt door de aard van zijn activiteiten, en die niet beschouwd wordt als beschermingskledij.	10.2
Werknemer	Natuurlijke persoon die arbeid verricht onder het gezag van een werkgever.	1.1
Werkplekieren	Het aanleren van algemene én beroepscompetenties in een werksituatie die ook een leersituatie is. Werkplekieren vindt steeds in een operationele bedrijfscontext plaats, waarbij de leerlingen op één of andere wijze interfereren met werknemers van het bedrijf. Stages, bedrijfsbezoeken en observatieactiviteiten zijn vormen van werkplekieren.	1.2.2 3.1.2
Werkpost	De plek waar men werkt, het toestel of het geheel van uitrustingen waarmee men werkt, evenals de onmiddellijke werkomgeving.	3.3.4 5.2.1
Werkpostfiche	Fiche met betrekking tot een werkpost met informatie op basis van een risicoanalyse omtrent de eigenschappen van de werkpost, de vereiste preventie maatregelen (onder meer gezondheidstoezicht), de aard van de werkkledij of persoonlijke beschermingsmiddelen, de aard van de vereiste opleiding, ...	3.1.1
Wet welzijn op het werk	Wet betreffende het welzijn van werknemers en gelijkgestelde werknemers (waaronder leerlingen die arbeid verrichten) bij de uitvoering van hun werk.	1.1
Zorgvuldigheidsnorm	Het gedrag van een normaal, zorgvuldig handelend persoon dat als norm genomen wordt om te bepalen of een fout waardoor schade berokkend werd, verschoonbaar is.	7.1.1

Bijlagen

- [MLER_051_B01: model van overeenkomst voor observatieactiviteit](#)
- [MLER_051_B02: model van overeenkomst voor praktijklessen op verplaatsing](#)
- [MLER_051_B03: model van overeenkomst voor externe praktijkopleiding](#)
- [MLER_051_B04: model van trainingsovereenkomst \(SMT\)](#)
- [MLER_051_B05: individuele stageovereenkomst tussen school, stagegever en leerling-stagiair \(OV 1-2-3\)](#)
- [MLER_051_B06: raamovereenkomst inzake leerlingenstage tussen school en stagegever \(OV1-2-3\)](#)
- [MLER_051_B07: aanvullend luik bij de raamovereenkomst inzake leerlingenstage - deelovereenkomst tussen school en leerling-stagiair \(OV1-2-3\)](#)
- [MLER_051_B08: werkpostfiche leerling-stagiair_Model](#)
- [MLER_051_B09: raamovereenkomst_inzake_trainingsovereenkomst_\(smt in groep\)](#)
- [MLER_051_B10: aanvullend_luik_bij_de_raamovereenkomst_inzake_trainingsovereenkomst_\(smt in groep\)](#)